

TESTAMENTTIEHDOT JA PÄÄTÄNTÄVALLAN DELEGOINTI  
TESTAMENTTAUSVAPAUDEN TOTEUTTAMISESSA

Lapin yliopisto  
Oikeustieteiden tiedekunta  
Perhe- ja jäämistöoikeus  
Maisteritutkielma  
2016  
Pilvi Palomäki

## Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Testamenttiehdot ja päätäntävällän delegointi testamenttausvapauden toteuttamisessa

Tekijä: Pilvi Palomäki

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Perhe- ja jäämistöoikeus

Työn laji: Tutkielma X Laudaturtyö\_\_ Lisensiaatintyö\_\_ Kirjallinen työ\_\_

Sivumäärä: IX + 98

Vuosi: 2016

### Tiivistelmä:

Tutkielmassa tarkastellaan testamenttiehtoja ja päätäntävällän delegoimista testamenttausvapauden toteuttamisen keinoina. Tutkimuskysymys on, miten perittävä voi testamenttiehtoja käyttämällä ja päätäntävaltaansa delegoimalla ulottaa tahtoaan kuolemansa jälkeiselle ajalle. Tutkielmassa myös selvitetään, kuinka pitkäksi aikaa testaattorin määräämisvalta ulottuu koskemaan omaisuutta hänen kuolemansa jälkeen, ja milloin omaisuus siirtyy lopullisesti toisen henkilön disponoitavaksi.

Tutkielman ensimmäisissä luvuissa taustoitetaan testamentin tekijän tahdon ulottuvuuteen liittyviä kysymyksiä. Ensin esitellään kootusti tutkielman taustaa, minkä jälkeen käydään rajaa testamentin ja muiden oikeustoimien välillä. Varsinaisissa käsittelyluvuissa siirrytään testamentin tekijän mahdollisuuksiin vaikuttaa testamentilla kuolemansa jälkeiseen aikaan. Kolmannessa luvussa tarkastellaan sitä, miten testaattori voi testamenttiehtojen avulla kaventaa tai laajentaa testamentinsaajan omistajalle yleensä kuuluvaa määräämisvaltaa. Neljännessä ja viidennessä luvussa käsitellään päätäntävällän delegoimista testamentilla. Testamenttiehtojen ja päätäntävällän delegoimisen ohessa käsitellään sitä, miten ajalliset rajat vaikuttavat testaattorin tahdon toteuttamiseen.

Johtopäätöksenä todetaan, että testamenttiehtoja ja päätäntävaltaa delegoivia määräyksiä käyttämällä on mahdollista päästä osin samoihin lopputuloksiin. Ratkaisuvallaa delegoimalla ja testamenttiehtoja käyttämällä testamentin tekijä voi vaikuttaa saantoajankohtaan, siihen, kenelle tai mille taholle omaisuus siirtyy sekä siihen, mitä omaisuutta siirtyy ja kuinka paljon. Päätäntävällän delegoimiseen on syytä suhtautua varovaisesti, ja testamentin tekijän kannattaa pitäytyä niissä rajoissa, jotka oikeuskäytännössä ja –kirjallisuudessa on hyväksytty. Testamenttiehtojen sitovuudesta puolestaan ei ole yleensä epäselvyyttä, elleivät ne ole lain tai hyvän tavan vastaisia. Testamenttiehtoja käytettäessä on kuitenkin kiinnitettävä huomiota niiden muotoiluun, jotta ehto olisi tehokas ja testamentti toteuttaisi tekijänsä tahtoa.

Avainsanat: testamentti, testamenttiehdot, testamenttausvallan delegoiminen, testamenttausvapaus

### Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön ☒ X

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi ☒ X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi ☒ X

# SISÄLLYS

<b>Lähteet .....</b>	<b>II</b>
<b>1 Johdanto.....</b>	<b>1</b>
<b>1.1 Johdatus aiheeseen.....</b>	<b>1</b>
1.1.1 Testamenttaausvapaudesta .....	1
1.1.2 Testamenttaausvapauden toteuttaminen testamenttiehtoja käyttämällä .....	4
1.1.3 Testamenttaausvapauden toteuttaminen päätäntävaltaa delegoimalla .....	8
1.1.4 Testamentissa ilmaistun tahdon ajallisesta ulottuvuudesta .....	15
<b>1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus.....</b>	<b>20</b>
<b>1.3 Tutkimusmenetelmät ja keskeiset lähteet.....</b>	<b>22</b>
<b>1.4 Tutkielman rakenne .....</b>	<b>23</b>
<b>2 Perittävän tekemien oikeustoimien vaikutus kuoleman jälkeen.....</b>	<b>25</b>
<b>2.1 Lähtökohtia .....</b>	<b>25</b>
<b>2.2 Kuolemanvaraisten määräysten vaikutuksista.....</b>	<b>27</b>
2.2.1 Valtuus kuolemanvaraisena .....	27
2.2.2 Kuolemanvarainen vastike tehdystä työstä.....	30
2.2.3 Kauppaan liitetyt kuolemanvaraiset ehdot.....	34
<b>2.3 Perintökaaren 17 luvussa tarkoitettujen kuolemanvaraisten toimet .....</b>	<b>37</b>
<b>3 Testamenttiehdot perittävän tahdon toteuttajina .....</b>	<b>44</b>
<b>3.1 Tarkoitteet .....</b>	<b>44</b>
<b>3.2 Varsinaiset testamenttiehdot .....</b>	<b>49</b>
3.2.1 Lykkäävät ja purkavat ehdot.....	49
3.2.2 Positiiviset ja negatiiviset ehtomääräykset .....	55
<b>3.3 Ehtojen tehokkuus ja testaattorin tahdon suoja .....</b>	<b>59</b>
3.3.1 Tarkoitteiden ja testamenttiehtojen toteutumisesta ja täytäntöönpanosta .....	59
3.3.2 Tahdon suojaaminen irtaimen ja kiinteän omaisuuden osalta: luovutuskirjoitusten kirjoittamisesta ja niiden puuttumisesta.....	63
<b>4 Päätäntävallan delegointi testamentin toimeenpanijalle .....</b>	<b>67</b>
<b>4.1 Testamentin toimeenpanijamääräys ja PK:n mukaisten toimeenpanijan     valtuuksien laajentaminen .....</b>	<b>67</b>
<b>4.2 Toimeenpanijan määrääminen hallinnoimaan omaisuutta .....</b>	<b>71</b>
<b>4.3 Toimeenpanijan valintapäätöksen delegointi .....</b>	<b>74</b>
<b>4.4 Saannon määrän ja saajan määrittelyn delegoiminen toimeenpanijalle     hyväntekeväisyystarkoituksissa .....</b>	<b>76</b>
<b>4.5 Lopullisen testamentinsaajan jättäminen avoimeksi .....</b>	<b>80</b>
<b>5 Päätäntävallan delegointi testamentinsaajalle.....</b>	<b>85</b>
<b>6 Lopuksi: Testamenttiehdot ja päätäntävallan delegointi testamenttaausvapauden toteuttamisessa.....</b>	<b>94</b>

## Lähteet

### Kirjallisuus ja artikkelit

Aarnio, Aulis: Kysymyksiä testamenttioikeuden alalta: Tutkimus eräistä oikeudellisen käsitteenmuodostuksen peruspiirteistä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Vammala 1969.

Aarnio, Aulis: Suomen jäämistöoikeus II: Testamenttioikeus. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1991.

Aarnio, Aulis & Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus I: Perintöoikeus. Talentum Media Oy. Helsinki 2009.

Aarnio, Aulis & Kangas, Urpo: Perhevarallisuus-oikeus. Talentum Media Oy. Helsinki 2010.

Aarnio, Aulis & Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus II: Testamenttioikeus. Talentum Media Oy. Helsinki 2015.

Anderson, M. & Arroyo i Amayuelas, E.: The Law of Succession: Testamentary Freedom. European perspectives. Europa Law Publishing. Groningen 2011.

Annola, Vesa: Sopimuksen dynaamisuus: talusoikeudellinen rakennetutkimus sopimuksen täydentymisestä ja täydentymisen ohjaamisesta. Turun yliopisto 2003.

Aurejärvi, Erkki & Hemmo, Mika: Velvoiteoikeuden oppikirja. Edita. Helsinki 2007.

Brattström, Margareta & Singer, Anna: Rätt arv. Fördelning av kvarlåtenskap. Iustus. Uppsala 2011.

Calonius, Matthias (toim. Kangas, Urpo ja Timonen, Pekka): Siviilioikeuden luennot. WSOY. Helsinki 1998.

Capdevila, Esteve Bosch: Testamentary Freedom and its Limits. Teoksessa Anderson, M & Arroyo i Amayuelas, E: The Law of Succession: Testamentary Freedom. s. 73-88.

Eriksson, Anders: Arv och testamente. Thomson Förlag AB. Stockholm 2008.

Frantzen: Delegasjon av testasjonsmyndighet etter norsk rett. TfR 1997, s. 950 ss.

Garner, Brian A. (ed.): Black's law dictionary. St. Paul, MN: Thomson Reuters, 2014.

Halila, Jouko & Havansi, Erkki: Ulosotto-oikeuden oppikirja. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1986.

Hannula, Antti & Kilpinen, Kai & Lakari, Torsti: Säätiö. WSOYpro. Helsinki 2011.

Hannula, Antti & Kilpinen, Kai & Lakari, Torsti: Säätiö – käytännön käsikirja. Talentum Media Oy, yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 2015.

Harenko, Kristiina & Niiranen, Valtteri & Tarkela, Pekka: Tekijänoikeus – kommentaari ja käsikirja. Talentum Media Oy. Helsinki 2006.

Hemmo, Mika. Sopimusoikeuden oppikirja. Talentum Media Oy. Helsinki 2008.

Husa, Jaakko: Kirjoitetaan juridiikkaa. Talentum Media Oy. Helsinki 2005.

Jokela, Marjut – Kartio, Leena – Ojanen, Ilmari: Maakaari. Talentum Media Oy. Helsinki 2004.

Kangas, Urpo: Lakiosa eilen, tänään ja huomenna. Defensor Legis 4/2004 s. 575-601.

Kangas, Urpo: Digitaalinen jäämistövarallisuus. Talentum Media Oy. 2012.

Kaser, Max: Roomalainen yksityisoikeus. Saksankielinen alkuteos Romisches Privatrecht. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo –Helsinki 1968.

Kolehmainen, Antti - Rabinä, Timo: Jäämistösuunnittelu. Talentum Media Oy. Helsinki 2012.

Korpiola, Mia: Lakiosasta luopumassa? – oikeushistoriallinen näkökulma lakiosainstituution taustaan ja tehtäviin. Lakimies 7–8/2010, s. 1342–1360.

Lapiente, Sergio Cámara: Freedom of Testation, Legal Inheritance Rights and Public Order Under Spanish Law. In Anderson, M. & Arroyo i Amayuelas, E. (toim.): The Law of Succession: Testamentary Freedom, s. 269-303.

Lindholm, Tuomo: Perintöverokirja. Verotieto. Helsinki 2015.

Lødrup, Peter: Nordisk arverett. En sammenlignende studie av dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk rett med drøftelser av harmoniseringmuligheter og reformbehov. Nord 2003:3. Nordisk Ministerråd. København 2003.

Lohi, Tapani: Legaatinsaajan oikeusasemasta. Talentum. Helsinki 2011.

Lohi, Tapani – Välimäki, Pertti: Pesänselvityksen ongelmakohtia. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1999.

Länsineva, Pekka: Omaisuuden suoja. Teoksessa Hallberg, Pekka & Karapuu, Heikki & Ojanen, Tuomas & Scheinin, Martin & Tuori, Kaarlo & Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. WSOYpro. Helsinki 2011, s. 549–604.

Mikkola, Tuulikki: Dynaaminen testamentti osana kansainvälisen perittävän jäämistösuunnittelua. Defensor Legis N:o 6/2014.

Mikkola, Tuulikki: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. WSOYpro. Helsinki 2009.

Niemi, Matti Ilmari: Maakaaren järjestelmä II. Kirjaaminen ja lainhuudatus. Sanoma Pro. Helsinki 2012.

Norri, Matti: Korkeimmasta oikeudesta – från högsta domstolen. Defensor Legis N:o 4/2007.

Norri, Matti: Perintö ja testamentti. Käytännön käsikirja. Talentum. Helsinki 2007.

Ossa, Jaakko: Perinnön ja lahjan verokohtelu. WSOYpro. Helsinki 2009.

Puronen, Pertti: Lahjaverotuksen ala. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1990.

Puronen, Pertti: Luopumisjärjestelyistä perintöverotuksessa. Verotus 5/2010.

Puronen, Pertti: Perintö- ja lahjaverotus. Talentum Media Oy. Helsinki 2015.

Rautiala, Martti. Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan. Suomen lakimiesliiton kirjasarja; 27. Helsinki 1967.

Rautiala, Martti: Pesänselvitys ja perinnönjako. Suomen lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1968.

Röthel, A: Law of Succession and Testamentary Freedom in Germany. In Anderson, M. & Arroyo i Amayuelas, E. (toim.): The Law of Succession: Testamentary Freedom, s. 155 – 166.

Saarenpää, Ahti: Inter vivos ja mortis causa. Näkökohtia kuoleman vaikutuksesta oikeustoimiin. Juhlajulkaisu Simo Zitting. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki 1985.

Saarenpää, Ahti: Perintö ja jäämistö. Jakosäännösten ja jakoon vaikuttavien säännösten tulkintoja. Pandecta. Rovaniemi 1994.

Saarnilehto, Ari - Annola, Vesa - Hemmo, Mika - Karhu, Juha - Kartio, Leena - Tammi-Salminen, Eva - Tolonen, Juha - Tuomisto, Jarmo & Viljanen, Mika: Varallisuus-oikeus. Talentum Media Oy. Helsinki 2012.

Tammi-Salminen, Eva: Luovuttajan tahto, vaihdannan intressit ja sopimusperusteisten luovutuskiltojen oikeusvaikutukset, teoksessa Hakkola, Esa (toim.): Kiinteistöjä, vaihdantaa ja sivullissuhteita, Juhlakirja Jarno Tepora 60 vuotta, s. 453–479, Helsinki 2007.

Tepora, Jarno - Kartio, Leena - Koulu, Risto - Lindfors, Heidi. Kiinteistön kauppa, muu luovutus ja kirjaus. Talentum Media Oy. 2010.

Tuunainen, Pekka: Perintö, testamentti ja velka. Talentum Media Oy. Helsinki 2015.

Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeuksien soveltamisala. Teoksessa Hallberg, Pekka & Karapuu, Heikki & Ojanen, Tuomas & Scheinin, Martin & Tuori, Kaarlo & Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeudet. WSOYpro. Helsinki 2011, s. 89–137.

Välimäki, Pertti: Osituksen sovittelu. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1995.

Välimäki, Pertti: Holhoustoimen pääpiirteet. WSOY lakitieto. Helsinki 2001.

Walin, Gösta: Kommentar till ärvdabalken. Del I (1-17 kap.) Arv och Testamente. Norstedts juridik. Stockholm 1992.

Ylöstalo, Matti: Testamentinmoitteesta. WSOY. Porvoo-Helsinki 1953.

Ylöstalo, Matti: Testamentin tulkinnasta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja n:o 63. WSOY. Porvoo-Helsinki 1954.

## **Internet-lähteet**

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsinki 2011.

[http://www.helsinki.fi/oikeustiede/tutkimus\\_ja\\_julkaisut/julkaisut/yleinen\\_oikeustiede/hirvonen\\_mitka\\_metodit.pdf](http://www.helsinki.fi/oikeustiede/tutkimus_ja_julkaisut/julkaisut/yleinen_oikeustiede/hirvonen_mitka_metodit.pdf) Viitattu 26.09.2016.

Maanmittauslaitos - Kirjaamisenettelyn käsikirja

[http://www.maanmittauslaitos.fi/sites/default/files/kirjaamisenettelyn\\_kasikirja\\_20160902.pdf](http://www.maanmittauslaitos.fi/sites/default/files/kirjaamisenettelyn_kasikirja_20160902.pdf) Viitattu 26.09.2016.

Saarenpää, Ahti: Testamentti viimeisenä tahtona jäämistöoikeuden järjestelmässä.  
<http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=732db75c-1061-4118-97ee-2e13fdb6338> Viitattu 26.09.2016.

Verohallinto – syventävät vero-ohjeet. Osittainen testamentista luopuminen eräissä tilanteissa.

[https://www.vero.fi/fi-](https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_kannanottoja/Osittainen_testamentista_luopuminen_erai(34841)

[FI/Syventavat\\_veroohjeet/Verohallinnon\\_kannanottoja/Osittainen\\_testamentista\\_luopuminen\\_erai\(34841](https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_kannanottoja/Osittainen_testamentista_luopuminen_erai(34841) Viitattu 26.09.2016.

## **Oikeustapaukset**

Korkein oikeus

SO t. 4.7.1903

SO t. 9.5.1904

KKO 1920 II 3

KKO 1926 I 40

KKO 1929 II 265

KKO 1932 I 45

KKO:1938-I-26

KKO 1939 I 33

KKO 1941 II 65

KKO 1941 II 89

KKO 1943 I 15

KKO 1945 II 26

KKO:1945-II-110

KKO:1946-I-15

KKO 1950 II 23

KKO 1947 II 317

KKO 1954 II 31

KKO 1956-II-40

KKO 1963 II 81

KKO 1969 II 105

KKO 1975 II 87

KKO 1982 II 43

KKO 1983-II-73



KKO 1985 II 149

KKO 1987:99

KKO 1991:1

KKO 2007:21

KKO 2012:90

KKO:2014:18

KKO 2015:46

KKO 2016:30

Hovioikeudet

Itä-Suomen ho 3.3.1983 S 80/486

Itä-Suomen ho 28.5.1991 S 90/139

Itä-Suomen ho 24.6.1993 S 92/642

Kouvolan ho 24.1.1996 S 95/37

Korkein hallinto-oikeus

KHO 30.11.2000/3133

KHO 2004:55

KHO 2013:156

KHO 2014:141

## **Säädökset**

Asetus määrääjasta velkomisasioissa sekä julkisesta haasteesta velkojille 32/1868

Avioliittolaki 234/129

Bürgerliches Gesetzbuch

Euroopan unionin perusoikeuskirja

Hautaustoimilaki 457/2003

Laki edunvalvontavaltuutuksesta 648/2007

Laki holhoustoimesta 442/1999

Laki perintökaaren (1734) 17 luvun muuttamisesta 471/1951

Laki varallisuusosoikeudellisista oikeustoimista 228/1929

Laki velan vanhentumisesta 728/2003

Maakaari 540/1995

Maanvuokralaki 258/1966

Perintökaari 40/1965

Säätiölaki 109/1930

Säätiölaki 487/2015

Tekijänoikeuslaki 404/1961

### **Muut virallislähteet**

HE 62/1986. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi avioliittolain sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 120/1994. Hallituksen esitys eduskunnalle maakaareksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 187/2002. Hallituksen esitys eduskunnalle velan vanhentumista ja julkista haastetta koskevan lainsäädännön uudistamisesta

HE 13/2005. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 166/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle säätiölaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Lakivaliokunnan mietintö 16/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle isyyslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Oikeusministeriö: Uusi säätiölaki. Säätiölain uudistamistyöryhmän mietintö 23/2013.

Oikeusministeriö: Perinnönjaon oikaisu ja omaisuuden palautusvelvollisuus. Mietintöjä ja lausuntoja 48/2015.

PeVL 1/1981. Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä 149/1980 laiksi perintökaaren muuttamisesta.

Talousvaliokunnan lausunto 42/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle säätiölaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Työryhmämietintö	2004:6:	Perintökaaren	uudistamistarpeet.
------------------	---------	---------------	--------------------

# 1 Johdanto

## 1.1 Johdatus aiheeseen

### 1.1.1 Testamenttausvapaudesta

Tutkielmassa tarkastellaan testamenttiehtoja ja päättävällän delegoimista testamentissa. Tutkielman lähtökohtana on yksilön oikeus määrätä omaisuudestaan kuolemansa jälkeen. Aiheen tarkastelu on luontevaa aloittaa perusoikeuksista, joten todettakoon, että testamenttausvapaus liittyy perusoikeustasolla sopimusvapauteen ja omistusoikeuden suojaan<sup>1</sup>. Se korotettiin perusoikeuksien suojaa nauttivien oikeuksien joukkoon EU-maiden vuonna 2000 hyväksymässä Nizzan julistuksessa<sup>2</sup>. Euroopan unionin perusoikeuskirjan 17 artiklan 1 kohdan mukaan ”jokaisella on oikeus nauttia laillisesti hankkimastaan omaisuudesta sekä käyttää, hallita ja testamentata sitä”. Suomen perustuslaissa omaisuudensuojasta säädetään 15 §:ssä. Perustuslain tulkitaan suojaavan omistajan valtaa määrätä omaisuudestaan elinaikaisten oikeustoimien lisäksi myös kuolemansa ylitse testamentilla<sup>3</sup>.

Testamenttausvapaus eroaa itseään muistuttavasta omistusoikeuden suojasta siinä, että se toteutuu käytännössä vasta testaattorin kuollessa, jolloin suojattavana etuna on kuolleen ihmisen omaisuuden suoja. Veli-Pekka Viljasen mukaan yksilön perusoikeussubjektius päättyy kuolemaan<sup>4</sup>. Tämä liittyy tutkielman aiheeseen pohdittaessa testamenttausvapauden ulottuvuutta perusoikeutena. Omistusoikeuden siirtymistä vainajalta kuolinpesälle kuvataan jäämistöoikeudessa vaiheittaisena tapahtumasarjana<sup>5</sup>. Tämän tapahtumasarjan eri vaiheissa kuolleen henkilön tahto kohtaa elossa olevien oikeussubjektien oikeudet ja vaihdannan vaatimukset. Lopulta omaisuus siirtyy saajatahon omistusoikeuden suojan piiriin. Testamentin tekijän delegoima päättävältä saattaa

---

<sup>1</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 84. Näin myös Ruotsin oikeudessa, ks. Brattström - Singer 2011 s. 88, Eriksson 2008, s. 140.

<sup>2</sup> Aarnio - Kangas 2010, s. 486.

<sup>3</sup> PeVL 1/1981 vp; Länsineva 2011, s. 571.

<sup>4</sup> Viljanen 2011, s. 115.

<sup>5</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 539. Perinnönjaon oikeudellisen luonteen käsittelystä oikeustieteessä ks. Saarenpää 1994, s. 1-6.

vaikuttaa omaisuuden siirtymiseen ennen sen päädyttyä lopullisesti omistajalleen. Tämänkin jälkeen testaattorin tahto saattaa jäädä vaikuttamaan jollain tavalla omaisuuteen, esimerkiksi testamenttiehdoilla asetettujen luovutuskieltojen muodossa. Tutkielmassa tarkastellaan kuolleen henkilön määräämisvaltaa eli sitä, miten testaattorin testamentissa ilmaistu tahto voi vaikuttaa testaattorille kuuluneeseen omaisuuteen.

Testamenttausvapauden toteuttaminen poikkeaa monin tavoin siitä, miten yksilö voi toteuttaa omistusoikeutta elinaikanaan. Eläessään ihmisellä on mahdollisuus tehdä ja irtisanoa sopimuksia, valtuuttaa toinen itseään sitoviin oikeustoimiin ja valvoa tekemiensä oikeustoimien toteutumista. Tätä mahdollisuutta *mortis causa* – oikeustointen osalta ei ole. Ahti Saarenpään mukaan testamenttiin liittyy tyyppipakon ajatus, kun yksityisoikeudessa yleensä pääsääntönä on tyyppivapaus. Tämä tarkoittaa sitä, että *inter vivos* -oikeustoimilla oikeusvaikutuksia voidaan saada aikaan suhteellisen vapaasti käyttäen erilaisia oikeustoimia ja muotoja.<sup>6</sup> Testamentti muotovaatimuksineen on puolestaan säädetty ainoaksi keinoksi tehdä selväpiirteisesti kuolemanvarainen oikeustoimi jäämistöstä<sup>7</sup>. Perintökaarella ei ole testamentin määritelmää, eikä testamentin yksiselitteisestä määritelmästä olla oikeuskirjallisuudessakaan päästy yksimieliseen tulokseen. Aarnion ja Kankaan mukaan jokainen määritelmäyritys on jättänyt testamentin ja muiden oikeustointen välisen rajan epämääräiseksi. Yleisimmin testamentti määritellään jäämistöoikeudellisessa kirjallisuudessa *peruutettavissa olevaksi, jäämistöä koskevaksi kuolemanvaraiseksi, vastikkeettomaksi ja yksipuoliseksi oikeustoimeksi*.<sup>8</sup>

Testamenttia koskevien muutosäntöjen tavoitteena on varmistaa oikeustoimen totuudenmukaisuus, lopullisuus, oikeaperäisyys, vakaan ja kypsän harkinnan syntyminen

---

<sup>6</sup> Saarenpää 2006, s. 6. Tyyppipakkoisuudessa eli *numerus clausus* –periaatteessa kyse on siitä, voidaanko oikeuksia ja velvollisuuksia perustaa ja lakkauttaa muilla kuin erityisillä, lain nimenomaisesti tunnustamilla oikeustoimityypeillä. Ks. myös Annola 2003, s. 76.

<sup>7</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 25. Testamentin lisäksi omaisuuden kohtalosta voi kuoleman varalta määrätä tehokkaasti myös henkivakuutuksen edunsaajamääräyksellä. Nämä määräykset on jätetty tutkielman ulkopuolelle.

<sup>8</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 19-22, määritelmästä myös Walin 1993, s. 199. Aarnion ja Kankaan (edellä) mukaan tässä määritelmässä on kahdentasoisia kriteereitä, minkä vuoksi on erikseen eroteltu jako perus- ja liitännäisiin tunnusmerkkeihin. Perustunnusmerkkeinä pidetään kuolemanvaraisuutta, vastikkeettomuutta ja tahdonilmaisua jäämistöä koskevana määräyksenä. Liitännäisinä tunnusmerkkeinä taas pidetään yksipuolisuutta, peruutettavuutta ja määrämuotoisuutta.

testamenttia tehtäessä sekä testamentin myöhempi todistettavuus. Sillä, että tahdonilmaisua ei voida antaa hätiköidysti, pyritään eliminoimaan vieras tahto mahdollisimman tehokkaasti oikeustoimen syntyvaiheessa<sup>9</sup>. Tällä tavoin tyyppipakko ja testamentin muotovaatimukset suojaavat testamenttausvapautta, vaikka ne samalla rajoittavat perittävän määräämisvaltaa, kun tämän täytyy käyttää tiettyä oikeustoimityyppiä ja -muotoa. Perittävän tahtoa ja testamenttausvapautta suojaa muotovaatimuksen lisäksi vaatimus testamentin tekemisen henkilökohtaisuudesta. Testamentin katsotaan kuuluvan korostetusti henkilökohtaisten oikeustoimien luokkaan. Tällaisen oikeustoimen voi tehdä vain henkilö itse, eikä sitä voi tehdä valtuutetun välityksellä<sup>10</sup>. Tämä myös erottaa testamentin suuresta osaa muita oikeustoimia, joiden tekemiseen voidaan käyttää valtuutusta.

Muodollinen henkilökohtaisuus testamentin kohdalla tarkoittaa sitä, ettei sitä voi tehdä edustajan välityksellä edes hätätilassa. Materiaalisella henkilökohtaisuudella taas tarkoitetaan sitä, että oikeustoimeen eli testamentin tekoon ryhtymisestä ja sen sisällöstä päättää yksin asianomainen itse.<sup>11</sup> Henkilökohtaisuusvaatimus on suojamekanismi testamentin tekijän vapaalle ja omaehtoiselle tahdonmuodostukselle. Valtuutuskiellosta ja henkilökohtaisuuden vaatimuksesta on oikeuskirjallisuudessa katsottu johtavan delegointikiellon periaatteen, jonka mukaan testamentintekijä ei voi jälkisäädöksellään siirtää muille henkilöille kelpoisuutta antaa jäämistöstään sitovia määräyksiä<sup>12</sup>. Vain testaattori itse voi siis hyödyntää testamenttausvapauttaan. Mikäli päätäntävaltaa delegoidaan testamentissa toiselle niin paljon, että testamentin

---

<sup>9</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 149-150.

<sup>10</sup> Näin myös Ruotsin oikeuden osalta, ks. Brattström - Singer 2011, s. 91. Norjan oikeuden osalta ks. Frantzen 1997. Muita korostetun henkilökohtaisia oikeustoimia perhe- ja perintöoikeuden alalla ovat esimerkiksi sopimus avioliiton solmimisesta, vastauksen antaminen vihkijän esittämään kysymykseen ja isyyden tunnustaminen. Henkilökohtaisuusvaatimuksesta ei säädetä suoraan laissa, mutta holhoustoimilaissa säädetyn oikeusohjeen, jonka mukaan edunvalvoja ei voi tehdä testamenttia vajaanpuolesta, eikä alaikäinen ole kelpoinen tekemään testamenttia edes edunvalvojan suostumuksella, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta, on katsottu perustelevalle henkilökohtaisuusvaatimusta. Rautiala 1967 s. 197; Aarnio - Kangas 2015, s. 312; ks. myös HolhTL 29.3 §.

<sup>11</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 397; Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 173.

<sup>12</sup> Ylöstalo 1954 s. 80; Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 174; Aarnio - Kangas 2015, s. 366.

henkilökohtaisuusvaatimuksen ei enää katsota täyttyvän, seurauksena on testamentin mitättömyys<sup>13</sup>.

Tuulikki Mikkolan mukaan testamenttausvapautta on totuttu Suomessa katsomaan kapeasti, ja vapauden sijaan puhutaan käytännössä mieluummin vapauden rajoituksista<sup>14</sup>. Tässä tutkielmassa testamenttausvapautta tarkastellaan siitä näkökulmasta, miten testaattori voi toteuttaa sitä varautumalla testamenttimääräyksillään tuleviin muutoksiin. Näiksi varautumisen keinoiksi on valittu testamenttiehdot ja päätäntävallan delegointia sisältävät testamenttimääräykset. Tarkasteltavana ovat erilaiset testamenttausmahdollisuudet testaattorin tahdonautonomian ilmentyminä. Ennen näihin määräyksiin siirtymistä tutkielman alussa käsitellään lyhyesti tutkielman perusteita.

### 1.1.2 Testamenttausvapauden toteuttaminen testamenttiehtoja käyttämällä

Tutkielman ensimmäinen pääaihe on testamenttiehdot. Kotimaisen oikeustieteen isänä pidetty Matthias Calonius on todennut, että testamentti voidaan tehdä ehdoilla tai ehdollisesti. Ehdoilla on hänen mukaansa tehty sellainen testamentti, jonka nojalla omaisuus siirtyy saajalle heti testamentin tekijän kuoltua ja testamentinsaajan otettua testamentin vastaan. Ehdollisia taas ovat hänen mukaansa testamentit, joiden vaikutus riippuu niihin liitetystä ja testaattorin kuoleman jälkeen sattuvasta epävarmasta tapauksesta.<sup>15</sup> Aarnio ja Kangas ovat todenneet, että ehdon käsitteellä on useita merkityksiä. Tästä syystä ehdoksi voitaisiin periaatteessa nimittää jokaista jälkisäädökseen otettua määräystä, joka koskee sitä, miten jäämistölle testaattorin kuoleman jälkeen tapahtuu. Ehdoista oikeuskielessä puhuttaessa niillä kuitenkin tarkoitetaan Aarnion ja Kankaan mukaan tavallisesti käsitteen oikeusteknistä sisältöä, jolloin toisistaan erotetaan lykkäävät ehdot, purkavat ehdot ja tarkoittemääräykset.<sup>16</sup> Tässä tutkielmassa käytetään

---

<sup>13</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 200.

<sup>14</sup> Mikkola 2014 s. 868-869. Tämä lähestymistapa aiheeseen on nähtävissä myös ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa, ks. esim. Eriksson 2008 s. 140 & 180 ja Brattström - Singer 2011 s. 109-116 sekä Euroopassa laajemminkin, ks. Anderson, M. - Arrayo i Amayuelas, E 2011.

<sup>15</sup> Calonius 1998, s. 478-479. Caloniuksen (edellä) mukaan testamenttiehto voi olla joko tahdonvaltainen, sattumanvarainen tai sekaluontoinen. Tällä jaottelulla Calonius viittaa siihen, voiko testamentin saaja itse toiminnallaan vaikuttaa ehdon toteutumiseen. Kaikissa näissä tapauksissa ehto voi hänen mukaansa olla purkava tai lykkäävä.

<sup>16</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 573-574.

edellä mainittua jakoa. Testamenttimääräykset voivat olla luonteeltaan positiivisia tai negatiivisia, minkä vuoksi myös tätä jakoa käsitellään tutkielmassa.

Testamenttiehdot liittyvät testamenttausvapauteen siten, että niitä käyttäen testaattori voi vaikuttaa siihen, että hänen omaisuutensa ohjautuu hänen tahtonsa mukaan hänen kuolemansa jälkeen myös silloin, kun olosuhteissa tapahtuu muutoksia. Testamentin ehto voi koskea aikaa ennen testaattorin kuolemaa, aikaa testaattorin kuoleman ja testamentin lainvoimaisuuden välillä tai aikaa lainvoiman saaneen perinnönjaon jälkeen<sup>17</sup>. Testamentin tekijän hoitoa koskeva ehto saatetaan liittää testamenttiin sen vuoksi, että viimeisinä vuosinaan testaattori ei enää itse pysty arvioimaan sitä, kuka hänen huolenpidostaan on vastannut, ja hän haluaa omaisuutensa menevän tälle henkilölle. Myös testamentintekokelpoisuus saattaa olla viimeisinä vuosina heikko. Testaattorin kuoleman jälkeiseen aikaan kohdistuvilla ehdoilla voi varautua vain sellaisiin tilanteisiin, jotka ovat etukäteen ennakoitavissa. Usein ehtojen käyttö onkin vakiintunutta ja niitä käytetään tiettyjen, ennakoitavissa olevien tilanteiden varalta.

Monenlaiset testamenttiehdot ovat oikeudessamme sallittuja. Aarnion ja Kankaan mukaan kiellettyjä ovat kuitenkin ehdot, jotka ovat joko lain vastaisia, velvoittavat saajan hyvän tavan vastaiseen käyttäytymiseen tai rajoittavat kohtuuttomasti testamentin saajan normaalia toimintaa. Myös mahdottomat ehdot ovat pätemättömiä. Heidän mukaansa varsinaisesti lainvastaisen ehdon lisäksi myös kansainvälisen sopimuksen, pakottavan asetuksen tai muun viranomaismääräyksen vastainen ehto luetaan lain vastaiseksi. Myös perus- ja ihmisoikeuksia rajoittava ehto on Aarnion ja Kankaan mukaan hyvän tavan vastainen. Rajanveto kielletyn ja sallitun ehdon välillä on Aarnion ja Kankaan mukaan aika- ja kulttuurisidonnainen, ja testamenttiehdon hyvän tavan vastaisuutta on arvioitava testamentin täytäntöönpanohetkellä vallitsevien käsitysten mukaan.<sup>18</sup> Tästä voidaan päätellä, että hyvän tavan vastaisuus ei ole sidottu suoraan testamentin tekijän subjektiiviseen käsitykseen. Hyvän tavan vastainen on Aarnion ja Kankaan mukaan esimerkiksi ehto, joka velvoittaa saajan moraalisesti sopimattomaan toimintaan. Myös

---

<sup>17</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 574.

<sup>18</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 611 – 614. Vaikka Suomen oikeusjärjestyksessä ei ole yleissäännöstä, jonka mukaan hyvän tavan vastaisia oikeustoimia voitaisiin pitää pätemättöminä, oikeusjärjestelmän ei ole kuitenkaan katsottu antavan suojaa hyvän tavan vastaisesti tehdyille oikeustoimille. Kielto solmia hyvän tavan vastaisia oikeustoimia onkin voimassa yleisenä oikeusperiaatteena (Tepora ym. 2010, s. 397).



esimerkiksi ehto, jonka mukaan testamentin saaja ei saa solmia avioliittoa tai hänen tulee solmia avioliitto tietyn henkilön kanssa, on heidän mukaansa hyvän tavan vastainen.<sup>19</sup>

Kolehmainen ja Rabinän mukaan perus- tai ihmisoikeuksien korostumisen on katsottu vaikuttavan myös testamenttiehtojen pätevyyden arviointiin<sup>20</sup>. Perusoikeuksien merkitys oikeusjärjestelmässämme on ylipäättään kasvanut, joten tätä ei voine kiistää. Perus- ja ihmisoikeuksien korostumista testamenttiehtojen arvioinnissa voidaan tarkastella yhtä lailla testamentin tekijän kuin testamentinsaajan perusoikeuksien kannalta. Testamenttiehtojen pätevyyttä arvioitaessa on huomioitava testaattorin perusoikeutena pidettävä oikeus määrätä omaisuudestaan haluamallaan tavalla: hän on elinaikanaan saattanut esimerkiksi lahjoittaa omaisuutta vapaasti haluamillaan kriteereillä, jotka voivat myös olla syrjiviä, joita voitaisiin jollain kriteereillä pitää esimerkiksi syrjivinä ja siten hyvän tavan vastaisina. Se, mitä ehtoa pidetään lopulta kiellettyinä, määrittää yksilön testamenttausvapauden rajoja. Toinen puoli perusoikeuksien korostumisen arviointia koskee testamentinsaajan oikeuksia ja sitä, onko vaikuttaako testamentin ehto hänen perus- tai ihmisoikeuksiinsa. Jo se, että ehto rajoittaa ihmisen luonnollista valinnanvapautta häntä koskevissa tärkeissä asioissa, riittää Aarnion ja Kankaan mukaan ehdon mitätöimiseen<sup>21</sup>. Hyvän tavan vastaisuuden arviointi on huomattavasti vaikeampaa kuin esimerkiksi sen arviointi, velvoittaako ehto lainvastaiseen käyttäytymiseen.

Tutkielman luvussa 3 käsitellään testamenttiehtoja koskevaa oikeuskäytäntöä, jota on olemassa rajatusti ja joka on enimmäkseen iäkästä. Tämä saattaa kertoa siitä, ettei oikeustila ole muuttunut, mutta on myös mahdollista, että kiellettyjä testamenttiehtoja ei olisi suuressa määrin käytetty. Mahdollista on myös se, ettei testamentteja ole riitautettu. Oikeuskäytännön iäkkyyys aiheuttaa ongelmia ehtojen sallittavuuden suhteen siksi, että hyvän tavan mukaisuus on sidoksissa aikaan ja arvoihin. Kun suvaitsevaisuus on monissa asioissa lisääntynyt, saattaa olla että aiemmin sallittuna pidettyä ehtoa pidettäisiin nykykäsityksen mukaan hyvän tavan tai ihmisoikeuksien vastaisena. Vanhan oikeuskäytännön perusteella voida tehdä suoria päätelmiä siitä, mikä nykypäivänä on

---

<sup>19</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 612 – 613. Hyvän tavan vastaisesta ehdosta ks. KKO:1956-II-40 jossa ehto, joka olisi estänyt täysi-ikäistä tytärtä muuttamasta pois kotoa, katsottiin vaikutuksettomaksi. Ratkaisun otsikossa viitataan oikeustoimilakiin ja oikeustoimen pätemättömyyteen.

<sup>20</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 92.

<sup>21</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 614.

sallittua. Oikeuskäytännön ollessa iäkkyytensä lisäksi vähäistä, tulee oikeuskirjallisuuden kannanotoille kenties antaa enemmän sijaa.

Mikäli testamentin tekijä liittää testamenttiinsa kielletyn ehdon, hänen tahtoaan ei voida toteuttaa. Aarnion ja Kankaan mukaan testamenttiin sisällytetty lain tai hyvän tavan vastainen ehto on pätemätön, mistä ei seuraa kuitenkaan itse oikeustoimen pätemättömyys<sup>22</sup>. Käytännössä testamenttiin liitetty kielletty ehto johtaa siihen, että omaisuus siirtyy testamentin saajalle, mutta ilman ehdon rajoituksia. Hyvän tavan vastaisuus ei Aarnion ja Kankaan mukaan ole PK 13:1 mukainen testamentin moiteperuste, ja siihen ei sen vuoksi tarvitse reagoida testamentin moitteelle varatun määräajan kuluessa. Sallittu ehto velvoittaa sitä, joka vetoa testamenttiin.<sup>23</sup> Mikäli olosuhteet ovat kuitenkin muuttuneet niin, ettei testamenttiehdon toteuttaminen ole enää mahdollista, ehto menettää oikeudellisen sitovuutensa eli permutoituu, ja testamenttiomaisuus jää saajan omistukseen ilman, että ehto enää rasittaisi sitä<sup>24</sup>. Kaikki testamenttiehdot eivät ole varsinaisesti velvoittavia. Aarnion ja Kankaan mukaan testamenttimääräykset ovat toisinaan lähinnä erilaisia toivomuksia, joilla ei ole oikeudellista merkitystä. Heidän mukaansa kysymys varsinaisten testamenttiehtojen ja erilaisten ehdonluonteisten määräysten välisestä rajasta on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi ratkaista.<sup>25</sup>

Testamenttisaanto ei aina johda täydellisen omistusoikeuden siirtymiseen saajalle, vaan saajan oikeutta saatetaan rajoittaa eri tavoin. Testamentilla siirtyvään omaisuuteen liitetyillä ehdoilla voidaan kaventaa saajan vallintavaltaa. Tätä käsitellään tutkielman kolmannessa luvussa. Testamentin tekijän tahto saattaa rajoittaa testamentinsaajan oikeutta disponoida vapaasti testamentilla saamastaan omaisuudesta. Eva Tammi-Salmisen mukaan varallisuus oikeuksien, ja etenkin omistusoikeuden, vapaa siirrettävyys on yksi varallisuus oikeuden perusperiaatteista<sup>26</sup>. Kiinteistöjen osalta vallintarajoitusten kieltä on Teporan ym. mukaan luovutussaantoja koskeva pääsääntö, jonka tavoitteena on toisaalta suojata omistuksen ja vaihdannan vapautta, toisaalta turvata kiinteistöjen omistussuhteiden

---

<sup>22</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 615.

<sup>23</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 611-615.

<sup>24</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 584.

<sup>25</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 575, 604.

<sup>26</sup> Tammi-Salminen 2007, s. 453–454.

selvyys ja vakuus<sup>27</sup>. Testamenttausvapaus ehtoja käyttämällä saattaa näin ollen olla testamentinsaajan oikeuksien näkökulman lisäksi vastakkain myös yleisten vaihdannan intressien kanssa.

Seuraavaksi käsitellään päätäntävällän delegoinnin perusteita. Tämän jälkeen luodaan katsaus siihen, kuinka aikaa pitkäksi testamentissa ilmaistu testaattorin tahto jää vaikuttamaan elävien keskuuteen.

### 1.1.3 Testamenttausvapauden toteuttaminen päätäntävaltaa delegoimalla

Tutkielman toinen pääaihe on päätäntävällän delegointi. Päätäntävällän delegoimisella tarkoitetaan tässä tutkielmassa sitä, että testaattori jättää testamentissaan toisen henkilön päätettäväksi tiettyjä testamenttia tai testamentattua omaisuutta koskevia asioita.<sup>28</sup> Siirtämällä päätäntävaltaa jälkeensä elävälle henkilölle testaattori voi ulottaa omaa päätäntävaltaansa kuolemansa jälkeiselle ajalle, ja näin hän saattaa pystyä toteuttamaan tahtoaan aidommin. Delegoimalla testamentista voi saada myöhempiin olosuhteisiin mukautuvan. Keinoina tähän voidaan käyttää esimerkiksi sitä, että toiselle henkilölle siirretään testamentissa määräysvaltaa testamentinsaajan valintaa ja testamentattavan omaisuuden määrittämistä koskien. Kolehmainen ja Rabinä huomauttavat, että yritystoiminnan säilyttämiseksi elinkelpoisena saattaa olla kannattavaa delegoida toiselle henkilölle oikeus tehdä ratkaisuja koskien elinkeinotoiminnan jakamista useammalle jatkajalle ja sen arvioimista, muodostavatko eri yritykset elinkelpoisia kokonaisuuksia.<sup>29</sup>

---

<sup>27</sup> Tepora ym. 2010, s. 544.

<sup>28</sup> Päätäntävällän delegoiminen oikeudellisena ongelmana juontaa juurensa ajassa kauas taaksepäin. Frantzen 1997 s. 954 mukaan on oletettu, että klassisessa roomalaisessa oikeudessa ei ollut hyväksyttyä antaa toiselle henkilölle valtaa päättää perinnöstä. Tätä käsitystä puoltaa se, että Max Kaserin (1968 s. 56) mukaan edustusinstituutio on varsin nuori ja kehittynyt nykyiseen muotoonsa vasta 1800-luvun dogmatiikassa. Oikeudellinen edustus roomalaisen oikeuden aikaan tapahtui muiden oikeudellisten konstruktoiden kautta, ja toisen puolesta tapahtuva toiminta oli vain rajoitetusti sallittua. Näin ollen valtuutus nykymuodossaan ei kaiketi ollut vielä mahdollinen. Ylöstalo 1954 s. 79 mukaan myös epämääräisesti ilmaistun henkilöpiirin hyväksi tehty jälkisaädös oli tehoton. Perillisen määräämisestä testamentin välttämättömänä ja olennaisimpana osana roomalaisessa oikeudessa ks. Kaser 1968 s. 292. Frantzen 1997 s. 954 mukaan kanonisessa oikeudessa oli mahdollista siirtää perinnön jakaminen papille.

<sup>29</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 175.

Nykyisten oikeusjärjestelmien kanta päätäntävällän delegointiin vaihtelee. Saksassa asiasta on nimenomaisella kiellolla säädetty BGB:n pykälässä 2065, jonka mukaan testamentintekijä ei voi tehdä sellaista testamenttimääräystä, jossa toiselle henkilölle jää päätettäväksi, onko testamenttimääräys pätevä vai ei. Testamentintekijä ei myöskään voi jättää toiselle henkilölle määriteltäväksi sitä henkilöä, jonka on määrä saada testamentti, tai testamentin sisällön määrittelyä. Testamentissa voidaan kuitenkin Saksan oikeudessa nimetä ne henkilöt, joiden joukosta perillinen tai kolmas voi valita lopullisen edunsaajan. Lisäksi perittävä voi testamentissa nimetä ne omaisuusobjektit, joista edunsaajan etuus tulee hänen kuolemansa jälkeen täyttää. Liian epätasällisiksi annettujen raamien mukaan päätösvallan delegoiminen ei kuitenkaan ole mahdollista.<sup>30</sup> Pohjoismaissa suhtautuminen päätäntävällän delegoimiseen on ollut Mikkolan mukaan kohtalaisen sallivaa<sup>31</sup>.

Suomen oikeudessa delegoinnista ei säädetä suoraan lukuun ottamatta muutamia sellaisia laissa säädettyjä erityisiä poikkeuksia, joissa delegointi nimenomaisesti on sallittu.. Delegoinnin sallittavuuden arvioinnissa lähtökohtana on PK 9 luvun 1 §, jonka mukaan ”se, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, saa testamentilla määrätä jäämistöstään”. Tästä voidaan tehdä jo aiemmin mainittu, testamentin henkilökohtaisuusvaatimusta koskeva päätelmä. Perintökaaressa ei säädetä nimenomaisesti siitä, onko ratkaisuvaltaa omaisuuden suhteen mahdollista siirtää testamentilla toiselle henkilölle<sup>32</sup>. Delegoinnin sallimisen perusongelma koskee sitä, että delegointi merkitsee poikkeusta testamentin henkilökohtaisuutta koskevaan vaatimukseen ja valtuutuskieltoon. Epäselvästi tehty testamentti jossa päätäntävältä delegoidaan toiselle, ei täytä henkilökohtaisuusvaatimusta, eikä sellaisen perusteella voida välttämättä varmistua testaattorin tahdonilmaisun sisällöstä. Aarnio ja Kangas ovat todenneet, että delegointikieltoa joudutaan käytännön oikeuselämän vaatimusten vuoksi usein rikkomaan, ja että käytännössä delegointikiellosta tehtävillä poikkeuksilla on suurempi merkitys kuin itse kiellolla<sup>33</sup>. Estettä ei ole katsottu olevan sille, että testaattori antaa testamentin muodossa määräyksiä testamenttitahdonilmaisun

---

<sup>30</sup> Mikkola 2014, s. 878; BGB 2151–2156. Espanjan siviililaissa säädetystä delegointikiellosta ja sen poikkeuksista ks. Lapuente 2011, s. 296.

<sup>31</sup> Mikkola 2012 s. 878; ks. myös Frantzen 1997 ja Lødrup 2003 s. 304-305. Frantzenin (1997, s. 965) mukaan delegointi on Norjan oikeudessa tietyissä rajoissa sallittua. Edellytyksenä on, että testaattori itse määrää perinnöstään tai vähintään ainakin antaa kohtuullisen tarkat ohjeet siitä, miten perintö on jaettava.

<sup>32</sup> Saarenpään (2006, s. 8-9) mukaan lainsäätäjä olettaa henkilökohtaisuusvaatimuksen tunnetuksi muiden testamentin perustunnusmerkkien tavoin.

<sup>33</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 400 av 8.

tulkinnasta, täydentämisestä tai toimeenpanosta ja delegoi näin päätösvaltaa kuolemansa jälkeen käytettäväksi.<sup>34</sup> Mitkä sitten ovat testamentilla annettujen määräysten rajat? Sanamuodon mukaisesti tulkittuna PK 9:1:n ”saa testamentilla määrätä jäämistöstään” voisi sisältää myös päätäntävaltaa delegoivat määräykset. Toisaalta delegoidessaan päätäntävaltaa testaattori siirtää sitä pois itseltään niin, ettei määräyksen lopullinen lopputulos tule enää suoraan häneltä itseltään. Saarenpään mukaan delegointikielto estää tekemästä sisällöltään avointa testamenttia: mikäli testamentin saaja tai saannon määrä annetaan toisen päätettäväksi, kyse on toisen tahon kuin testaattorin testamenttausvapauden käyttämisestä<sup>35</sup>. Tähän problematiikkaan palataan tutkielman luvuissa 4 ja 5.

Pätäntävallan delegoimiseen testamentilla on suhtauduttu etenkin vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa varauksella.<sup>36</sup> Tästä huolimatta sitä on tiettyssä määrin jo pidempään sallittu oikeuskäytännössä. Oikeuskirjallisuudessa esitellään delegoinnin hyväksyneitä ratkaisuja aivan 1900-luvun alkupuolelta lähtien<sup>37</sup>. Voidaan katsoa, että oikeuskäytäntö on selventänyt henkilökohtaisuusvaatimuksen ja valtuutuskiellon periaatteita antamalla niille rajoja. Päätäntävallan delegoimista koskeva oikeuskäytäntö on suurimmilta osin iäkästä. Suhtautuminen delegointiin on Aarnion ja Kankaan mukaan muuttunut yhä myönteisemmäksi, ja merkkejä aikaisempaa suopeammasta suhtautumisesta testamenttausvallan delegoimiseen on heidän mukaansa ollut havaittavissa jo pidempään<sup>38</sup>. Suopeampi suhtautuminen delegointiin käy ilmi oikeuskäytännöstä ja -kirjallisuudesta, sillä kuten jo aiemmin mainittiin, delegoinnista ei säädetä perintökaareissa. Päätäntävallan delegoimista on uudemmassa oikeustieteellisessä keskustelussa nostettu esiin yhtenä jäämistösuunnittelun keinona, mikä kertoo uteliaisuudesta aiheita kohtaan ja toisaalta aiheen ajankohtaisuudesta<sup>39</sup>.

Oikeudessamme on nimenomaisia säännöksiä, jotka sallivat päätäntävallan delegoinnin. Esimerkki tästä on tekijänoikeuslain (myöhemmin TekijäL) 41.2 §, jonka mukaan tekijä saa testamentilla, myös eloon jäänyttä puolisoa sekä rintaperillistä, ottolasta ja tämän

---

<sup>34</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 399.

<sup>35</sup> Saarenpää 2006, s. 37.

<sup>36</sup> Ks. esim. Ylöstalo 1954 s. 77 ja 80–81; Aarnio 1991 s. 77–85.

<sup>37</sup> Ks. esim. SO t. 4.7.1903 ja SO t. 9.5.1904.

<sup>38</sup> Aarnio - Kangas 2000, s. 249 av. 10.

<sup>39</sup> Ks. esim. Puronen 2010 s. 485, Kolehmainen - Rabinä 2012. Päätäntävallan delegoinnin mahdollisuuksista osana kansainvälisen perittävän jäämistösuunnittelua ks. Mikkola 2014.

jälkeläistä sitovasti, antaa määräyksiä oikeuden käyttämisestä tai valtuuttaa toisen antamaan sellaisia määräyksiä<sup>40</sup>. Testaattori saa Harenkon ym. mukaan tätä oikeutta käyttäessään rajoittaa myös puolison avio-oikeutta ja lakiosan saajan oikeutta. Tätä on pidetty kohtuullisena tekijänoikeuden henkilökohtainen luonne huomioon ottaen. Tämä koskee Harenkon ym. mukaan myös tapauksia, joissa tekijä määräyksellään vähentää tekijänoikeuden taloudellista arvoa esimerkiksi kieltämällä julkistamasta teosta tietyn ajan kuluessa, elokuvaamasta kirjallista teosta tai myymästä taideteosta muille kuin museoille. Tekijänoikeuden henkilökohtaisuus siis perustelee testaattorin määräämisvallan laajentamista.<sup>41</sup> Avio-oikeutta ja lakiosan saajan oikeutta on tässä kavennettu poikkeuksellisella tavalla. Huomionarvoista on se, että tekijänoikeuden haltija saa testamentilla valtuuttaa toisen antamaan määräyksiä oikeuden käyttämisestä. Säännös siis nimenomaisesti sallii päätäntävallan delegoinnin testamentissa tekijänoikeuksien osalta.

Toinen erityinen, luonteeltaan salliva sääntely liittyy päätäntävallan delegoimiseen testamentin toimeenpanijalle tilanteessa, jossa testaattori määrää testamentissaan perustettavaksi säätiön. Torstein Frantzen on artikkelissaan esittänyt säätiön perustamisen vaihtoehtona delegoinnille<sup>42</sup>. Säätiön perustaminen testamentilla voidaan kuitenkin lukea päätäntävaltaa delegoivaksi testamenttitoimeksi, koska näissä tilanteissa testaattori voi tosiasiallisesti siirtää huomattavaakin päätäntävaltaa testamentin toimeenpanijalle. Erona muihin delegoinnin muotoihin on se, että päätäntävallan delegoimisesta säätiön perustamisessa on säädetty nimenomaisesti, ja se on näin ollen, lain puitteissa, sallittua.

Testamenttisäätiöihin liittyy kaksi kiinnostavaa piirrettä, joita tarkastellaan seuraavaksi liittyen päätäntävallan sallittuun delegointiin. Ensimmäinen näistä on se, että säätiön perustamiseen liittyy mahdollisuus siirtää lakiin perustuen runsaasti testaattorin päätäntävaltaa testamentin toimeenpanijalle. Säätiölain (487/2015) mukaan mahdollista on esimerkiksi se, että testaattori voi testamentissaan määrätä tahon, joka määrää

---

<sup>40</sup> Harenko ym. 2006, s. 463. Harenkon ym. mukaan on pidetty mahdollisena, että koska Tekijäl 52.1 §:n mukaan taideteoksen kappaleeseen saa toinen vain tekijän toimeksiannosta panna hänen nimensä tai nimimerkkinsä, testaattori voisi testamenttimääräyksessä valtuuttaa toimeksisaajan merkitsemään taideteoksensa alkuperäisiin kappaleisiin tekijän nimen. Signeeraus-oikeus on muuten sillä tavoin henkilökohtainen, ettei sitä voida siirtää esimerkiksi sopimuksella tai perintönä.

<sup>41</sup> Harenko ym. 2006, s. 410, 412.

<sup>42</sup> Frantzen 1997, s. 963.

perustettavalle säätiölle tarkoituksen (2 luku 1 § 1 mom 1 kohta)<sup>43</sup>. Hallituksen esityksen mukaan säännöksellä on ollut nimenomaisesti tarkoituksena mahdollistaa säätiön tarkoituksen määrittämisen jättäminen myöhempään ajankohtaan siten, että tarkoitusta koskevan sääntömääräyksen muuttaminen ei edellytä muotomääräisen testamentin muuttamista<sup>44</sup>. Säätiölain 6:2.2:n mukaan testamentin tekijä voi aiemmin voimassa olleen käytännön mukaisesti nimetä testamentissa säätiön toimeenpanijan. Toimeenpanijan nimeämisen lisäksi testaattori voi testamentissa määrätä siitä, miten tai kuka voi nimetä toimeenpanijan, sekä antaa toimeenpanijan määräämiseen liittyviä muita määräyksiä kuten määräyksen toimeenpanijan kelpoisuusedellytyksistä. SäätiöL 2:6.3 mukaan testaattori voi myös jättää säätiön perustamiskirjan ja sääntöjen laatimisen kokonaan säätiön toimeenpanijalle.<sup>45</sup> Käytännössä välttämättä testaattorin itse päätettäväksi jää lähinnä se, mitä hän luovuttaa säätiön peruspääomaksi ja muuksi pääomaksi.

Toinen testamenttisäätiöiden kiinnostava piirre on, että perustamalla testamentillaan säätiön testaattori saa sidottua omaisuutensa tahtoonsa ajallisesti erittäin pitkälle. Testaattorin tahdon ajallista ulottuvuutta tarkastellaan enemmän johdannon lopussa. Tässä yhteydessä mainittakoon, että PK 9:2 on säädetty estämään sääntöperintöjen perustaminen, ja sen säätäminen liittyi fideikommissaaristen säätiöiden lakkauttamiseen.<sup>46</sup> Tämä tarkoittaa, että sellaiset säätiöt, joiden ainoa tarkoitus on omaisuuden säilyttäminen suvussa sukupolvesta toiseen, ovat Suomessa kiellettyjä. Uuden säätiölain säännökset ja perustelut kuitenkin antavat aihetta tarkastella asiaa lähemmin. Säätiölain 1 luvun 2.1 §:n mukaan säätiöllä on oltava hyödyllinen tarkoitus, joka ei voi olla liiketoiminnan harjoittaminen eikä taloudellisen edun tuottaminen lain 8 §:ssä määrättyyn lähipiiriin kuuluvalla. Hallituksen esityksen mukaan kielto ilmentää sitä säätiölain lähtökohtaa, että säätiöllä on oltava muu

---

<sup>43</sup> HE 166/2014 mukaan säätiön tarkoituksen määräävä taho voi olla kuka tahansa luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö taikka esimerkiksi kuolinpesä, ja se voi olla joku muu kuin testamenttisäätiön toimeenpanijaksi määrätty.

<sup>44</sup> HE 166/2014 s. 93.

<sup>45</sup> HE 166/2014 s. 93–94. SäätiöL 2:8.1 mukaan testamentin määräyksen toimeenpanijan on laadittava ja allekirjoitettava 2 §:n mukainen perustamiskirja, jos testamentin tekijä ei ole sitä tehnyt.

<sup>46</sup> Aarnio & Kangas 2015, s. 533. Ruotsin oikeuden osalta ks. Walin 1993, s. 218–226. Caloniuksen (1998, s. 481) mukaan fideikomissi eli sääntöperintö on joko kiinteää tai irtainta omaisuutta koskeva testamenttimääräys, joka on tehty tarkoituksessa säilyttää omaisuus testamentin tekijän suvussa niin, että sitä ei koskaan voida luovuttaa pois suvusta, vaan se siirtyy ensimmäiseltä perijältä toiselle.

itsenäinen hyödyllinen tarkoitus kuin lähipiirin henkilökohtaisen taloudellisen edun tavoittelu. Lain 1 luvun 9 §:ssä kuitenkin säädetään, että edellä 2 §:n 1 momentissa säädetyn estämättä säätiön tarkoitus voi olla edun tuottaminen säätiön perustajan perheenjäsenille tai sukulaisille (sukusäätiö). Lähipiirikielto on poissuljettu siltä osin, kuin tukisäätiö tai sukusäätiö tuottaa toimintamuotojensa mukaisesti etua säätiön säännöistä ilmeneville *tämän pykälän* 1 tai 2 momentissa tarkoitetuille ihmisille, yhteisöille ja säätiöille<sup>47</sup>. Vaikuttaa siis selvältä, että testamentin tekijä voi perustaa testamentissaan sukusäätiön, jonka tarkoituksena on tuottaa etua hänen perheenjäsenilleen tai sukulaisilleen.

Säätiölain esityöt eivät anna vastausta siihen, minkä vuoksi sukusäätiön perustaminen on mahdollistettu, ja ainakaan sääntöperintöjen kiellon kannalta asiaa ei liene mietitty tarkemmin. Talousvaliokunnan lausunnon (42/2014 vp) mukaan aiemman lain mukaan ei ollut täysin selvää, missä määrin säätiö voi tarjota taloudellisia etuja perustajalle, säätiön muulle lähipiirille ja toimihenkilöille. Talousvaliokunta arvioi aiemmin voimassa olleiden säännösten säätiön varoista lähipiirille annettavista vastikkeettomista eduista olleen kasuistisia, ja että ne eivät kattaneet suurta osaa niistä toimista, joita uudemmassa yhteisölainsäädännössä pidetään vastikkeettomina etuina. Asiantilaa pidettiin ongelmallisena, koska säätiön varojen ja toiminnan oletetaan hyödyttävän sen säännöistä ilmenevää säätiöön ja sen perustajaan nähden ulkopuolista tarkoitusta. Säätiön tarkoituksen hyödyllisyyttä on selvennetty lausunnon mukaan siten, että säätiön tarkoitusta edistämättömät lähipiiritoimet kielletään kokonaan ja lähipiiritoimien avoimuutta lisätään niiden seurannan ja valvonnan helpottamiseksi. Myös lähipiirin määritelmää ja lähipiirisääntelyn soveltamisalaa on laajennettu. Uusi määritelmä kattaa talousvaliokunnan mukaan vanhaa lakia paremmin sellaiset säätiön piirissä toimivat tai säätiössä määräysvaltaa käyttävät henkilöt, yhteisöt, säätiöt ja näiden lähipiirit, jotka voivat vaikuttaa lähipiiritoimien tekemiseen. Nimenomaisten säännösten sellaisista sukusäätiöistä ja muista tukisäätiöistä, joiden säännöissä määrättyinä tarkoituksena on lähipiiriläisten tukeminen, katsotaan lausumassa selventävän oikeustilaa ja lisäävän tukisäätiötoiminnan avoimuutta.<sup>48</sup>

---

<sup>47</sup> Säännöksen 2 momentissa mainitulla taholla tarkoitetaan säätiön perustajan perheenjäseniä tai sukulaisia.

<sup>48</sup> Talousvaliokunnan lausunto 42/2014 vp.



Säätiölain uudistamistyöryhmän (mietintö 23/2013) mukaan taas on ollut tarpeen sallia nykyistä selvemmin ja säännellä nykyistä avoimemmin sellaisia sukusäätiöitä, jotka tukevat tiettyyn sukuun kuuluvia. Käytännössä tällaisia säätiöitä on työryhmän mukaan ennestään olemassa eikä niiden toiminnasta ole tiettävästi aiheutunut yleisiä ongelmia kyseisille säätiöille eikä niiden sidosryhmille.<sup>49</sup> Tässäkään yhteydessä ei ole mainittu sääntöperintöjen kieltämisestä tai PK 9:2.2:n suhteesta säätiölainsäädäntöön.

Hallituksen esityksen mukaan sääntöperintösäännösten kiertämistä koskevalla aiemman lain 5 §:n 3 momentin kiellolla<sup>50</sup> ei ole ollut käytännön merkitystä perintökaaren säännösten kehittymisen johdosta, joten tästä rajoituksesta on ehdotettu uudessa laissa luovuttavaksi ja siitä on luovuttukin. Hallituksen esityksessä ei täsmennetä, mihin nimenomaisesti perintökaaren säännöksiin viitataan. Mikäli hallituksen esityksessä viitataan perintökaaren sääntöperintöjen kieltoon, johtaa päättely helposti siihen, että sukusäätiöt olisivat tietyn sukupolvirajan ylittäessään kiellettyjä. Varojen jakamista moneen polveen testamenttimääräyksen perusteella on vaikeaa pitää PK 9:2:n mukaisena. Tätä enempää sukusäätiöitä ei tutkielmassa käsitellä. Vielä voidaan kuitenkin todeta, että verrattuna muunlaiseen päätäntävällän delegointiin säätiö on selkeästi säännelty. Testamentin tekijä tietää sallitun delegoinnin rajat, jotka muunlaisissa tilanteissa päätäntävaltaa delegoitaessa eivät usein ole selkeät. Lainsäädäntö antaa myös rajoja ja turvaa testaattorin tahdon toteutumista esimerkiksi säätiön perustamista koskevin menettely- ja testamentin toimeenpanijan vahingonkorvausvastuuta koskevin säännöksin, minkä vuoksi delegoinnin laajempi salliminen saattaa olla perusteltua säätiöiden kohdalla. Säätiö myös ulottaa testaattorin tahtoa ajallisesti hyvin pitkälle, varojen riittämisen puitteissa. Testamenttisäätiö näyttää turvaavan laajimmat mahdollisuudet siirtää päätäntävaltaa testamentissa toiselle henkilölle. Tämä on ymmärrettävää, sillä myös testaattorin tahdon suojaamisesta ja menettelystä säätiötä perustettaessa on säädetty näissä tilanteissa lailla.

Edellisten delegointia koskevien säännösten jälkeen palataan vielä hetkeksi päätäntävällän delegointia koskeviin perusasioihin. Mikäli testamentti kielletyn päätäntävällän

---

<sup>49</sup> Säätiölain uudistamistyöryhmän mietintö 23/2013 s. 53.

<sup>50</sup> HE 166/2014, s. s. 84. Säätiölain 109/1930 5 §:n 3 momentin mukaan ”perustamislupaa alkoon kuitenkaan annettako, jos säätiön tarkoituksena sen sääntöjen mukaan on liiketoiminnan harjoittaminen tai jos sen pääasiallisena tarkoituksena ilmeisesti on välittömän taloudellisen edun hankkiminen säätiölle tahi säätiön toimihenkilölle, taikka milloin säätiön perustaminen olisi sääntöperinnöstä voimassa olevien säännösten kiertämistä.”

delegoinnin johdosta julistetaan mitättömäksi, perittävä varallisuus jaetaan perintökaaren säännösten mukaan, ellei toista testamenttia todeta päteväksi. Raja kielletyn ja sallitun päätäntävällän siirtämisen välillä on epämääräinen, ja viime kädessä tuomioistuimen suorittama kokonaisarvostelu ratkaisee, onko päätäntävaltaa siirtävä jälkisäädös pätevä vai ei. Delegoivia määräyksiä sisältävät testamentit voivat myös johtaa siihen, että testamentti tarvitsee vahvistuksensa tulkintakanteella.<sup>51</sup> Tulkintakanteella ei tähdätä vaikutuksettomuuden, kohtuuttomuuden tai pätemättömyyden toteamiseen, vaan tarkoituksena on selvittää tahdonilmaisun oikea sisältö<sup>52</sup>. Tulkintakanteen nostamista ei ole sidottu erityiseen määräaikaan, mutta kanteeseen oikeutetun henkilön passiivisuus katkaisee hänen mahdollisuutensa tulkintakanteen nostamiseen, tapauksissa noudatetaan niin sanottua kohtuullisen ajan sääntöä<sup>53</sup>. Lähtökohtana on, että jokainen, jolla on riittävä oikeudellinen intressi, voi omalta osaltaan saattaa testamentin pätevyyden tuomioistuimen tutkittavaksi<sup>54</sup>. Mikäli kuolinpesään on määrätty pesänjakaja, ratkaisut tehdään hänen toimestaan, ja hänen tekemiään ratkaisuja voi moittia. Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan testamenttaustahdon ajallista voimassaoloa.

### 1.1.4 Testamentissa ilmaistun tahdon ajallisesta ulottuvuudesta

Testaattorin tahdon ulottuvuus on tutkielman pääaiheiden, ehtojen ja delegoinnin taustalla tarkasteltava teema. Sen lisäksi, mitä ja miten testaattori voi määrätä testamentin saajan tai -saajien oikeudesta testamenttinsa ehdoilla ja päätäntävaltaa delegoimalla, taustalla on kysymys siitä, kuinka pitkälle ajassa ja toisaalta henkilöitä koskien testamenttimääräykset ja testaattorin tahto niiden kautta ulottuvat. Lähtökohtana on, että testaattorin tahto ei voi vaikuttaa ikuisesti, sillä oikeussuhteiden selvyys edellyttää sitä, että omaisuutta koskeva määräämisvalta siirtyy jossain vaiheessa seuraavalle henkilölle. Omaisuudesta on myös pystyttävä disponoimaan tilanteiden eläessä, ja kuollut ei tähän loputtomasti kykene.

Testamentin tekijän tahdon ulottumista selvitettäessä olennaista on ensinnä se, kauanko testamenttiin on mahdollista vedota sen täytäntöönpanemiseksi. Tämä kertoo siitä, kauanko testaattorin tahto asiakirjana pysyy voimassa. Kysymys liittyy suoraan

---

<sup>51</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 404-405.

<sup>52</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 1019.

<sup>53</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 1026.

<sup>54</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 804.

testamentin täytäntöönpanokelpoisuuteen. Toiseksi tarkastellaan sitä, kuinka pitkäksi aikaa testaattori voi pätevästi määrätä omaisuudestaan eli kuinka pitkän aikaa testamenttimääräykset ovat päteviä. Tämä kysymys liittyy tilanteeseen, jossa testamenttiin on vedottu ja sitä laitetaan täytäntöön. Kysymys on tällöin tutkielman kannalta siitä, kauanko testamenttiehdot ovat sitovia ja kuinka pitkälle ajassa päättävältäa delegoivat määräykset ovat päteviä.

Ensimmäisestä kysymyksestä säädetään PK 16:1:ssa, jonka mukaan testamentin saajan on saatettava oikeutensa voimaan viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta, tai, jos testamenttiin perustuva oikeus alkaa myöhemmin, tästä ajankohdasta lukien<sup>55</sup>. Jos testamentin saaja ei kymmenen vuoden aikana ilmoita tahtoaan ottaa testamentti vastaan, hän menettää oikeutensa saada testamentin nojalla omaisuutta. Aika on absoluuttinen, joten esimerkiksi se, ettei testamentin saaja tiennyt testamentista tai testaattorin kuolemasta, ei jatka aikaa.<sup>56</sup> PK 16:1 on Aarnion ja Kankaan mukaan kirjoitettu niin, että testamentin saaja menettää oikeutensa sellaisessakin tilanteessa, jossa testamentti on häneltä salattu. Salaamiseen voi liittyä vain PK 15:2:ssa säännelty seuraamus ja mahdollinen rangaistus rikoslain mukaan.<sup>57</sup>

Tapani Lohi on huomauttanut, että PK 16:1.1:n kymmenen vuoden vanhentumisaika on pitkä, huomioiden käytännön selvitystarpeet ja oikeusvarmuuden ja oikeustilan selkeyden vaatimukset<sup>58</sup>. Mikäli testamentti ilmaantuu tai siihen vedotaan vasta lähes kymmenen vuotta perittävän kuoleman jälkeen, aiheutunee tästä helposti ongelmia; perintö on voitu

---

<sup>55</sup> PK 16:1 §:n 2 momentin mukaan oikeus voi kuitenkin sen hakemuksesta, jolla on perillisen tai testamentin saajan ohella tai lähinnä hänen jälkeensä oikeus jäämistöön, määrätä, että tämän on saatettava oikeutensa voimaan tietyn, enintään vuoden pituisen määräajan kuluessa siitä, kun hänelle on annettu tieto määräyksestä.

<sup>56</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 747. Menetettyä määräaika ei voida palauttaa, ja se kuluu myös testamentinsaajan oikeudenomistajien vahingoksi. Perillisasemassa oleva henkilö saattaa olla oikeustoimikelvoton myös esimerkiksi syvän dementian vuoksi. Läheskään kaikissa tapauksissa tällaisille potilaille ei ole määrätty edunvalvojaa. Määräaika kuluu tästä huolimatta umpeen kymmenessä vuodessa perittävän kuolemasta lukien. Aarnio - Kangas 2009, s. 183. Aarnion ja Kankaan (2015, s. 747) mukaan myös testamentin toissijaissaajan oikeus vanhentuminen alkaa ensisaajan oikeuden vanhentumisajan alkamishetkestä lukien ks. KKO 1987:99.

<sup>57</sup> Aarnio - Kangas 2009, s. 181.

<sup>58</sup> Lohi 2011, s. 565. Lohen (edellä) mukaan tiedossa olevien testamentinsaajien osalta aikaa voidaan lyhentää PK 16:1.2 mukaisesti oikeuden määräyksellä koskien testamentinsaajan oikeuden voimaansaattamista.

esimerkiksi jo jakaa ja omaisuus käyttää, mahdollisesti jo myös testamentata eteenpäin. Mikäli testamenttiin perustuva oikeus tulee voimaan kuolinhetkeä myöhemmin esimerkiksi lykkäävän ehdon vuoksi, testamenttiin vetoaminen voi tapahtua myöhemminkin. Kymmenen vuoden määräaika perintöön ja testamenttiin perustuvan oikeuden vanhentumiselle on säädetty vanhentumisasetuksen (32/1968) aikana, jolloin yleinen vanhentumisaika oli samanpituinen. Perusteltaessa kolmen vuoden yleistä vanhentumisaikaa velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003, myöhemmin VanhL) esitöissä todettiin, ettei aiempi kymmenen vuoden vanhentumisaika täyttänyt tehtäväänsä oikeussuhteiden selkeyden ja oikeusvarmuuden turvaamisessa. Asianmukaisten vanhentumisaikojen tavoite hallituksen esityksessä oli lisätä yleisesti talouden toimivuutta, vaihdannan varmuutta ja tervettä luotonantoa. Saatavien vanhentumista koskevalla lainsäädännöllä tavoitellaan velkasuhteiden selkeyttä ja pyritään siihen, että vastuusuhteet selvitetään kohtuullisessa ajassa. Aikarajoja velkavaatimusten esittämiselle pidetään merkittävinä taloudellisen ja oikeudellisen turvallisuuden kannalta.<sup>59</sup>

Eduskunnan lakivaliokunta edellytti isyyslain säätämisen yhteydessä antamassaan lausumassa LaVM 16/2014 s. 17, että hallituksen tulisi arvioida uudelleen perintö- ja testamenttisaannon vanhentumiseen liittyviä lainsäädännön yleisiä uudistustarpeita oikeusvarmuuden ja omaisuuden suojan näkökulmasta. Oikeusministeriön perinnönjaon oikaisun työryhmä pohti kysymystä mietinnössään Perinnönjaon oikaisu ja omaisuuden palautusvelvollisuus<sup>60</sup>. Työryhmä ei pitänyt perusteltuna lyhentää perintö- ja testamenttisaantojen nykyistä kymmenen vuoden vanhentumisaikaa.<sup>61</sup> Työryhmä perusteli kantaansa muun muassa sillä, että velan vanhentumisesta annetun lain kolmen vuoden vanhentumisajan alkamisaika poikkeaa PK 16 luvun vanhentumisajan alkamisajankohdasta. Työryhmän kanta oli, että mikäli testamenttisaannon vanhentumisaikaa lyhennettäisiin, olisi myös sen vanhentumisen alkamisaikaa muutettava. Työryhmä totesi, että toisenlainen vanhentumisajan alkamisajankohta olisi nykyistä vaikeammin selvitettävissä ja aiheuttaisi oikeudellista epävarmuutta. VanhL:n kolmen vuoden yleinen vanhentumisaika on myös katkaistavissa, toisin kuin perintö- ja testamenttisaannon vanhentuminen. Perintökaaren 23 a luvun palautusvelvollisuuden

---

<sup>59</sup> HE 187/2002, s. 16-17.

<sup>60</sup> OM 48/2015.

<sup>61</sup> Oikeusministeriö: Perinnönjaon oikaisu ja omaisuuden palautusvelvollisuus. Mietintöjä ja lausuntoja. OM 48/2015.

sovittelua koskevien säännösten todettiin pyrkivän lieventämään pitkstä vanhentumisajasta aiheutuvia haitallisia seurauksia silloin, kun perinnönjako on jo tehty ja testamentinsaaja tai perillinen esittää oikaisuvaatimuksen vasta vuosia perinnönjaon toimittamisen jälkeen. Työryhmä katsoi, että sen ehdottama uusi sääntely vähentää osaltaan tarvetta vanhentumisajan lyhentämiseen.<sup>62</sup>

Perintö- ja testamenttisaantojen vanhentumissääntely poikkeaa muusta vanhentumisesta selvästi pitkälti käytännön syihin perustuen. Perittävän tahdon suojaaminen on testamenttioikeudessa tärkeä oikeusperiaate, ja tästä syystä sääntelyn selkeys on olennaista. Pitkä vanhentumisaika suojaa testaattorin tahtoa jo sinällään, hänen jälkeensä elämään jäävien vaihdannan ongelmien ja oikeussuhteiden epäselvyyden uhallakin.

Toinen perittävän tahdon voimassaoloon liittyvä kysymys on se, kauanko perittävän kuoleman jälkeen testamenttimääräyksille annetaan oikeudellista merkitystä. Kysymys on siitä, kuinka pitkään oikeutemme suojaa testaattorin tahtoa. *Common law* – maissa tunnetaan sääntö ”rule against perpetuities”, jonka mukaan testamentin tekijä ei voi liittää testamenttiin ehtoja ikuisiksi ajoiksi<sup>63</sup>. Pyrkimys rajoittaa omaisuuden sitomista liian pitkäksi aikaa yhdistää eurooppalaisia ja angloamerikkalaisia oikeusjärjestelmiä<sup>64</sup>. Suomen oikeudessa lähtökohta on sama, vaikkakaan nimenomaista vuosina määriteltyä aikarajaa ei tunneta. Aikanaan jälkisäädös on ollut mahdollista laatia suvun eduksi niin, että omaisuus oli tuleva peräkkäin useiden sukupolvien haltuun. Nämä ns. sääntöperinnöt toimivat aateliston eduksi turvaten maanomistuksen säilymisen suvussa. Sääntöperinnöt kumottiin

---

<sup>62</sup> Rahalegaattien katsotaan muodostavan vanhentumisen osalta oman erityisryhmänsä. Rahalegaatteihin vetoamisen määräaika poikkeaa oikeuskirjallisuuden mukaan PK 16 luvun säännöksistä. Rahalegaattiin perustuvan saamisoikeuden katsotaan kuuluvan VanhL:n saamisoikeuden vanhentumista koskevien säännösten soveltamisalaan, koska sen katsotaan perustavan pesän ja legaatinsaajan välille esineoikeuden sijaan normaalin velkasuhteen (Lohi 2011, s. 567–570; Aarnio - Kangas 2009, s. 436 av 73; Aurejärvi-Hemmo 2007, s. 118; HE 187/2002, s. 24 ja Lohi 2011, s. 567–570). Vanhentumislain soveltumisen arvioimisesta ja vanhentumisen alkamishetkestä ks. Lohi s. 574-580.

<sup>63</sup> Black’s Law Dictionary 2014, s. 1530 määrittelee säännön seuraavasti: ”The common-law rule prohibiting a grant of an estate unless the interest must vest, it at all, no later than 21 years (plus a period of gestation to cover a posthumous birth) after the death of some person alive when the interest was created. The purpose of the rule was to limit the time that title to property could be suspended out of commerce because there was no owner who had title to the property and who could sell it or exercise other aspects of ownership. If the terms of the contract or gift exceeded the time limits of the rule, the gift or transaction was void.”

<sup>64</sup> Röthel 2011, s. 159.

Suomessa erityislilla vuonna 1931, ja PK 9:2:n säännös on tämän lainsäädännön nykyaikainen jatke. PK 9 luvun 2 § kuuluu seuraavasti:

*Testamentti muun henkilön kuin testamentin tekijän kuolinhetkellä elävän taikka sitä ennen siitetyn ja sittemmin elävänä syntyvän hyväksi on tehoton.*

*Testamentilla voidaan kuitenkin määrätä, että sellaisen henkilön vastaisuudessa syntyvät lapset, jolla 1 momentin mukaan on oikeus saada testamentti, täysin omistusoikeuksin saavat omaisuuden viimeistään tämän kuollessa tai sen oikeuden lakatessa, mikä muulla henkilöllä saattaa olla omaisuuteen.*

Vastaisuudessa syntyvän lapsen hyväksi voi siis tehdä testamentin, jos omaisuus siirtyy hänelle täydellä omistusoikeudella hänen testaattorin kuollessa elossa olevalta tai ennen testaattorin kuolemaa siitetyltä vanhemmaltaan viimeistään silloin, kun vanhempi kuolee tai muulla oleva oikeus lakkaa. Säännös ei ole erityisen helppotajuinen. Aarnio ja Kangas toteavat, että PK 9:2.2 määrittelee sukupolvia apuna käyttäen rajan, jota pidemmälle ajassa ja samassa suvussa ei voi testamentata omaisuutta<sup>65</sup>. PK 9:2 rajoittaa myös testamenttiehtojen voimassaoloa.

Testaattorin tahdon ulottuminen hänen kuolemansa jälkeiseen aikaan on kiinnostava oikeudellinen ilmiö ja sellaisenaan vähän tutkittu aihe. Perustuslain 80.1:n mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla. Oikeuksien ja velvollisuuksien ajallisesta ulottuvuudesta on tarpeen säätää myös silloin, kun kyse on kuoleman ylittävistä ja jo kuolleen henkilön määräämisvallasta. Ahti Saarenpään mukaan jäämistölainsäädäntö on muotoiltu ennen kaikkea perillisen oikeusaseman selvittämiseksi. Hänen mukaansa jopa suurin osa sääntelystä joka koskee kuoleman vaikutuksia eri oikeussuhteisiin, on varsinaisen jäämistölainsäädännön ulkopuolella.<sup>66</sup> Pelkkä jäämistöoikeudellinen lainsäädäntö ei anna vastauksia siihen, millä tavalla testaattorin mortis causa -määräämisvalta vaikuttaa hänen jälkeensä inter vivos – oikeussuhteissa ja kuinka testamenttausvapaus siis käytännössä toteutuu. Testaattori voi määrätä omaisuutensa siirtymisestä testamentilla, mutta hänen jälkeensä myös

---

<sup>65</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 414.

<sup>66</sup> Saarenpää 1985, s. 251–252.

varallisuusosoikeudellinen sääntely vaikuttaa omaisuuden käyttöön. Aikarajan testaattorin tahdon vaikutukselle muodostaa kuitenkin edellä mainittu PK 9:2.

## 1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen raja

Tutkielmassa tarkastellaan testamentin tekijän tahdon kuoleman ylittäviä oikeudellisia vaikutuksia. Edellä kuvattiin tutkielman lähtökohdat, jotka ovat testamenttaausvapaus testamenttiehtoja ja päätäntävallan delegointia keinoina käyttäen sekä testaattorin tahdon ajallinen ulottuvuus. Tämän jälkeen voidaan esitellä tutkimuskysymykset, jotka kuuluvat seuraavasti:

- 1) Miten perittävä voi testamenttiehtoja käyttämällä ja päätäntävaltaansa delegoimalla ulottaa tahtoaan kuolemansa jälkeiselle ajalle?
- 2) Kuinka pitkäksi aikaa testaattorin määräämisvalta ulottuu koskemaan omaisuutta hänen kuolemansa jälkeen, ja milloin omaisuus siirtyy lopullisesti toisen henkilön disponoitavaksi?

Kysymykset vastaavat laajempaan kysymykseen siitä, millaisten kehysten puitteissa testamenttaausvapautta on mahdollista käyttää. Tutkielmassa tarkastellaan sitä, miten pitkälle päätäntävaltaa on mahdollista ulottaa ”henkilöllisesti” kauemmas testaattorin suoraan testamentissa ilmaisemasta tahdosta päätäntävaltaa delegoimalla. Lisäksi tarkastellaan, miten päätäntävaltaa voidaan ulottaa delegoivien testamenttimääräysten ja testamenttehtojen kautta ajallisesti kauemmas testaattorin kuolemasta. Kysymykset mahdollistaisivat monenlaisen ja tätä tutkielmaa paljon laajemman tarkastelun. Useampia sinänsä tutkielman kannalta olennaisiakin aiheita on kuitenkin jouduttu rajaamaan pois. Kuten johdannossa todettiin, testamenttaausvapautta tarkastellaan usein sen rajoitusten näkökulmasta<sup>67</sup>. Testamenttaausvapauden rajoituksina oikeuskirjallisuudessa käsitellään perintökaaren ja avioliittolain säännöksiä jotka koskevat esimerkiksi lakiosaa, avio-oikeutta ja lesken hallintaoikeutta. Nämä säännökset ovat tärkeitä, koska jäämistöä koskevia toimia tehtäessä on aina huomioitava se, mistä omaisuudesta testaattori voi

---

<sup>67</sup> Mikkola 2014 s. 868-869. Testamenttaausvallan käsittelemisestä oikeuskirjallisuudessa ks. esim. Norri 2007, s. 97 ss. & 135 – 136; Kolehmainen & Rabinä 2012, s. 72, 79; Aarnio – Kangas 2015, s. 10 ja s. 62 av.

testamentillaan määrätä.<sup>68</sup> Tässä tutkielmassa näiden testamenttausvapauteen tosiasiallisesti vaikuttavien säännösten tarkastelu on rajattu pois, koska tähtäimessä ovat nimenomaan testamenttimääräykset, jotka sisältävät ehtoja ja päättäväisyyttä delegointia. Samoin kansainvälistä perimystä koskevat tilanteet on rajattu tutkielman ulkopuolelle. Tarkastelu kohdistuu kansallisen oikeuden sisältöön, ja muiden maiden oikeutta sivutaan vain paikoin vertailevien näkökulmien saamiseksi.

Myös testamenttikäsitteen tarkastelu on rajattu tutkielman ulkopuolelle. Testamentin esittely tapahtuu tässä tutkielmassa vertaamalla testamenttia muihin, sitä lähellä oleviin oikeustoimiin tutkielman toisessa luvussa. Testamentti erotetaan näin muista kuolemanvaraistoimista. Tutkielmasta on jätetty kokonaan pois testamentin tunnusmerkkien tarkempi tutkiminen. Myös jako eri testamenttityyppeihin on jätetty pois tutkielman laajuuden rajaamiseksi. Tutkielman lukijan oletetaan tuntevan täyden ja rajoitetun omistusoikeustestamentin, käyttö- ja tuotto-oikeustestamentin käsitteet. Tämä raja on tuottanut tutkielmaa kirjoitettaessa haasteita, sillä esimerkiksi lykkääviin testamenttiehtoihin on testamentin toissijaismääräykset, jotka suoraan liittyvät myös rajoitettuun omistusoikeustestamenttiin. Aiheen rajausta on jouduttu tekemään myös tarkoitelmääräyksiä koskien, koska ne liittyvät paitsi säädösteknisesti, myös muuten tietyissä tilanteissa erityisjälkisäädöksiin.

Tutkielma on jäämistöoikeudellinen. Tutkielmaa kirjoittaessa on kuitenkin tullut selvästi esille se, että jäämistö on, Matti Ylöstalon sanoin, ”monien keskenään ristiriitaisten etujen ja pyrkimysten temmellyskenttä”<sup>69</sup>. Tämä on johti tutkielmaa kirjoitettaessa monessa kohtaa perääntymisiin ja aiheen tarkistamiseen, kun käsittely pyrki välillä siirtymään liiaksi esimerkiksi perillisten tai velkojien aseman suuntaan tai verotuksellisiin kysymyksiin. Tutkielman tarkoituksena on pysyä perittävän tahdon kuolemanjälkeisessä tarkastelussa koskien nimenomaisesti testamenttausvapauden ja testaattorin tahdon ajallista ulottuvuutta. Luvussa 5 käsitellään kahta korkeimman hallinto-oikeuden verotusta koskevia ratkaisuja, jolloin tutkielmassa liikutaan enemmän perintöverotukseen liittyvissä kysymyksissä. Kokonaisuutena pysytään kuitenkin tutkimuskysymysten yksityisoikeudellisessa tarkastelussa.

---

<sup>68</sup> Sellaisissa oikeusjärjestelmissä joissa perintösopimukset ovat sallittuja, saattaa myös perintösopimuksen tekeminen rajoittaa testamenttausvapautta, ks. esim. Capdevila 2011, s. 76.

<sup>69</sup> Ylöstalo 1953 s. 47.



### 1.3 Tutkimusmetodit ja keskeiset lähteet

Tutkielma on lainopillinen eli oikeusdogmaattinen. Lainopissa tutkimusongelmana on selvittää, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö kulloinkin käsiteltävässä oikeusongelmassa. Lainopin tehtävä on myös oikeusjärjestyksen systematisointi eli voimassa olevan oikeuden jäsentäminen, minkä avulla lainoppi pyrkii luomaan ja kehittämään oikeudellista käsitejärjestelmää.<sup>70</sup> Lainoppi tuottaa tieteellistä tietoa oikeusnormeista, ja olemusopillisesti sen vastaus kysymykseen siitä, mitä oikeus on, on ”oikeus on voimassaoleva eli pätevä ja velvoittava oikeus”<sup>71</sup>. Tutkielmassa sitoudutaan mainittuihin lähtökohtiin. Tarkoituksena on jäsentää säädännäisestä oikeudesta, oikeuskäytännöstä ja oikeudellisesta kirjallisuudesta saatua tietoa, joka auttaa vastaamaan kysymyksiin testamenttiehtoja ja päätäntävällän delegointia koskevien ehtojen tekemisestä. Tutkielman tavoitteena on antaa jäsenneltyjä vastauksia asetettuihin oikeudellisiin kysymyksiin. Testamentin tekemistä suunnitteleva henkilö ja toisaalta käytännössä testamentin pätevyyttä tutkiva lakimies saattaa saada tutkielmasta suuntaviivoja ratkaisunsa tekemiseen. Käsikirja tai opas tämä pro gradu -tutkielma ei kuitenkaan ole. Testaattorin tahto ja sen ulottuvuus on monisyinen aihe, testamenttiehdoista ja päätäntävällän delegoinnista puhumattakaan. Moneen tutkielmassa käsiteltävään kysymykseen ei ole suoria vastauksia, sillä etenkin testamenttiehtoja suoraan säänteleviä oikeusohjeita ei ole. Tämä toisaalta tekee aiheesta hyvän oikeustieteellisen tutkielman aiheen.

Tutkielman lähdeaineisto muodostuu perinteisestä oikeudellisesta lähdeaineistosta eli lainsäädännöstä, lain esitöistä, korkeimpien oikeuksien ratkaisuksista ja oikeuskirjallisuudesta. Testamenttiehdoista ei ole perintökaassa suoranaista sääntelyä, eikä myöskään päätäntävällän delegoimisesta ole säädetty. Poikkeuksena tästä ovat päätäntävällän delegoinnin osalta tietyt säätiölakiin (487/2015) ja holhoustoimilakiin sisältyvät säännökset, joita voidaan luonnehtia lakisääteiksi delegointisäännöiksi<sup>72</sup>. On mahdollista, että tällaisia säännöksiä on oikeudessamme enemmänkin. Osa oikeustapauksista on jo varsin iäkkäitä. Niihin viittaaminen on tutkielman kannalta

---

<sup>70</sup> Husa 2005, s. 13-14.

<sup>71</sup> Hirvonen 2011, s. 22.

<sup>72</sup> Saarenpää 2006, s. 38.

kuitenkin perusteltua siksi, että tuoreempia ratkaisuja ei ole löydettävissä. Tämän voidaan katsoa johtuvan oikeuskäytännön linjan vakiintumisesta, vaikka tiedossa ei toisaalta ole, kuinka yleisiä testamenttiehdot tai delegointimääräykset ylipäättään ovat ja minkä verran ne ovat aiheuttaneet tuomioistuimeen päätyneitä riitoja. Lähteenä käytetty oikeuskirjallisuus on enimmäkseen kotimaista ja pohjoismaista. Tutkielmassa on tarkasteltu myös aiheeseen liittyviä oikeudellisia artikkeleita. Artikkelit on kerätty hyödyntäen Foki-tietokantaa kuhunkin oikeustapaukseen liittyen.

#### 1.4 Tutkielman rakenne

Johdantoluvussa 1 on esitelty kootusti tausta, jonka päälle tutkielma rakentuu. Tutkielman aiheena ovat nimenomaisesti testamentin muodossa annetut määräykset. Aiheen perusteellisemmaksi taustoittamiseksi johdantolukua seuraavassa luvussa 2 liikutaan testamentin ja muiden kuolemanvaraistointien rajapinnalla ja käydään rajaa testamentin ja muiden oikeustoimien välillä. Ajallinen tarkastelu tutkielman toisessa luvussa kohdistuu aikaan ennen kuolinhetkeä ja kuolinhetkeen. Tarkasteltavana on kuolema nimenomaisena oikeustoimiin vaikuttavana tapahtumana. Tarkoituksena on havainnollistaa sitä, että testaattorin elinaikanaan muidenkin oikeustoimien kuin testamentin muodossa ilmaisema tahto voi vaikuttaa jäämistöön. Luvussa vastataan kysymykseen siitä, mitä vaikutuksia perittävän erilaisilla oikeustoimilla on hänen kuolemansa jälkeen. Oikeuskirjallisuudessa on käsitelty perintösopimusten, kuolemanvaraislahjan ja testamentin rajoja ja todettu, että ne eivät ole täysin selviä<sup>73</sup>. Vertailtavina ovat testamentti ja muut kuolemanvaraiset oikeustoimet.

Tutkielman ensimmäiset kaksi lukua ovat laajoja sen vuoksi, että testamentin tekijän tahdon ulottuvuuteen liittyviä kysymyksiä on haluttu taustoittaa melko perusteellisesti. Tutkielman kolmessa varsinaisessa käsittelyluvussa siirrytään testamentin tekijän mahdollisuuksiin vaikuttaa testamentillaan kuolemansa jälkeiseen aikaan. Tarkastelussa ovat nyt ainoastaan testamentin muodossa tehdyt määräykset ja niiden kuolemanjälkeiset vaikutukset. Luvussa 3 tarkastellaan sitä, miten testamenttiehtojen avulla voidaan toteuttaa testaattorin tahtoa kuoleman jälkeen. Tämän lisäksi käsitellään sitä, miten ajalliset rajat vaikuttavat testaattorin tahdon toteuttamiseen. Lisäksi luvussa 3 arvioidaan sitä, miten ehtojen avulla testaattori voi kaventaa tai laajentaa testamentinsaajan omistajalle yleensä

---

<sup>73</sup> Ks. esim. Saarenpää 2006.

kuuluvaa määräämisvaltaa. Luvuissa 4 ja 5 käsitellään testamenttioikeuden alan klassiseksi peruskysymykseksi luonnehdittua aihetta, päätäntävällän delegoimista testamentilla. Päätäntävällän delegoiminen on jaettu kahteen lukuun sen perusteella, käsitelläänkö päätäntävällän siirtämistä testamentin toimeenpanijalle vai testamentin saajalle. Luvussa 6 esitetään tutkielman herättämiä ajatuksia ja yhteenveto.

## 2 Perittävän tekemien oikeustoimien vaikutus kuoleman jälkeen

### 2.1 Lähtökohtia

Ennen siirtymistä testamentin muodossa annettujen tahdonilmaisujen vaikutuksiin tarkastellaan sitä, mikä on perittävän muiden elinaikanaan tekemien oikeustoimien vaikutus tämän kuoleman jälkeen. Tutkielman taustaksi selvitetään, millaisilla muilla oikeustoimilla kuin testamentilla on mahdollista saada aikaan kuoleman ylittäviä tai siihen liittyviä oikeusvaikutuksia.

Lähtökohtana oikeudessamme on, että henkilön kuollessa hänen oikeutensa ja velvollisuutensa siirtyvät kuolinpesälle. Saarnilehdon mukaan perinteisessä perimyksessä tapahtuu esineoikeudellisessa mielessä yleisseuraanto, eli henkilölle kuuluneet oikeudet siirtyvät sellaisinaan seuraajalle, ja edeltäjän velvoitteet sitovat yleisseuraajaa. Myös sivullisten oikeudet yleisseuraannon kohteena olevana esineeseen sitovat yleisseuraajaa ilman erikseen osoitettavaa perustetta.<sup>74</sup> Ahti Saarenpää on todennut, että kuolema ei näin ollen välttämättä muuta olemassa olevien oikeussuhteiden sisältöä. Esimerkiksi erilaiset perittävän tekemät varallisuusoikeudelliset sopimukset sitovat kuolinpesää, ja vaatimus saada jäämistöstä varallisuutta voi perustua periaatteessa mihin tahansa aikaisempaan oikeustoimeen ja oikeussuhteeseen. Mikäli perittävä on eläessään sitoutunut tai velvoitettu johonkin sellaiseen, joka ei tuon oikeuden tai velvoitteen henkilökohtaisuuden vuoksi raukea hänen kuollessaan, on kyseinen erä usein huomioitava pesänselvityksessä.<sup>75</sup>

Se, ettei kuolema pääsääntöisesti sinänsä muuta voimassa olevien oikeussuhteiden sisältöä, on ymmärrettävää. Mikäli kuolema yllättäen pysäyttäisi kaiken ja purkaisi sopimussuhteet toisen osapuolen viimeiseen henkäykseen, vaikuttaisi kuolemaan usein liittyvä ennakoimattomuus liikaa elämään jääneiden elämään ja vaihdantaan. Perittävän eläessään tekemän oikeustoimen vaikutukset hänen kuolemansa jälkeen riippuvat joko kyseistä oikeustointa koskevasta sääntelystä tai siitä, mitä perittävä on sopinut. Esimerkiksi

---

<sup>74</sup> Saarnilehto ym. 2012, s. 818.

<sup>75</sup> Saarenpää 2006, s. 18. Muista testamentin kanssa vaihtoehtoisista kuolemanvaraistoimista ks. Saarenpää 2006, 20-26. Kankaan (2012, s. 52) mukaan esimerkiksi niiden sopimusten mukaiset oikeudet, joiden nojalla perittävä on käyttänyt verkkopalveluita, kuten oikeus domainin käyttöön, siirtyvät perillisille. Tyypillinen esimerkki oikeudesta, joka ei periydy, on taas Kankaan mukaan yhdistyksen jäsenyys, joka lakkaa jäsenen kuollessa.

sopimuksen vaikutukset voivat pysyä voimassa pitkäänkin kuoleman jälkeen. Saarenpää on käyttänyt tästä esimerkkinä maanvuokralain (258/1966) mukaista tontin- tai muun asuntoalueen vuokraoikeutta, joka voi olla jopa sadan vuoden mittainen (maanvuokraL 28.1 § ja 52.1 §). Omistajan kuolema ei riko vuokraa.<sup>76</sup> Vuokralaisen osalta maanvuokraL 53.2 §:ssa säädetään, että ellei vuokraoikeutta ei ole vuokrakirjassa kielletty siirtämästä toiselle, on vuokraoikeus perinnöllinen ja siitä voidaan määrätä testamentilla. Näissä tilanteissa perittävän *inter vivos* tekemästä vuokrasopimuksesta johtuu tosiasiallisesti pitkällekin tämän kuoleman jälkeiseen aikaan kohdistuva oikeusvaikutus.

Vaikka perimystä koskeva sääntely on lähtökohtaisesti perintökaassa, on muuallakin lainsäädännössä varauduttu kuolemaan. Esimerkki tällaisesta oikeustoimikohtaisesta säännöksestä koskee valtuutusta. Varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (OikTL, 228/1929) 21.1 §:n mukaan, jos valtuuttaja kuolee, olkoon valtuutus kuitenkin voimassa, ellei erityisistä asianhaaroista johdu, että sen tulee olla rauennut. Valtuutettu voi siis valtuuttajan kuolemasta huolimatta edelleen tehdä oikeustoimia, jotka sitovat tällöin valtuuttajan kuolinpesää<sup>77</sup>. Valtuutus lakkaa vain, jos erityisistä asianhaaroista johtuu, että sen tulee olla rauennut<sup>78</sup>. OikTL 21.1 §:n mukaan vaikka tällainen erityinen asianhaara olisikin, valtuutetun tekemä oikeustoimi sitoo kuolinpesää, mikäli vastapuoli ei ole tiennyt kuolintapauksesta ja sen merkityksestä valtuutetun kelpoisuuteen. Toimeksiantovaltuutuksen (OikTL 18 §) yhteydessä vaaditaan lisäksi valtuutetun perusteltua vilpittömyyttä. Kuolinpesä on siis OikTL 21.1 §:n mukaan sidottu valtuutetun tekemään oikeustoimeen, jos kolmannen henkilön ei pitänyt tietää kuolintapauksesta ja sen vaikutuksesta valtuutetun kelpoisuuteen. Valtuuttajan kuolema aiheuttaa siis ainoastaan sen, että hänen omaisuuttaan koskeva määräämisvalta siirtyy eri henkilöille – lähtökohtana on, että määräämisvalta ei sisällöllisesti rajoitu kuoleman vuoksi.<sup>79</sup>

---

<sup>76</sup> Saarenpää 2006, s. 20.

<sup>77</sup> Ks. esim. kiinteistön kauppaa koskeva KKO:1946-I-15.

<sup>78</sup> Tällainen erityinen asianhaara voi Hemmon (2005, s. 264) mukaan olla esimerkiksi se, että valtuutus on annettu sellaisen henkilökohtaisen oikeustoimen tekemiseen, josta ei perillisille ole mitään etua tai hyötyä. Tällainen oikeustoimi voi olla esimerkiksi erikoislääkkeiden hankkiminen valtuuttajalle. Tällöin valtuutus lakkaa valtuuttajan kuollessa.

<sup>79</sup> Hemmo 2008, s. 265.

Kuolinpesä voi peruuttaa valtuutuksen, yhtä lailla kuin se voi irtisanoa esimerkiksi sähkösopimuksen tai asuinhuoneiston vuokrasopimuksen perittävän kuoleman jälkeen. Ongelmallinen voi olla tilanne, jossa kuolinpesällä ei ole tietoa perittävän tekemistä sitoumuksista, ja usein sellaiset saattavatkin tulla ilmi vasta perittävän kuoleman jälkeen. Valtuutukseen liittyy se, että valtuutetulla on mahdollisuus valvoa valtuutetun tekemiä toimia ja tarvittaessa irtisanoa valtuutus, mikäli ongelmia ilmenee. Tilanne, jossa valtuuttaja on kuollut ja kuolinpesällä ei ole tietoa valtuutuksesta, voikin olla ongelmallinen, ellei valtuutetullakaan ole tietoa kuolemantapauksesta. Tällaiset tilanteet lienevät kuitenkin käytännössä harvinaisia. Toisaalta valtuutuksen voimassa pysyminen voi olla myös kuolinpesän edun mukaista silloin, kun valtuutettu tekee kuolinpesänkin edun kannalta tärkeitä tai välttämättömiä toimia. Kootusti voidaan todeta, että perittävän elinaikanaan tekemät oikeustoimet pysyvät voimassa kuolemankin tullen, ellei niiden päättymisestä kuolemaan ole nimenomaisesti sovittu tai säädetty laissa. Oikeustoimen voimassapysyminen voi vaihdella riippuen siitä, mikä oikeustoimi on kyseessä.

## 2.2 Kuolemanvaraisten määräysten vaikutuksista

### 2.2.1 Valtuutus kuolemanvaraisena

Edellä on tarkasteltu sitä, mitä perittävän tekemille, tavanomaiseen elämään liittyville ja lähtökohtaisesti elinaikaa palvelemaan tehdyille sitoumuksille tapahtuu kuolinhetkellä. Kuten esimerkeistä kävi ilmi, perittävän määräämisvalta ulottuu hänen kuolemansa yli myös muilla oikeustoimilla kuin testamentilla. Lisäksi muihin oikeustoimiin voidaan Aarnion ja Kankaan mukaan liittää kuolemanvaraisia määräyksiä ilman, että oikeustointa silti arvioitaisiin testamenttia koskevien oikeusohjeiden mukaan<sup>80</sup>. Seuraavaksi tarkastellaan tahdon ulottumista suhteessa kuolemanvaraistointen käyttöä koskevaan rajoitukseen. Tässä alaluvussa tarkastellaan sellaisia *inter vivos* –oikeustoimia, jotka tehdään kuolemanvaraisin ehdoin tai niin, että niissä on muilla tavoin liityntöjä kuolemaan. Ensimmäiseksi tarkastellaan edellä käsiteltyä valtuutusta.

Edellisessä luvussa käsitellyn oikeustoimilain 21 § mukaan valtuutus pysyy valtuuttajan kuollessa voimassa, ellei erityisistä asianhaaroista johdu, että sen tulee olla rauennut.

---

<sup>80</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 43.

Tämän säännöksen suhde jäämistöoikeudelliseen käsitykseen kuolemanvaraistoimista on kiinnostava. Kuoleman ylittävä määrääminen tulisi lähtökohtaisesti tehdä testamentin muodossa. Testamentin henkilökohtaisuusvaatimuksesta on katsottu johtuvan, ettei toista henkilöä voi valtuuttaa tekemään testamenttia puolestaan. Valtuutuskielto myös estää perittävää siirtämästä merkittävää määrää testamentin sisältöä koskevaa päätäntävaltaa toiselle henkilölle. Perittävän tulisi siis määrätä itse testamentin muodossa se, kenelle hänen omaisuutensa siirtyy ja millä ehdoin. Kuoleman jälkeen voimassa olevalla valtuutuksella perittävä saattaa määrätä omaisuudestaan tavalla joka johtaa siihen, että valtuutettu todellisuudessa vallitsee omaisuutta perittävän sijaan tämän kuoleman jälkeen. Voisiko perittävä antaa elinaikanaan *inter vivos* – toimeksiannon eli valtuutuksen asioidensa hoitamiseksi kuolemansa jälkeen? Perittävä saattaisi esimerkiksi haluta valtuuttaa toisen henkilön perintönsä jakamiseen tai ohjata tilannetta kuolemansa jälkeen valtuutuksen muodossa esimerkiksi seuraavalla tavalla: ”Valtuutan henkilön X hoitamaan kotisiivoustani elämäni aikana ja kuolemani jälkeen viemään viipymättä kaiken asuntoni irtaimiston kaatopaikalle.”

Ahti Saarenpään mukaan kuoleman läheisyys sinällään ei vaikuta henkilön kelpoisuuteen tehdä oikeustoimia<sup>81</sup>. OikTL 21 §:ssä nimenomaisesti todetaan valtuutuksen olevan voimassa myös valtuuttajan kuollessa, ja yksin tätä säännöstä tulkiten perittävälle saattaisi tulla käsitys, että valtuutus olisi tehtävissä pätevästi myös kuolemaa varten. Kuolemantapauksen myötä jäämistöoikeudelliset säännökset tulevat kuitenkin sovellettaviksi tavanomaiseen *inter vivos* – vaihdantaan liittyvien normien rinnalle. Oikeustoimilain ja jäämistöoikeudellisen lainsäädännön suhteesta on esimerkkinä seuraava korkeimman oikeuden ratkaisu.

KKO 1975 II 87. Rahojen lahjoittamisen tarkoituksessa jonkin aikaa ennen kuolemaa tapahtunut rahojen nostamiseen pankkitileiltä ja tilien lopettamiseen oikeuttavien valtakirjojen antaminen katsottiin jutussa selville tulleista vainajan

---

<sup>81</sup> Saarenpää 1985, s. 266. Saarenpään (1985, s. 268) mukaan jäämistölainsäädäntö ei kuitenkaan poissulje perillisiltä yleisseuraajina mahdollisuutta vedota oikeustoimien pätemättömyyteen esimerkiksi oikeustoimikelpoisuuden puuttumista koskien. Perintökaaren suojasäännökset koskien rintaperillisten lakiosasuojaa eivät tee perittävän elinaikaisista oikeustoimista pätemättömiä, mutta lakiosan täydennystä koskevat säännökset ja oletus rintaperilliselle annetun lahjan ennakkoperintöluonteesta saattavat vaikuttaa perinnönjakoon. Nämä säännökset on rajattu tämän tutkielman ulkopuolelle.

eläessään antamista lausumista ilmenevä tarkoitus huomioon ottaen kuolemanvaraislahjaksi. Valtakirjojen saaja, joka osaksi tilien omistajan kuolinpäivänä ja osaksi vähän sen jälkeen oli nostanut tileiltä niillä olleet rahat, velvoitettiin, kun hän PK 17 luvun 2 §:n säännökseen nähden ei ollut saanut rahoihin omistusoikeutta, palauttamaan rahat tilien omistajan kuolinpesälle. Ään

Tapauksessa korkein oikeus ei arvioinut kysymystä valtuutuksena vaan piti valtakirjojen antamista kuoleman varalta annettuna lahjanlupauksena, joka olisi tullut tehdä testamentin tekemiselle säädettyä menettelytapaa noudattaen. Pelkästään ulkoisen muodon perusteella arvioituna tapauksessa annettuja valtakirjoja ei välttämättä olisi tullut pitää mortis causa –toimina. Tapauksessa oikeustointen asiallinen sisältö oli kuitenkin ristiriidassa niille annetun muodon kanssa. Oikeustoimilla pyrittiin aikaansaamaan vastikkeeton varallisuuden siirto, joka muuttaisi omistajan oikeusasemaa vasta hänen kuoltuaan. *Falsa demonstratio non nocet* –periaatteen mukaan oikeustoimen otsikointi ei ole ratkaisevaa oikeusvaikutusten kannalta, vaan oikeustoimen tarkoitus ratkaisee. Järjestelyn voidaan katsoa tähdänneen kuolemanvaraislahjan kieltoa koskevan PK 17:2:n kiertämiseen.<sup>82</sup> Myös Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisussa 24.6.1993 S 92/642 kyse oli valtakirjaksi otsikoidun asiakirjan kuolemanvaraisesta pätevydestä. Tässä ratkaisussa asiakirjaa pidettiin testamenttina, joka julistettiin pätemättömäksi siltä osin, kun se esti kantajaa saamasta perintöosuuttaan valtuuttajan jälkeen.<sup>83</sup>

Edellä mainituissa tapauksissa perittävä oli antanut OikTL:n säännösten mukaisesti pätevän valtuutuksen. Pääsemme päätelmään, että sinänsä sallittu oikeustoimi voi kuolemanvaraisena muodostua tehottomaksi, vaikka oikeustoimilain mukaisesti kuolema ei lakkautakaan valtuutusta. Näin ollen valtuutus viedä perittävän irtain kaatopaikalle tämän kuoleman jälkeen ei olisi pätevä, koska kuoleman ylittävä määrääminen ei onnistu valtuutuksella. Onko kaikki jäämistöä koskevat määräykset sitten tehtävä testamentin muodossa? Muualla lainsäädännössä olevasta, perittävän tahdon kunnioittamista koskevasta säännöksestä esimerkkinä on hautaustoimilain (6.6.2003/457) 2.3 §, jossa on säädetty, että vainajan ruumiin hautaamisessa ja tuhkaamisessa sekä tuhkan käsittelyssä tulee kunnioittaa vainajan katsomusta ja toivomuksia. Irtaimen omaisuuden suhteen

---

<sup>82</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 315–316.

<sup>83</sup> (Aarnio – Kangas 2015, s. 43.)



sääntelyä vainajan toiveiden kunnioittamisesta ei ole. Mikäli irtaimella ei ole taloudellista arvoa, määräys sen viemisestä kaatopaikalle voi kuitenkin olla pätevä. Jos irtaimella on kuitenkin perillisille tunnearvoa, aiheuttanee sen hävittäminen kuolinpesässä ainakin keskustelua.

Saarenpää on luonnehtinut OikTL:n säännösten olevan erityissäännöksiä, jotka on annettu vaihdantaa silmällä pitäen ja ne täydentävät varsinaista jäämistöoikeutta<sup>84</sup>. Oikeustoimilaki on tarkoitettu selventämään oikeussuhteita yleisesti, ja vaikka kuolema ei sinänsä lakkautta valtuutusta, ei kuolemanvarainen valtuutus tästä huolimatta ole pätevä. Aarnio ja Kangas ovat todenneet, että mikäli tahdonilmaisu asiallisesti on jäämistöä koskeva määräys, se on aina tehtävä noudattaen testamentin muotomääräyksiä<sup>85</sup>.

## 2.2.2 Kuolemanvarainen vastike tehdystä työstä

Edellä käsitellyissä ratkaisuissa on ollut kyse siitä, että perittävä on pyrkinyt saamaan valtuutuksella aikaan sellaisen vastikkeeton kuolemanvarainen varallisuuden siirtymisen, joka olisi tullut tehdä testamentilla. Seuraavissa ratkaisuissa on kyse tilanteesta, joissa perittävän tavoitteena on ollut järjestää kuolemanvaraisesti vastike hänen hyväkseen tehdystä työstä. Tällainen järjestely saatetaan tehdä siksi, että perittävä tarvitsee omaisuutta eläessään, mutta katsoo sen liikenevän vastasuorituksesi hänen kuolemansa jälkeen. Kysymys liittyy myös positiivisiin perintösopimuksiin, joiden kiellon perusteita käsitellään luvussa 2.3. Seuraavassa ennakkoratkaisussa perittävä on sopinut omaisuutensa käyttämisestä vastikkeena hänen hyväkseen elinaikana tehdystä työstä käyttämättä tahdonilmaisuunsa testamentin muotoa.

KKO:1991:1. A ja B olivat edellyttäneet, että mikäli A hoitaa B:n asiat tämän kuolemaan saakka, A saa B:n kuoleman jälkeen tämän talletustilillä olevat varat. Kun A oli suorittanut hänelle uskotun tehtävän, A:lla oli oikeus saada siitä korvaus B:n kuoltua tämän perillisiltä.

---

<sup>84</sup> Saarenpää 1985, s. 252.

<sup>85</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 41.

Tapauksessa alemmat oikeusasteet arvioivat kysymystä työoikeudellisena ja työsopimusta edellyttävänä. Korkein oikeus kuitenkin piti oikeussuhdetta toimeksiantona, jonka lopullinen vastike määräytyi jäämistön suuruuden mukaan. Saarenpään mukaan elinaikainen toimeksianto johti tulokseen, joka oltaisi voitu samassa tilanteessa saavuttaa testamentilla. Saarenpää on huomauttanut, että jäämistön suuruus voisi kuitenkin johtaa tilanteeseen, jossa ylisuuri vastikkeen osa arvioitaisiin lahjaksi. Tällöin toimeksianto muuttuisi jo jäämistöä koskevaksi määräämistoimeksi, ja menettely on tässä mielessä riskialtis.<sup>86</sup> Perittävän katsottiin antaneen sitovan lupauksen korvauksen suorittamisesta. Koska sopimuksen sitovuus ei työstä maksettavan vastikkeen osalta päättynyt henkilön kuollessa, kuolinpesälle syntyi velvollisuus huolehtia toimeksisaajan oikeudesta palkkioon. Järjestely oli luonteeltaan kuolemanvarainen, sillä palkkio oltiin sovittu maksettavaksi jäämistöstä. Järjestely voitaisiin tulkita myös positiiviseksi perintösopimukseksi, sillä tapauksessa A:n ja B:n sopimus koski B:n jäämistöä. Tällaiset sopimukset on pääsääntöisesti tarkoitettu tehtäviksi testamentin muodossa. Ratkaisu kuitenkin osoittaa, että vastike työstä, silloin kun siitä on sovittu, on oikeus saada myös jäämistöstä. Vaikka toimeksianto ei välttämättä ole käytännön jäämistösuunnittelussa testamenttiin verrattuna tarkoituksenmukaisempi, on hyvä huomata, että sitä on pystytty käyttämään jäämistön laajuuteen vaikuttavalla tavalla<sup>87</sup>. Kuolemanvarainen määrääminen siis onnistui edellisessä tapauksessa tehokkaasti myös ilman testamentin muotoa.

Vaikka testamentti usein määrittellään vastikkeettomaksi oikeustoimeksi, voi testamenttiin sisällyttää ehtoja, jotka tekevät siitä vastikkeellisen<sup>88</sup>. Vastike voi Aarnion ja Kankaan mukaan olla joko välitöntä korvausta testamentin tekemisestä, kuten rahavastike tai vastavuoroinen työn tekeminen, tai välillistä, kuten jokin aikaisemmin suoritettu palvelus. Välitönkään korvauksen suorittaminen ei kuitenkaan synnytä perittävälle velvollisuutta jälkisäädöksen tekemiseen. Jos testamenttilupaus liittyy kuitenkin laajempaan oikeustoimikokonaisuuteen, sen toteuttamatta jäämiseen saattaa liittyä oikeusseuraamuksia. Testamenttiluvanta ei aiheuta lupaajalle juridista velvollisuutta lupauksen täyttämiseen, mutta siitä mahdollisesti jollekin aiheutuva perusteeton etu

---

<sup>86</sup> Saarenpää 2006, s. 18, ks. myös Aarnio – Kangas 2009, s. 1122.

<sup>87</sup> Perillisasemassa olevan oikeudesta työhyvitykseen ks. PK 8:5.1 ja Aarnio – Kangas 2010, s. 424 - 426.

<sup>88</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 31; Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 99.

saatetaan määrätä palautettavaksi.<sup>89</sup> Vastikkeellisten ehtojen käyttämiseen liittyy Kolehmainen ja Rabinän mukaan merkittäviä yksityis- ja vero-oikeudellisia epävarmuustekijöitä. Jos oikeustoimen ehdot ovat sellaisia, että oikeustointa onkin pidettävä sopimuksena, kyse ei enää ole testamentista eikä oikeustoimi saa sille ominaisia oikeusvaikutuksia.<sup>90</sup> Seuraavassa tapauksessa on käytetty testamenttia eli sallittua keinoa määrätä jäämistöstä kuolemanvaraisesti.

KKO 1982 II 43. A oli tehnyt B:n hyväksi erityisjälkisäädöksen tarkoittaen sillä korvata B:n hänen hyväkseen tekemän työn. Asiakirjaa oli pidettävä oikeudelliselta luonteeltaan testamenttina, mutta ei sitovana ratkaisuna työn arvosta, joka oli A:n kuoltua määriteltävä muun muassa sen selvittämiseksi, voitiinko erityisjälkisäädös panna täytäntöön loukkaamatta A:n rintaperillisen oikeutta lakiosaan.

Tapauksessa B oli A:n eläessä hoitanut A:n taloutta ja A:ta palkkaa saamatta. Korkein oikeus katsoi tässä, että A:n ja B:n välillä oli sanottuna aikana ollut työsopimuslaissa tarkoitettu, vastikkeeseen oikeuttanut työsuhde. Kysymyksessä oleva erityisjälkisäädös ei korkeimman oikeuden mukaan ollut menettänyt luonnettaan testamenttina, vaikka sillä testamentattu omaisuus oli tarkoitettu vastikkeeksi tehdystä työstä. Tällä tavoin ei kuitenkaan ollut voitu korkeimman oikeuden mukaan antaa sitovaa ratkaisua testamentinsaajan testamentintekijältä olleen työpalkkasaatavan määrästä. A:n kuoltua olisi viimeistään omaisuuden osituksessa tullut määriteltäväksi se, paljonko B:llä oli työsuhteensa perusteella ollut saatavaa A:lta, jotta olisi voitu selvittää, voidaanko erityisjälkisäädös panna täytäntöön loukkaamatta rintaperillisen oikeutta lakiosaan. Saarenpää on pitänyt ongelmallisena sitä, että korkein oikeus asetti perusteluissaan palkkasaatavan ja lakiosan vastakkain määrättäessä palkkasaatavasta testamentilla. Palkkasaatavahan on lähtökohtaisesti pesänselvityksessä maksettavaksi tuleva velka. Yksin se seikka, että perittävä on määrännyt palkan maksettavaksi rahan asemasta esineellisenä saantona, ei voi Saarenpään mukaan mitenkään rajoittaa työntekijän määrällistä saatavaa. Ratkaisu on Saarenpään mukaan ymmärrettävä niin, että mahdollisuus käyttää testamenttia tehokkaasti palkkasaatavan sijaissuoritukseen määräytyy tavanomaiseen tapaan

---

<sup>89</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 31–32.

<sup>90</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 100.

testamenttausvapauden ja testamenttijärjestelmän puitteissa. Määrällisesti työntekijällä on luonnollisesti aina oikeus palkkasaatavaan kokonaisuudessaan.<sup>91</sup>

Ratkaisu KKO 1982 II 43 jatkoi Saarenpään mukaan sitä vakiintunutta käytäntöä, että tehdyn työn hyvittäminen testamentissa ei merkitse kielletyn perintösopimuksen tekemistä. Testamentin tekemisen perusteena voi siis olla sopimussuhde. Perittävä ei voi testamentilla sitovasti muuttaa sopimuksen seuraamuksia, mutta hän voi edellä esiin tulleella tavalla avata sopimuskumppanille mahdollisuuden vedota oikeutensa toteuttamiseksi myös jäämistösaantoon.<sup>92</sup> A käytti tapauksessa testamenttia niin, että se avasi velkoja B:lle vaihtoehtoisen tien tämän saatavan perimiseen. B:n vaatiessa työstään vastiketta jälkisäädöksen perusteella hänen oikeutensa toteutettiin kuten testamentinsaajan oikeus. Ennen legaatintoteuttamista näin ollen määriteltiin, loukkasiko se lakiosia. B:n vaatiessa työstään korvausta perittävän velkojana hän olisi päässyt rintaperillisiin nähden etuoikeutettuun asemaan – perintö- ja lakiosathan toteutetaan vasta nettojäämistöstä. Kolehmainen ja Rabinän mukaan testamentti ei yleensä ole tarkoituksenmukainen keino parantaa velkojan asemaa testaattorin kuolemaa silmällä pitäen. Tietyissä tilanteissa tämä voi kuitenkin olla toimiva ratkaisu. Testaattori saattaa esimerkiksi testamenttauslupauksellaan saada velkojan pidättäytymään perimistoimista, ja jos velkoja luottaa testaattoriin, hänen ei tarvitse pelätä saatavansa vanhentumista.<sup>93</sup>

Sen arvioinnissa, onko kyseessä testamentti vai kielletty positiivinen perintösopimus, suoritettulla vastikkeella on merkitystä. Mikäli perittävä tekee jonkun hyväksi testamentin sillä ehdolla, että testamentinsaaja suorittaa testamentatusta omaisuudesta täyden tai lähes täyden korvauksen, oikeustoimessa saattaa ainakin pääosin olla kysymys kaupasta. Kyse voi olla oman (KKO 1941 II 65) tai toisen hoidon (KKO 1963 II 81) korvaamisesta. Tapauksessa 1982 II 43 testamenttia käytettiin vastikkeena, mutta asiakirjaa pidettiin kuitenkin oikeudelliselta luonteeltaan testamenttina. Tämän ratkaisun perusteella voidaan päätellä, ettei merkittäväkään vastike estä pitämästä asiakirjaa testamenttina. Kuitenkin jälkisäädöstä, johon liittyy merkittävä vastike, saatetaan tulkita eri tavoin kuin tavallista testamenttia. On esitetty, että tällöin testaattorin tarkoituksen lisäksi pitäisi antaa merkitystä myös saajan käsityksille. Toisaalta mitä enemmän edunsaajien intressejä

---

<sup>91</sup> Saarenpää 2006, s. 19.

<sup>92</sup> Saarenpää 1985, s. 256–257.

<sup>93</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 312.

joudutaan ottamaan huomioon oikeustoimen tulkinnassa, sitä enemmän tilanne lähestyy kauppaa tai perintösopimusta.<sup>94</sup>

### 2.2.3 Kauppaan liitetyt kuolemanvaraiset ehdot

Kuolemanvaraisia ehtoja voidaan liittää myös elinaikana tehtyihin vastikkeellisiin luovutuksiin. Kuolinhetkeen liitettäviin sopimusmääräyksiin liittyen oikeuskirjallisuudessa on perinteisesti katsottu, että yksin hallinnan tai omistuksen pidättäminen lahjanluonteisessa kaupassa myyjän kuolemaan saakka ei tee oikeustointa testamentiksi tai sen muotoa edellyttäväksi. Jos taas sekä omistusoikeus että hallinta siirtyvät vasta myyjän kuollessa, edellytetään oikeustoimelta testamentin muotoa, ellei kiinteistön luovutus ole kokonaan vastikkeellinen ja ostaja maksa kauppahintaa myyjälle jo myyjän eläessä.<sup>95</sup> Vedettäessä rajaa sallittujen *inter vivos* -ehtojen ja testamentin käyttöä edellyttävien kuolemanvaraisten määräysten välillä olennaisena on pidetty kysymystä siitä, mitkä oikeusvaikutukset kaupan ehdoilla on myyjän eläessä.<sup>96</sup> Mitä enemmän myyjä pidättää itsellään oikeuksia ja mitä vähemmän ostaja suorittaa kauppahintaa, sitä todennäköisempää Kolehmainen ja Rabinän mukaan on, että kyseessä on kielletty perintösopimus<sup>97</sup>. Tästä on esimerkkinä seuraava ratkaisu.

KKO 1985 II 129. A ja B olivat luovuttaneet kauppakirjalla C:lle ja D:lle kiinteistön seuraavin ehdoin: Kauppahinta tuli suorittaa viidelle A:n ja B:n sukulaiselle vuoden kuluessa siitä, kun kiinteistön omistusoikeus siirtyisi C:lle ja D:lle. Kauppaan sisältyi kaikki irtain omaisuus, mikä A:n ja B:n kuoltua oli jäljellä. Omistus- ja hallintaoikeus luovutettuun omaisuuteen siirtyi C:lle ja D:lle A:n ja B:n kuoleman jälkeen. Katsottiin olevan ilmeistä, että kysymyksessä oli PK 17 luvun 1 §:n 1 mom:ssa tarkoitettu elossa olevan henkilön jäämistöä koskeva pätemätön sopimus ja ettei lainhuudon hakijoiden saanto siten ollut laillinen. Hakemus hylättiin LL 7 §:n nojalla. Ään

---

<sup>94</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 311–312.

<sup>95</sup> Saarenpää 2006, s. 15–16; Aarnio - Kangas 2009, s. 688.

<sup>96</sup> Aarnio - Kangas 2009, s. 684; Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 308.

<sup>97</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 306–309.

Tapauksessa ratkaistavana oli vain lainhuudon pätevyys. Oikeustoimen pätevyys sinänsä ollut ongelmana, mutta samaan lopputulokseen oltaisiin Saarenpään näkemyksen mukaan päädytty myös oikeustoimen pätevyyden osalta<sup>98</sup>. Tästä on oltava oikeuskirjallisuuteen tukeutuen samaa mieltä. Tapauksessa myyjien asema ei heidän elinaikanaan muuttunut käytännössä lainkaan. Kauppahinnan maksu oli lykätty myyjien kuoleman jälkeiseen aikaan, ja myös irtainta koskeva sopimusehto viittasi kiellettyyn perintösopimukseen. Kaupan ehdot oli niin vahvasti kytketty perittävän kuolemaan, että kyse oli omaisuutta koskevasta kuolemanvaraisesta järjestelystä, jota tehtäessä olisi tullut käyttää testamentin muotoa. Ostajan asema ehtoja sisältävissä kiinteistön kaupoissa on merkittävästi vahvistunut, ja Saarenpää on arvioinut tämän mahdollisesti heikentävän oletamaa testamentin muodon tarpeellisuudesta. Hän on kuitenkin todennut, ettei tämä yksistään voi sivuuttaa jäämistöoikeudellista arviointia. Kuolemaan yhdistettyihin kauppoihin liittyy aina mahdollinen PK 17.1.1:n soveltamisen riski joka aiheuttaa sen, että luovutusta saatetaan myöhemmin arvioida kiellettyä kuolemanvaraistoimena.<sup>99</sup> Tästä syystä jo oikeustoimia suunniteltaessa olisi huomattava se, millaisen kokonaisuuden oikeustoimi muodostaa ja arvioida kokonaisuutta sen suhteen, onko sillä riski tulla arvioiduksi kielletyksi kuolemanvaraistoimeksi.

Kauppoihin on edellä mainituin ehdoin mahdollista liittää kuolemanvaraisia ehtoja, kuten se, että hallinta pidetään myyjällä tämän kuolemaan saakka. Silloin kun kyse on kaupasta, on huomioitava maakaaren kiinteän omaisuuden luovutuksen lykkääviä ja purkavia ehtoja koskeva viiden vuoden sääntö (MK 2:2) joka aiheuttaa sen, että sidonnaisuus kuolemaan ei sido, mikäli viisi vuotta ylittyy. Näillä edellytyksillä kauppaa voidaan tehdä myös niin, että niihin liitetään kuolemanvaraisia ehtoja<sup>100</sup>. Oikeuskäytännössä on Aarnion ja Kankaan mukaan sallittu esimerkiksi sellainen lykkäävä ehto, jonka mukaan omistusoikeus siirtyy vasta myyjän kuoleman jälkeen. Omistuksenpidätysehtoa käytetään tällöin yleensä ohjaamis- ja säilyttämistarkoituksessa eikä vakuustarkoituksessa, joka on omistuksenpidätysehdon yleisin käyttömuoto. Tällainen kuolemanvaraisehto on saatettu ottaa kauppakirjaan lähinnä silloin, kun vanhemmat myyvät tilansa lapselleen. Tällaisen ehdon käyttöä kuitenkin tosiasiallisesti rajoittaa MK

---

<sup>98</sup> Saarenpää 2006, s. 15.

<sup>99</sup> Saarenpää 2006, s. 17.

<sup>100</sup> Siitä, miltä osin määrääminen tulee tehdä testamentin muodossa ja miltä osin kauppakirjan ehto on riittävä ks. KKO:1983-II-73.

2:2 §:n 2 momentissa oleva säännös 5 vuoden aikarajoituksesta. Lisäksi on korostettava, että kiinteistöluovutuksen tulee olla aidosti vastikkeellinen. Niinpä jos kyse on vastikkeettomasta kuolemanvaraistoimesta, niin kyse on testamenttimääräyksestä, jolloin on noudatettava testamenttia koskevia perintökaaren säännöksiä.<sup>101</sup> Lähtökohtana on, että mikäli esimerkiksi kauppasopimus tähtää sen ehdot huomioiden PK 17:1.1:n kiertämiseen, se on katsottava kielletyksi<sup>102</sup>.

Edellä on käsitelty joitakin tilanteita, joissa kuolema voi yhdistyä elinaikana tehtyihin oikeustoimiin. Joissain tapauksissa kuolemanvaraisia määräyksiä voidaan antaa myös ilman testamentin muotoa, joissain tapauksissa oikeustoimi tulkitaan tällöin kielletyksi kuolemanvaraistoimeksi. Siinä, katsotaanko oikeustoimi kielletyksi, ei ole kyse yksinomaan siitä, että toimi tehdään tietoisesti kuoleman varalle, vaan kysymys on paljon monisäikeisempi. Saarenpää on pitänyt kuolemanvaraistoimen määrittelyssä olennaisina kysymyksiä siitä, onko oikeustoimi vastikkeellinen, muuttaako se omistajan asemaa merkittävästi jo tämän eläessä, ja onko edunsaajalla oikeus vaatia ehdollisen toimen täyttämistä jo perittävän eläessä<sup>103</sup>. Näiden kriteerien avulla voidaan pyrkiä päättämään, onko kyse kuolemanvaraistoimesta, jossa tulisi käyttää testamentin muotoa ja jolla on muussa tapauksessa riski tulla arvioiduksi kielletyksi. Seuraavassa luvussa siirrytään perintökaareissa säädettyjen kuolemanvaraisten oikeustointen muotoihin, kuolemanvaraislahjaan ja perintösopimukseen. Näiden jälkeen siirrytään tarkastelemaan varsinaisesti testamentin muodossa tehtyjä määräyksiä.

---

<sup>101</sup> Tepora ym. 2010, s. 171. Testamentin ja kaupan välisestä rajanvedosta ks. mm. Aarnio – Kangas 2015, s. 35 - 36 lähteineen.

<sup>102</sup> Saarenpää 1985, s. 262 ss; Aarnio - Kangas 2009, s. 690.

<sup>103</sup> Saarenpää 1985, s. 263.

### 2.3 Perintökaaren 17 luvussa tarkoitetut kuolemanvaraistoimet

Edellä on käsitelty sitä, mitä vaikutuksia kuolemalla on erilaisiin perittävän elinaikana tekemiin oikeustoimiin. Kuten on tullut esille, perittävän elinaikana tekemät järjestelyt saattavat osoittautua kielletyiksi PK 17 luvun säännösten vuoksi. Tämä johtuu siitä, että kuolemanvaraisten oikeustoimien järjestelmä rakentuu testamenttausmonopolin varaan. Testamentti on pääsääntöisesti ainoa sallittu kuolemanvaraistoimi. Se on perittävän vapaasti peruutettavissa ja väistyy toteuttamisjärjestyksessä vainajan velkojien, vainajan aviopuolison tasinkovaateen, asumisoikeusvaateen ja rintaperillisten lakiosaoikeuden tieltä.<sup>104</sup> Tämän järjestelyn ajatellaan lisäävän oikeussuhteiden varmuutta ja kertovan lainsäätäjän taholta selkeää viestiä siitä, kuinka kuolemanvaraiset määräämistoimet tulee tehdä. Käytännössä järjestely kuitenkin samalla rajoittaa perittävän määräämisvaltaa: testaattorin tahto ei ulotu hänen kuolemansa jälkeiselle ajalle silloin, kun hänen tekemänsä oikeustoimi katsotaan kielletyksi. Esimerkkejä tästä on tullut esille tutkielman edellisissä jaksoissa. Näitä kiellettyjä oikeustoimia ovat PK 17 luvussa säädetty kuolemanvaraislahjat ja sopimukset elossa olevan henkilön jäämistöstä. Ensiksi näistä tarkastellaan kuolemanvaraislahjaa.

Perintökaaren 17:2 mukaan lahjanlupaukseen, jota ei ole täytettävä antajan eläessä, on sovellettava, mitä testamentista on säädetty. Kuolemanvaraislahja on siis sallittu vain testamentin muodossa ja testamentin oikeusvaikutuksin, ja se on peruutettavissa yhtä lailla kuin testamenttikin<sup>105</sup>. Saarenpää on huomauttanut, ettei kuolemanvaraislahja sinänsä ole kielletty. Käytetty sääntelytapa aiheuttaa sen, että kuolemanvaraislahja voi päteviytyä, ellei perittävä ole sitä elinaikanaan peruuttanut eikä sen pätemättömyyteen vedota hänen kuoltuaan.<sup>106</sup> Kuolemanvaraislahja ei siis varsinaisesti ole mitätön, vaan se on vain alistettu testamenttiin liittyville epävarmuustekijöille<sup>107</sup>. Luvussa 2.2.1 esitellyssä ratkaisussa KKO 1975 II 87 perittävän valtuuttama oli nostanut sinänsä pätevällä valtuutuksella varat vainajan pankkitililtä. Ratkaisussa tätä oli kuitenkin moitittu ja oikeustoimi tulkittiin kuolemanvaraislahjaksi, joka olisi tullut tehdä testamentin muodossa. Tämän vuoksi rahat

---

<sup>104</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 22; OM 2004:6, s. 67. Näin myös Ruotsin oikeuden mukaan, ks. Brattström - Singer 2011, s. 88.

<sup>105</sup> Aarnio - Kangas 2009, s. 681.

<sup>106</sup> Saarenpää 1985, s. 255.

<sup>107</sup> Aarnio - Kangas 2009, s. 681–682; Lohi 2011, s. 36.



tuomittiin palautettaviksi kuolinpesään. Kuolemanvaraislahjaksi tulkittu oikeustoimi, joka kyseisessä tapauksessa oli tehty valtuutuksen muodossa, olisi kuitenkin pätevä, mikäli varojen nostamista ei olisi riitautettu.

Kuolemanvaraislahjalla tarkoitetaan Aarnion ja Kankaan mukaan lahjaoikeustointia, jonka täyttäminen on kytketty lupauksen antajan kuolemaan. Vapaamuotoisen kuolemanvaraislahjan kielto täydentää heidän mukaansa positiivisen perintösopimuksen kieltoa. Perittävä saattaisi muuten kiertää sopimuskieltoa sitoutumalla oikeustoimeen, joka olisi peruutettavissa vain lahjanlupauslain 5 §:ssä säädetyin tavoin.<sup>108</sup> Aarnion ja Kankaan mukaan muut kuin sellaiset kuolemanvaraisehdot, jotka on sidottu lahjan antajan kuolemaan, ovat kuitenkin sallittuja<sup>109</sup>. Jos lahjanantaja pidättää itsellään omistusoikeuden lahjaomaisuuteen kuolemaansa saakka, on lahja Aarnion ja Kankaan mukaan kuolemanvarainen, vaikka hallinta siirrettäisiinkin saajalle jo antajan elinaikana. Jos taas omistusoikeus on siirretty lahjansaajalle ennen antajan kuolemaa mutta omaisuuden tosiasiallinen hallinta jää lahjanantajalle, oikeustointia ei Aarnion ja Kankaan mukaan voida pitää kiellettyinä kuolemanvaraislahjana. Tällainen lahja saattaa kuitenkin täyttää testamenttiin rinnastuvan lahjan tunnusmerkistön, jolloin se voidaan ottaa PK 7:3:n mukaan huomioon lisäyksenä lakiosaa laskettaessa. Mikäli oikeustoimen tulkinta kokonaisuudessaan osoittaa, että sen tarkoituksena on ollut korvata testamentti, sopimus on PK 17:1.1:n nojalla pätemätön.<sup>110</sup>

Kuolemanvaraislahjan kieltoa on kritisoitu oikeuskirjallisuudessa. Aarnion ja Kankaan mukaan sen perusteina ollutta lahjanantajan velkojen ja lakiosaperillisten suojaa koskien velkoja turvataan jo LahjanlupausL 1-3 §:n oikeusohjein ja lakiosaperillisiä suojaavat PK 7 luvun säännökset, eikä kuolemanvaraislahjan kielto näiden säännösten antamisen jälkeen olisi enää ollut tarpeen<sup>111</sup>. Perintökaaren sisäisen johdonmukaisuuden peruste eli se, että sitoumus olla peruuttamatta testamenttia ei ole antajaansa sitova (PK 10:5.2), on kuitenkin

---

<sup>108</sup> Aarnio - Kangas 2009, s. 679, 682.

<sup>109</sup> Esimerkiksi lahjansaajan kuolemaan liitetty purkava ehto on sallittu. Lahjanantaja voi myös pätevällä tavalla määrätä, että hänen antamansa lahja on otettava huomioon hänen kuoltuaan toimitettavassa perinnönjaossa tai että lahjansaajan on palautettava takaisin se osa lahjasta, joka ylittää perillisen perintöosan suuruuden. PK 6:6:ssa on hyväksytty lahjanantajan kuolemaan liitettävä palautusvelvollisuusehto. Aarnio - Kangas 2009, s. 683–684.

<sup>110</sup> Aarnio - Kangas 2009, s. 684–685, 687. Ajallisesti lähellä kuolemaa tehdystä lahjanlupauksesta ks. kuitenkin Itä-Suomen HO 3.3.1983 S 80/486.

<sup>111</sup> Aarnio - Kangas 2009, s. 686.

edelleen olemassa. Sen kanssa olisi ristiriidassa sääntö, jonka mukaan jokainen voisi antaa peruuttamattoman lahjanlupauksen, joka on sidottu lupauksen antajan kuolemaan.

Toinen PK 17 luvussa säännelty kuolemanvaraistoimi on sopimus elossa olevan henkilön jäämistöstä. Positiivinen perintösopimus tarkoittaa sopimusta siitä, että perittävä asettaa jonkun perillisen asemaan joko vastikkeetta tai vastiketta vastaan<sup>112</sup>. Positiivinen perintösopimus kielletään PK 17:1 §:ssä, jonka mukaan sopimus elossa olevan henkilön jäämistöstä on pätemätön. Määräyksen on sanottu olevan ehdoton.<sup>113</sup> Perintösopimuksia voidaan ajatella olevan kolmea tyyppiä. Ensinnäkin perintösopimus voi syntyä siten, että perilliset tai testamentin saajat tekevät keskenään tai kolmannen kanssa sopimuksen perittävän jäämistöstä ennen tämän kuolemaa. Toiseksi perittävä voi itse tehdä jäämistöään koskevan sopimuksen perillisten tai kolmannen kanssa ja sitoutua olemaan tekemättä tai muuttamatta testamenttia. Kolmas perintösopimuksen tyyppi ovat negatiiviset perintösopimukset, joilla perillinen tai perilliset sitoutuvat perittävän eläessä luopumaan perinnöstään kokonaan tai osittain määräämättä siitä, mihin perintöosuus menee.<sup>114</sup> Tutkielman kannalta olennaisia ovat perittävän perillisen tai kolmannen kanssa tekemät sopimukset.

Perillisten tai testamentinsaajien keskinäiset tai kolmannen kanssa tulevasta jäämistöstä tekemät sopimukset on perintökaaren uudistamistarpeita koskevan työryhmämietinnön mukaan kielletty osin varallisuus oikeudellisista ja osin eettisistä syistä<sup>115</sup>. On katsottu, että tuleva perintö ei ole vaihdannan kohteeksi sopiva, koska sen edustama varallisuusarvo on niin epävarma, että sopimuksesta perilliselle tuleva vastike jäisi alhaiseksi. Sopimuksessa olisi työryhmän mukaan usein kyse siitä, että kolmas käyttää hyväkseen perillisen taloudellista hätätilaa ja saa aikaan sopimuksen, jota perillinen myöhemmin katuu. Lisäksi

---

<sup>112</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 28.

<sup>113</sup> Myös Ruotsin ärvdabalkenissa nimenomainen kielto on 17 kap:ssa, ks. Eriksson 2008, s. 139.

<sup>114</sup> PK 17:1.2 mukaan perinnöstä on mahdollista luopua. Tällainen järjestely eli negatiivinen perintösopimus ei ole kielletty perintösopimus, ja perillisille se on ainoa sallittu kuolemanvaraistoimi (Aarnio - Kangas 2009, s. 692). Perillisen päätös jättää moittimatta testamenttia tai hyväksyä lakiosaansa loukkaava testamentti sitoo myös velkojia. Säännös perinnöstä luopumisesta tuli perintökaareen vuoden 1992 alussa voimaan tulleella muutoksella, jolloin uudistettiin velkaantuneen perillisen luopumisoikeutta koskevaa sääntelyä. (Tuunainen 2015, s. 40). Muutoksissa kyse testamentintekijän tahdon kunnioittamisesta suhteessa perillisen velkojien intresseihin, ks. HE 102/1990 s. 39–40.

<sup>115</sup> Perintökaaren uudistamistarpeet. OM 2004:6.

mietinnössä katsotaan, että olisi perittävää loukkaavaa, jos muut hänen eläessään voisivat tehdä sopimuksia hänen jäämistöstään. Tähän on helppo yhtyä. Perillisten keskenään tekemiä positiivisia perintösopimuksia ei ole työryhmämietinnön mukaan hyväksytty muissakaan Pohjoismaissa.<sup>116</sup>

Positiivisen perintösopimuksen kiellon tärkein peruste ilmenee PK 10:5.2:sta, jonka mukaan lupaus olla peruuttamatta testamenttia ei ole sitova. Perittävän integriteettiin liittyvät syyt ovat perintökaaren uudistamista pohtineen työryhmän mukaan olleet tärkein peruste perintösopimusten kiellolle. Perittävän itsemääräämisoikeutta ja oikeutta määrätä jäämistöstään vapaasti on haluttu suojata, ja perittävälle on haluttu jättää koko elinajakseen mahdollisuus muuttaa mieltänsä ja määrätä jäämistöstään toisin muuttamalla testamenttiaan. Sitovan kuolemanvaraisen sopimuksen tekemisen sallimisen on työryhmämietinnön mukaan katsottu rajoittavan henkilön päätösvallan käyttöä. Perintösopimusten kiellon taustalla on työryhmämietinnön mukaan ollut tarve suojata yksilöä sellaisilta oikeustoimilta, joiden oikeusvaikutukset alkavat vasta kuolinhetken jälkeen.<sup>117</sup> Tämän voidaan katsoa olevan jossain määrin ristiriidassa sen kanssa, että yksilö voi elinaikanaan muuten disponoida omaisuudestaan suhteellisen vapaasti ja lopullisesti. Perintösopimusten erityispiirteenä tosin on se, että niiden vaikutus alkaa usein huomattavan pitkän ajan kuluttua sopimuksen tekemisestä, ja moni asia voi muuttua tällä välin. Perittävän itsensä kannalta mahdollisuus tehdä positiivinen perintösopimus ei välttämättä olisi erityisen haitallinen, mutta toisen osapuolen saatavaan voi liittyä monenlaisia epävarmuustekijöitä.

Oikeusministeriön työryhmämietinnön mukaan perusteena perintösopimusten kiellolle on esitetty myös sitä, että jos perintösopimukset pääsevät kilpailemaan perittävän muiden inter vivos tekemien sitoumusten kanssa, vaarannettaisiin vainajan velkojen oikeus. Tämä perustuu siihen, että velkojat eivät enää voisi luottaa siihen, että perittävän jäämistö on tarvittaessa koko määrältään käytettävissä perittävien velkojen maksuun. On myös pelätty rintaperillisen lakiosaoikeuden vaarantamista. Jos perintösopimus sitoisi perittävän muiden sitoumusten tavoin, se olisi täytettävä ennen lakiosien maksamista, jolloin

---

<sup>116</sup> OM 2004:6, s. 67, 71.

<sup>117</sup> OM 2004:6, s. 67. Lisää perintösopimusten kiellettyisyyden perusteista ks. Kolehmainen - Råbinä 2012, s. 311–312; OM 2004:6, s. 67. Perintösopimusten kieltoa ovat kritisoineet mm. Aarnio - Kangas 2015, s. 29.

lakiosaperillisille ei välttämättä jäisi mitään. Perintösopimuksella myönnetty oikeus pääsisi pesänselvityksessä kilpailemaan vainajan velkojien kanssa. Nämä syyt eivät kuitenkaan työryhmän mukaan riitä perustelemaan perittävän sopimusvapauden rajoittamista, sillä kollisiot perintösopimukseen vetoavan oikeuksien ja velkojien tai lakiosaperillisen oikeuksien välillä olisivat ratkaistavissa lainsäädäntöteitse säätämällä perintösopimus väistymään viimeksi mainittujen oikeuksien tieltä.<sup>118</sup>

Perintökaaren uudistamistarpeita koskeneen työryhmän mietinnössä pohdittiin perintösopimusten uudelleen käyttöönoton tarpeellisuutta, mutta työryhmä ei nähnyt tarvetta perintösopimusten käyttöönottoon. Työryhmä totesi, että jotta perittävän itsensä tekemän perintösopimuksen hyväksymistä voitaisiin ajatella, perintösopimuksen tulisi vaikutukseltaan rinnastua testamenttiin. Kysymys olisi tällöin siitä, että perittävä voisi sitoutua olemaan tekemättä tai muuttamatta testamenttiaan. Aiheeseen liittyy työryhmän mukaan myös oikeusfilosofinen kysymys siitä, onko tuleva jäämistö sellainen varallisuus, että sitä on voitava oikeustoimin hyödyntää. Kyse on omistajan määräämisvallasta, ja sekä perittävän että perillisten sopimusvapautta on perintösopimusten kiellolla rajoitettu.<sup>119</sup> Perusteluita on olemassa sekä perintösopimusten sallimisen että kiellettyisyyden puolesta. Aarnio ja Kangas ovat kritisoineet positiivisen perintösopimuksen kiellon perusteluja ja todenneet, että positiivisille perintösopimuksille olisi oikeuskäytännön perusteella sosiaalista tilausta esimerkiksi niissä tilanteissa, kun perittävät ovat halunneet sopimuksin järjestää tulevan hoitonsa. Heidän mukaan lopullisen ratkaisun sitovuus voisi myös elinkeinollisia kokonaisuuksia siirrettäessä olla positiivisen perintösopimuksen vahvuus. Perillisten edut on kuitenkin turvattu lakiosasäännöksin.<sup>120</sup>

Positiivinen perintösopimus oli Suomessa sallittu ennen nykyisen perintökaaren voimaantuloa. Vastikkeettomaan ”perillisen asettamiseen” suhtauduttiin varauksellisen sallivasti ja vastikkeellisiin positiivisiin perintösopimuksiin vielä myönteisemmin. Usein tällainen perintösopimus tehtiin hoivan tarpeessa olevan henkilön ja hoitajan välille. Hoitaja sitoutui hoitamaan perittävää eikä saanut hoidettavan eläessä palkkaa työstään, mutta perittävä saattoi luvata hoitajalleen kuolemansa jälkeen asianmukaisen korvauksen tämän tekemästä työstä. Näissä tilanteissa kyse ei ollut velan tunnustamisesta, vaan

---

<sup>118</sup> OM 2004:6, s. 67.

<sup>119</sup> OM 2004:6, s. 67 & 70.

<sup>120</sup> Aarnio & Kangas 2015, s. 29.

eräänlaisesta työhyvityksestä (PK 8:5). Korkein oikeus katsoi eräissä tapauksissa tällaisen positiivisen perintösopimuksen päteväksi, vaikka oikeuskirjallisuudessa asiasta ei vakiintunut täysin yhtenäistä mielipidettä.<sup>121</sup>

Norjassa, Tanskassa ja Islannissa perittävä voi työryhmämietinnön mukaan sitoutua siihen, ettei hän muuta tai peruuta testamenttia. Tällainen sitoumus on annettava testamentin muodossa ja saatettava vastapuolen tietoon, jotta lupaus sitoisi perittävää.<sup>122</sup> Osa meillä kielletyistä positiivisista perintösopimuksista on siis näissä maissa sallittuja. Nämä peruuttamattomiksi tehdyt testamentit ovat työryhmän mukaan mainituissa maissa suhteellisen usein käytössä, ja niille on huomattu olevan myös käytännön tarvetta, koska sitoutumalla olemaan peruuttamatta testamenttiaan perittävä voi hyödyntää jäämistöään hankkimalla näin testamentin saajalta jonkin etuuden. Työryhmän mukaan kysymys voi olla myös yrityksen, esimerkiksi maatilan, sukupolvenvaihdoksesta siten, että perittävä määrää maatilan tietylle sukulaiselleen sillä ehdolla, että testamentin saaja hankkii tilan jatkamiseen tarvittavan koulutuksen. Testamentin peruuttamattomuutta voidaan myös käyttää hyväksi keskinäisissä testamenteissa esimerkiksi siten, että testamentin tekijät sitoutuvat olemaan muuttamatta testamentissa olevaa toissijaismääräystä. Työryhmämietinnön mukaan myös Viron ja Saksan laki hyväksyy sen, että perittävä voi itseään sitovasti määrätä jäämistöstään. Näissäkin maissa sitoumusta pidetään kuolemanvaraistoimena, toisin sanoen oikeustoimena, joka ei saa suojaa perittävän velkojia eikä lakiosaperillisiä vastaan.<sup>123</sup>

Kuolemanvaraislahjaa ja perintösopimuksia koskevat kotimaiset säännökset toimivat yhdessä ja ohjaavat käyttämään testamenttia kuolemanvaraisiin määräämistoimiin. Tällä pyritään oikeussuhteiden selkeyteen ja suojataan sitä, että kuolemanvarainen oikeustoimi on aina peruutettavissa. Se, että testamentin peruuttamattomuuslupauksen voi tehdä monissa muissa pohjoismaissa pätevästi, kertoo kuitenkin siitä että tällainenkin järjestely voi olla toimiva. Lainsäätäjän ratkaisu toistaiseksi on kuitenkin se, että sopimus elossa olevan jäämistöstä on kielletty.

---

<sup>121</sup> Aarnio & Kangas 2015, s. 28–29 ja tapaukset KKO 1926 I 40, KKO 1929 II 265, KKO 1932 I 45, KKO 1945 II 26, KKO 1947 II 317 ja KKO 1954 II 31.

<sup>122</sup> OM 2004:6, s. 56.

<sup>123</sup> OM 2004:6, s. 68. Saksan ja Englannin oikeuden osalta ks. Mikkola 2009, s. 212-213.

Seuraavissa varsinaisissa käsittelyluvuissa siirrytään perittävän testamentissa antamien määräysten toimintaan hänen kuolemansa jälkeen. Tässä luvussa on liikuttu ajassa kuolemaa ennen ja juuri sen jälkeen ja tarkasteltu sitä, miten perittävän elinaikana tekemät oikeustoimet yhdistyvät niiden kuolemanjälkeiseen arviointiin. Ajallinen tarkastelu siirtyy myöhemmäksi, aikaan jolloin testaattorista on jäljellä vain testamentin muodossa annetut määräykset. Tarkasteltavana on näiden määräysten tehokkuus ja toisaalta se, miten testamentin tekijän tahto vaikuttaa ja toimii hänen kuolemansa jälkeisenä aikana. Seuraavassa luvussa 3 tarkastellaan erilaisia testamenttiehtoja ja tätä seuraavissa kahdessa luvussa päätäntävällän delegoimista testamentilla.

### 3 Testamenttiehdot perittävän tahdon toteuttajina

#### 3.1 Tarkoitemääräykset

Tässä luvussa tarkastellaan testamenttiehtoja, joita käyttäen perittävä voi vaikuttaa omaisuutensa ohjautumiseen kuolemansa jälkeen. Johdannossa todettiin, että testamenttiehdot jaetaan tavallisesti tarkoitemääräyksiin, lykkääviin ja purkaviin ehtoihin. Ensimmäisenä näistä käsitellään tarkoitemääräyksiä. Tarkoitemääräys voi oikeuskirjallisuudessa annettujen esimerkkien mukaan olla esimerkiksi testamentin saajalle tai kuolinpesälle asetettu velvollisuus jonkin kokoelman näytteillepanemiseen. Se voi myös olla hautaamiseen ja hautapaikkaan liittyvä määräys, kuten määräys hautapaikan hoidosta ja velvoite hankkia hautakivi. Tarkoitemääräyksellä testaattori voi myös velvoittaa testamentin saajan tai kuolinpesän käyttämään jäämistöomaisuuden tai -omaisuutta määrätarkoitukseen esimerkiksi niin, että omaisuudesta annetaan toistuvaisavustuksia tai muita suorituksia tarkoin yksilöimättömälle henkilöryhmälle. Jälkimmäisissä tilanteissa testamentinsaaja saa sijoittaa testamenttiomaisuuden haluamallaan tavalla, eikä määrätarkoitukseen käytettävälle varoille ole tarpeen järjestää erillishallintoa.<sup>124</sup> Myös määräystä käyttää testamenttiomaisuus säätiön tai rahaston perustamiseen pidetään Aarnion ja Kankaan mukaan tarkoitemääräyksenä<sup>125</sup>.

Tarkoitemääräykset on oikeustieteessä pyritty erottamaan toisaalta legaateista ja toisaalta lykkäävistä ja purkavista testamenttiehdoista. Tarkoitemääräykset on perintökaaressa säännelty legaattien yhteydessä, minkä vuoksi niitä voitaisiin tarkastella myös suhteessa yleistestamentteihin. Tutkielman aiheeseen eli perittävän kuoleman ylittävään määräämisvaltaan tarkoitemääräykset kuitenkin liittyvät siksi, että niillä perittävä velvoittaa toisia toimintaan tai toimimatta olemiseen oman kuolemansa jälkeen. Tästä syystä tarkoitemääräykset on tässä tutkielmassa liitetty ehtoihin ja niitä käsitellään ennen varsinaisiin testamenttiehtoihin siirtymistä. Tarkoitemääräystä voitaisiin toisaalta nimensäkin mukaisesti, pitää enemmän muunlaisena testamenttimääräyksenä kuin ehtona,

<sup>124</sup> Walin 1993, s. 281, Lohi 2011, s. 27–28, Aarnio – Kangas 2015, s. 580,

<sup>125</sup> Aarnio 1969, s. 10; Aarnio - Kangas 2015, s. 580, 589. Aarnio 1969, s. 12 on todennut, että tällainen tarkoitemääräys tulee erittäin lähelle PK 22:2:ssa tarkoitettua erityisjälkikisäädöstä, jossa pesän osakkaalle, perilliselle tai yleisjälkikisäädöksen saajalle määrätään tietty suoritusvelvollisuus. Ks. myös Aarnio - Kangas 2015, s. 582.

sillä tarkoitemääräyksen vaikutus sinänsä ei ole yleensä sidottu muuhun tapahtumaan kuin testaattorin kuolemaan. Määräyksen ja ehdon rajalla liikkuvat myös avio-oikeuden poissulkeva testamenttimääräys ja toisaalta testamentin toissijaismääräys, joiden suhteen voidaan myös miettiä, onko kyseessä testamenttiehto vai muunlainen testamentissa oleva määräys<sup>126</sup>.

Tarkoitemääräys on Aarnion ja Kankaan mukaan *testamentatun omaisuuden vallintaa koskeva määräys*. Tarkoitemääräyksellä voidaan heidän mukaansa velvoittaa testamentin saajaa toimimaan tietyllä tavalla (positiivinen ehtomääräys) tai pidättäytymään jostakin toimenpiteestä (negatiivinen ehtomääräys). Kumpikin näistä määräyksistä sitoo.<sup>127</sup> Tapani Lohen mukaan suoritusvelvollisuus, jonka tarkoitemääräys kuolinpesälle tai testamentinsaajalle synnyttää, saattaa asiallisesti olla saman sisältöinen, kuin mikä voitaisiin saada aikaan rahalegaatilla. Legaatista tarkoitemääräyksen erottaa Lohen mukaan se, ettei määräys perusta kenellekään oikeussubjektille saamisoikeutta: tarkoitemääräyksellä ei tässä mielessä ole saajaa<sup>128</sup>. Tämä piirre on muuallakin oikeuskirjallisuudessa hyväksytty tarkoitemääräykseen liittyväksi<sup>129</sup>. Se, että tarkoitemääräyksen kuvaillaan velvoittavan saajaansa, on tässä mielessä hieman harhaanjohtavaa. Tarkoitemääräyksen saajalla tarkoitettaneenkin sitä tahoa, johon omaisuuden vallintaa koskeva tarkoitemääräys tavalla tai toisella kohdistuu.

PK 11:9 mukaan jos omaisuudesta, joka on tuleva tietylle perilliselle tai testamentin saajalle, on annettu tarkoitemääräys, tulee saajan panna määräys täytäntöön. Muussa tapauksessa täytetään tarkoitemääräys jakamattomasta pesästä. Tarkoitemääräys saattaa

---

<sup>126</sup> Aarnio ja Kangas pitävät ainakin testamentin toissijaismääräystä lykkäävänä ehtona, ks. Aarnio – Kangas 2015, s. 577 &

<sup>127</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 579, 583. Tarkoitemääräys voinee yhtä lailla velvoittaa myös kuolinpesää. Tarkoitemääräyksen saajalla saatetaan tarkoittaa myös sitä, jota se velvoittaa. Tällöin kyseessä ei välttämättä ole se taho, joka perinteisessä mielessä olisi testamentinsaaja eli saisi omaisuuden käyttöönsä. Tarkoitemääräys saattaa usein velvoittaa esimerkiksi yleishyödyllisen yhteisön käyttämään omaisuuden testamentissa määrättyyn tarkoitukseen, ks. esim. Kouvola ho 24.1.1996 S 95/37 ja Itä-Suomen ho 28.5.1991 S 90/139.

<sup>128</sup> Lohi 2011, s. 27.

<sup>129</sup> Aarnion ja Kankaan (2015, s. 580) mukaan tarkoitemääräys voi olla testamentti, jolla kuolinpesälle tai testamentin saajalle asetetaan jokin suoritusvelvollisuus ilman, että millekään nimenomaiselle oikeussubjektille syntyy vastaavaa oikeutta. Walin (1993, s. 281) luonnehtii tarkoitemääräystä samalla tavoin.



siis velvoittaa joko tiettyä henkilöä tai koko kuolinpesää<sup>130</sup>. Se, ettei tarkoitemääräyksellä ole saajaa jolla olisi oikeus vaatia suoritusta, erottaa lähtökohtaisesti tarkoitemääräyksen legaatista, ja samalla myös muista testamenttiehdoista. Tarkoitemääräyksen ero purkaviin ja lykkääviin ehtoihin vaikuttaa siihen, miten testamentin tekijän tahto toteutetaan.

Aarnio ja Kangas ovat kuvanneet ehdon ja tarkoitemääräyksen erona sitä, että tarkoitemääräyksen katsotaan velvoittavan saajaa välittömästi, kun testamenttiehto siirtää oikeusvaikutuksia koskevan ratkaisun tulevaisuuteen<sup>131</sup>. Tarkoitemääräys saatetaan aiemmin mainitun PK 11:9:n ohjeen mukaan täyttää jo jakamattomasta pesästä, ellei sen täyttämistä ole annettu tietyn tahon tehtäväksi. Testamenttiehtojen osalta oikeusvaikutuksia koskeva ratkaisu tehdään aikaisintaan perinnönjaossa, joka tapahtuu vasta myöhemmin. Tämä havainto on sinänsä osuva ja antaa ohjeen siitä, kuinka täytäntöönpanon suhteen tulee toimia, kunhan tarkoitemääräys ensin tunnistetaan. Aarnio on todennut, että kahtiajako varsinaisen purkavan testamenttiehdon ja tarkoitemääräyksen välillä on karkea ja palvelee ennen kaikkea oikeussystemaattisia tarkoituksia. Aarnio on kritisoinut jakoa siitä, että siitä ei käy ilmi se, milloin jokin määräys on luokiteltava ehdoksi ja milloin tarkoitemääräykseksi.<sup>132</sup> Erona testamenttiehtoihin on myös se, että tarkoitemääräyksen rikkomisen oikeusseuraamukset ovat Aarnion mukaan erilaiset kuin ehdon täyttämättä jättämisen<sup>133</sup>. Aarnion ja Kankaan mukaan varsinaiseksi testamenttiehdoksi tulkittava määräys katsotaan epäselvissä tapauksissa purkavaksi. Varsinaisen purkavan ehdon toteutumisen seurauksena on heidän mukaansa se, että testamentin saaja menettää oikeutensa lähimmälle seuraantoon oikeutetulle. Ehdonluonteisen määräyksen, kuten tarkoitemääräyksen, rikkominen tai noudattamatta jättäminen taas aiheuttaa vain sen, että testamentin saaja voidaan velvoittaa määräyksen täyttämiseen.<sup>134</sup>

Mainituilla kriteereillä voi olla vaikea vastata kysymykseen siitä, onko testamentin määräyksessä kyse ehdosta vai tarkoitemääräyksestä. Tämän jaon kriteeri olisi hyvä olla

---

<sup>131</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 580.

<sup>132</sup> Aarnio 1969, s. 11.

<sup>133</sup> Aarnio 1991, s. 137.

<sup>134</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 575–576. Aarnio (1969, s. 11) on todennut, että kun tarkoitemääräyksen rasittama edunhaltija voi luopua oikeudestaan, käy tällä perusteella suoritettu rajankäynti häilyväksi. Kun saaja luopuu vetoamasta tarkoitemääräyksen sisältävään testamenttiin, on seuraus sama kuin purkavan ehdon toteutuessa, eikä tarkoitemääräyksen velvoittavuudella ole näissä tilanteissa merkitystä.

selvillä, koska se on edellytyksenä määräyksen oikeanlaiselle toteuttamiselle: täytetäänkö määräys mahdollisesti jakamattomasta pesästä, ja mitkä seuraamukset sen mahdollisella rikkomisella on. Tässä mielessä jaolla voi sen oikeussystemaattisten tarkoitusten lisäksi olla merkitystä myös käytännön tilanteissa. Se, tulkitaanko testamenttimääräys tarkoitemääräykseksi vai varsinaiseksi testamenttiehdoksi, vaikuttaa testaattorin tahdon toteutumiseen tämän kuoleman jälkeen. Seuraava ratkaisu koskee puolisojen keskinäisessä testamentissa annetun tarkoitemääräyksen velvoittavuutta.

KKO 1938-I-26. Testamentin saaja ei ollut sellaisenaan noudattanut hautakiven pystyttämistä koskevaa tarkoitemääräystä, koska siihen olisi kulunut suhteettomasti varoja. Hänen ei katsottu menettäneen testamenttiin perustuvaa oikeuttaan.

Tapauksessa puoliset olivat keskinäisessä testamentissaan määränneet, että leski sai täysin omistusoikeuksin ensin kuolleen puolison omaisuuden, mutta jos hän menisi uusiin naimisiin, ensin kuolleen omaisuus olisi käytettävä heille kummallekin yhteisen hautakiven pystyttämiseen. Kun leski oli hankkinut kuolleen puolison haudalle arvokkaan kiven ja tämän omaisuuden enemmälti käyttäminen hautakiveä varten olisi ollut tarkoituksetonta, lesken ei katsottu menettäneen testamenttiin perustuvaa oikeuttaan uuteen avioliittoon mennessään. Aarnio ja Kangas ovat katsoneet, että testamenttimääräyksen toteuttamisen laiminlyöminen ei välttämättä ole yhtä vakavaa silloin, kun hoitovelvoitteen aiheuttamat kustannukset muodostuvat suhteettomiksi testamentilla saatavaan etuuteen verrattuna<sup>135</sup>. Rajanveto purkavan ehdon ja tarkoitemääräyksen välillä asettui ratkaisussa tarkoitemääräyksen kannalle, vaikka ehto oltaisiin voitu tulkita myös purkavaksi. Tässä tapauksessa testaattorin tahto ei siis kirjaimellisesti toteutunut, koska tarkoituksenmukaisuuskysymyksiä pidettiin tärkeämpinä kuin testamenttitahdon kirjaimellista toteuttamista. Käytännössä päädyttiin myös järkevään ratkaisuun. Toisaalta voidaan kysyä, onko testaattorin tahdon kunnioittamisessa painotettava testaattorin nimenomaista tarkoitusta vai tarkoituksenmukaisuutta hänen jälkeensä elävien näkökulmasta. Koska ehtoa ei pidetty purkavana, saaja ei menettänyt rahoja.

Aarnio ja Kangas ovat pohtineet edelliseen ratkaisuun liittyen tulkintakysymystä haudanhoitomääräyksistä ja päätyneet tulkintaolettamaan, jonka mukaan

---

<sup>135</sup> Aarno - Kangas 2015, s. 599.

haudanhoitovelvoite tai siihen rinnastettava muu vastaava velvoite on purkavan ehdon sijaan PK 22 luvussa säännelty tarkoitemääräys. Todistustaakka on heidän mukaansa sillä, joka väittää testamentin saajan menettäneen lisäklauzuulin vastaisella toiminnalla oikeutensa testamentattuun omaisuuteen. Toisaalta siinä, katsotaanko kysymyksessä olevan tarkoitemääräys vai ainoastaan toivomus, näyttövelvollisuus asettuu Aarnion ja Kankaan mukaan sille, joka katsoo määräyksen olevan yksinomaan toivomusluonteinen.<sup>136</sup> Tapauksessa oli haudanhoitovelvoitteeseen rinnastettava velvoite. Haudanhoitovelvoitteen osalta tarkoitemääräyksen erottamiseen muista ehdoista on siis käytettävissä mainittu tulkintaohje. Muunlaisten tarkoitemääräysten erottaminen varsinaisista testamenttiehdoista saattaa kuitenkin vaatia testamentin tulkinnan lisäksi tarkoitemääräyksen käsitteen pohdintaa. Lähtökohtaisesti tarkoitemääräys voi toimia tehokkaasti testaattorin tahdon toteuttajana, etenkin johtuen sen täytäntönpantavuudesta ja sopivuudesta tiettyihin tarkoituksiin joihin sitä vakiintuneesti on käytetty, kuten taidekokoelmien esillepanoon tai omaisuuden käyttämiseen yleishyödyllisiin tarkoituksiin.

Tarcoitemääräys voidaan liittää sekä luonnollisen henkilön että oikeushenkilön hyväksi tehtyyn testamenttiin. Jos tarkoitemääräys liittyy luonnollisen henkilön hyväksi tehtyyn testamenttiin, sen velvoittavuuden ajallisen äärirajan muodostaa PK 9:2<sup>137</sup>. Tarkoitemääräyksen avulla ei Aarnion ja Kankaan mukaan voi kiertää sääntöperintöjen lakkauttamisesta annettuja määräyksiä. Oikeushenkilön hyväksi tehtyä testamenttia PK 9:2:n säännös ei sen sijaan Aarnion ja Kankaan mukaan rajoita. Tällöin tarkoitemääräys voi velvoittaa jopa vuosisatojen ajan.<sup>138</sup> Aarnio ja Kangas eivät ole ottaneet kantaa siihen, miksi PK 9:2 ei rajoita oikeushenkilön hyväksi tehtyä testamenttia. Tähän liittyen kiinnostavan ilmiön muodostavat aiemmin tutkielmassa mainitut testamenttisäätiöt. Seuraavaksi siirrytään varsinaisiin testamenttiehtoihin.

---

<sup>136</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 600.

<sup>137</sup> PK 9:2.1 mukaan testamentti muun henkilön kuin testamentin tekijän kuolinhetkellä elävän taikka sitä ennen siitetyn ja sittemmin elävänä syntyvän hyväksi on tehoton. PK 9:2.2 mukaan testamentilla voidaan kuitenkin määrätä, että sellaisen henkilön vastaisuudessa syntyvät lapset, jolla 1 momentin mukaan on oikeus saada testamentti, täysin omistusoikeuksin saavat omaisuuden viimeistään tämän kuollessa tai sen oikeuden lakatessa, mikä muulla henkilöllä saattaa olla omaisuuteen.

<sup>138</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 582.

## 3.2 Varsinaiset testamenttiehdot

### 3.2.1 Lykkäävät ja purkavat ehdot

Varsinaisten testamenttiehtojen suhteen toisistaan erotetaan lykkäävät ja purkavat ehdot. Aarnion ja Kankaan mukaan lykkäävällä ehdolla tarkoitetaan testamentissa annettua määräystä, jonka toteutumisesta riippuu testamentissa tarkoitetun oikeuden voimaantulo ja näin myös testamentin täytäntöönpano. Tavallisin lykkäävä ehto on Aarnion ja Kankaan mukaan toissijaisen testamentin saajan määrääminen, jolloin toissijaisen saajan oikeuden alkaminen jätetään riippumaan ensisaajan oikeuden lakkaamisesta.<sup>139</sup> Yleensä toissijaisen saajan oikeus määrätään alkamaan ensisaajan kuollessa, mutta muukin ajankohta on mahdollinen, kunhan ehto on sallittu. Tyypillinen on Aarnion ja Kankaan mukaan myös sellainen lykkäävä ehto, jossa testamentin saajalle annetaan oikeus hallita jäämistöön kuuluvaa omaisuutta perittävän kuolemasta lähtien, mutta tämä saa siihen omistusoikeuden vasta määräajan kuluttua.<sup>140</sup> Tällainen ehto voidaan liittää esimerkiksi alaikäisten hyväksi tehtävään testamenttiin.

Lykkäävä ehto voidaan liittää pätevästi sekä irtainta että kiinteää omaisuutta koskevaan testamenttiin. Ehdon rikkominen voi oikeuttaa hyvitykseen. Jos esimerkiksi testamentin saaja ottaa testamenttiomaisuuden haltuunsa ja nauttii siitä oikeudetonta etua huolimatta lykkäävästä ehdosta, on tämän hyvityksenä palautettava tämä etu sille, jolle se jälkisaädöksen mukaan kuuluu.<sup>141</sup> Lykkäävänä ehtona toimiva määräys toteuttaa testaattorin tahtoa hänen määräämänsä ajan kuluessa. Ehto tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia. Lykkäävää ehtoa käyttäen on esimerkiksi tietyin edellytyksin mahdollista aikaansaada niin sanottu omistajattoman tilan testamentti. Omistajattoman tilan testamentissa testaattori määrää omistuksen ”roikkumaan” tietyksi määräajaksi. Omistajattoman tilan testamentissa testaattorin tahto vaikuttaa siten, että hänen omistusaikansa lakatessa kukaan ei hänen määräämänsä ajanjakson aikana omista

---

<sup>139</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 577–578.

<sup>140</sup> Tavanomainen käyttöoikeustestamenttikin ulottaa testaattorin tahtoa ajallisesti omistusoikeustestamenttia pidemmälle, koska omistajan täysi vallinta alkaa testaattorin jälkeen vasta käyttöoikeuden haltijan oikeuden päättyessä. Testamenttiluokitusta ei kuitenkaan tässä yhteydessä käsitellä syvemmin. Käyttöoikeustestamenttia käsitellään yleensä testamenttiluokitusten yhteydessä, jolloin ei jäsentelyn selkeyden vuoksi useinkaan puhuta ehdoista

<sup>141</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 577–578.

jäämistöön kuuluvaa omaisuutta. Tämä tapahtuu tyypillisimmillään hallintaoikeustestamentilla, jossa määrätään toissijaiselle saajalle tuleva omistusoikeus alkamaan vasta ensimmäisen saajan käyttöoikeuden päätyttyä. Välitilan ajaksi käyttöoikeus voidaan määrätä muulle henkilölle kuin tulevalle omistajalle, esimerkiksi vastaisuudessa syntyvälle lapselle PK 9:2.2 sallimissa rajoissa<sup>142</sup>. Järjestely kiinnostanee testamentin tekijöitä testamentinsaajien verotukseen liittyvistä syistä, sillä omistusoikeuden saajan vero lankeaa maksettavaksi vasta, kun ensisaajan käyttöoikeus omaisuuteen päättyy.<sup>143</sup> Käyttöoikeudestahan ei makseta lainkaan perintöveroa.

Aarnion ja Kankaan mukana aiemmassa suomalaisessa omistusoikeusopissa omaisuuden ei katsottu voivan olla omistajattomassa tilassa, vaan omistusoikeus oli joko siirtäjällä tai sillä, jolle oikeus siirrettiin. Nykyisen analyttisen omistusoikeuskäsityksen mukaan omistusoikeuden siirtyminen nähdään vaiheittaisena tapahtumasarjana, eikä omaisuudelle ole välttämätöntä osoittaa jokaisella hetkellä ”oikeaa omistajaa”.<sup>144</sup> Tästä esimerkkinä on ratkaisu KKO 2015:46, jossa lapseton pari oli tehnyt keskinäisen käyttöoikeustestamentin. Tapauksessa testaattorin tahto mahdollisti omistajattoman tilan muodostumisen lesken käyttöoikeuden ajaksi ja lesken sukulaisia ei voitu testamentin perusteella pitää lesken kuolinpesän osakkaina, jotka olisivat olleet kelpoisia hakemaan pesänselvittäjää ja pesänjakajaa lesken kuolinpesään.<sup>145</sup> Lykkäävän ehdon avulla testamentin tekijän tahto saa ajallista ulottuvuutta. Tällainen ehto voi hyödyttää joko testaattorin, testamentin saajien tai molempien motiiveja. Lykkäävä ehto on myös ratkaisun KKO 1985 II 149 ehto, jonka omaisuus siirtyi vapaasti testamentintekijän lasten käytettäväksi näiden täytettyä 25 vuotta.

---

<sup>142</sup> Aarnion ja Kankaan (2015, s. 539) mukaan PK 9:2.2:n tarjoamaa testamenttausmahdollisuutta on käytetty Suomessa vähän, eikä sitä koskien ole oikeuskäytäntöä.

<sup>143</sup> Ks. PerVL 7§. Lindholmin (2015, s. 149) mukaan perinnöstä määrätään kuitenkin vero heti testamentin tekijän kuollessa, jos omistusoikeuden saaja on testamentin tekijän perillinen. Esimerkiksi silloin, kun testamentilla annetaan leskelle hallintaoikeus ja omistusoikeus lapsille, vero lapsille määrätään heti testamentin tekijän kuollessa. Jos lopullinen saaja on muu henkilö kuin suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen, esimerkiksi ulkopuolisen tai sisaren jälkeläinen, tällainen järjestely saattaa olla kannattava (Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 172, Aarnio - Kangas 2015 s. 538–539). Verotuksen osalta omistajattoman tilan testeinteista ks. KHO 30.11.2000/3133 ja KHO:2014:141. Aarnio ja Kangas (2015, s. 89) ovat arvioineet, että omistajattoman tilan testamentit yleistyvät jatkossa verotuskäytännön selkiytymisen vuoksi.

<sup>144</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 539.

<sup>145</sup> Vaikka tulevilla omistajilla ei ole kuolinpesän osakasasemaa, heillä voi olla oikeus hakea edunvalvojan määräämistä HolhTL10 §:n 3 mukaisesti valvomaan oikeuttaan tulevina omistajina, ks. KKO 2016:30.

Tätä tapausta tarkastellaan tarkemmin luvussa 4.2, koska järjestelyyn liittyi lykkäävän ehdon käyttämisen lisäksi myös päätäntävällän delegoiminen testamentin toimeenpanijalle.

Testamentilla saatetaan pyrkiä ohjailemaan testamentinsaajan elämää, ja tätä voidaan toteuttaa myös muiden lykkäävien ehtojen avulla. Rajanveto siinä, mikä on ehdon avulla sallittua ja mikä kiellettyä, ei välttämättä ole yksinkertaista. Aarnio ja Kangas pitävät sallittuna sellaista testamenttiehtoa, jossa omistusoikeuden saamisen ehdoksi asetetaan oikeustieteen maisterin tutkinnon suorittaminen<sup>146</sup>. Tämä esimerkki liikkuu nähdäkseni sallitun ja kielletyn ehdon rajalla, sillä vastakkain ovat testaattorin tahto ja toisaalta saajan oikeus valita haluamansa koulutus. Vaikka oikeustieteellisen tutkinnon suorittamista ei voitane yleisellä mittapuulla pitää hyvän tavan vastaisena, voidaan kuitenkin kysyä, puuttuuko tällainen ehto hyvästä tarkoituksestaan huolimatta liikaa saajansa oikeuteen. Lähtökohtana kuitenkin on ehtojen velvoittavuus silloin, kun testamenttiin vedotaan<sup>147</sup>. Ehdon tehokkuus joudutaan mahdollisissa riitatilanteissa eli silloin, kun sallitun ja kielletyn rajalla oleva purkava ehto toteutuu, ratkaisemaan tapauskohtaisesti erikseen. Toiseen esimerkkiin testamentinsaajan elämää ohjaavasta ehdosta palataan pian purkavien ehtojen yhteydessä.

Kun testamentissa tarkoitetun oikeuden pysyvyys riippuu jonkun toisen seikan toteutumisesta, puhutaan purkavasta ehdosta. Jos purkava ehto toteutuu, on testamentin saajan luovutettava testamenttiomaisuus sille, jolle se lakimääräisen perimyksen tai testamentin nojalla kuuluu.<sup>148</sup> Purkavan ehdon seuraus on varsin tuntuva. Oikeuskäytännössä on käsitelty esimerkiksi ehtoa, joka liittyy taloudelliseen huolenpitoon tietystä henkilöstä (elatusvelvollisuutta koskeva ehto ratkaisussa KKO 1945-II-110). Purkavaa ehtoa voidaan käyttää Kankaan esimerkin mukaan myös vaikkapa liittämällä testamenttimääräykseen perittävältä jääneen digitaalisen jäämistöomaisuuden tuhoamiskäskey sillä ehdolla, että ellei testamentin saaja toteuta määräystä, menee omaisuus kokonaisuudessaan toiselle henkilölle. Tällaisen testamenttiehdon avulla perittävä voi varmistua siitä, etteivät hänen yksityisinä pitämänsä tiedot tule kaikkien perillisten tietoon

---

<sup>146</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 611.

<sup>147</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 611.

<sup>148</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 578–579

hänen kuolemansa jälkeen.<sup>149</sup> Tämä ratkaisu voi sopia sellaiselle testamentin tekijälle, joka on tarkka yksityisyydestään.

Aarnio ja Kangas ovat käyttäneet purkavasta testamenttiehdosta esimerkkinä uudelleenavioitumisehtoa, joka on heidän mukaansa mahdollinen puolisoiden keskinäisessä testamentissa. Tällainen ehto on esimerkki testamentinsaajan elämään vaikuttamisesta ehdon avulla. Uudelleenavioitumisehto tarkoittaa sitä, että leskelle annetaan omistusoikeus ensin kuolleen puolison omaisuuteen ja määrätään omaisuuden jaosta lesken kuoleman jälkeen, mutta testamenttiin sisällytetään määräys, joka oikeuttaa toissijaiset perilliset vaatimaan perinnönjakoa lesken eläessä, mikäli leski solmii uuden avioliiton.<sup>150</sup> Tällainen ehto voi vaikuttaa lesken taloudelliseen asemaan hyvinkin merkittävästi. Yleensä avioliiton solmimista koskevaa ehtoa pidetään Aarnion ja Kankaan mukaan hyvän tavan vastaisena ja tällainen ehto on kielletty<sup>151</sup>. Uudelleenavioitumisehdon salliminen puolisoiden keskinäisessä testamentissa muodostaakin tämän kanssa ristiriidan. Ilmeisesti aviopuolisoiden suhde tai keskinäisen testamentin luonne aviopuolison aseman turvaajana vaikuttaa siihen, että ehto sallitaan tällaisissa tilanteissa.

Motiivi uudelleenavioitumisehdon käyttämiseen sinänsä on ymmärrettävä: itselle kuuluneen ja yhteisen liiton aikana ansaitun omaisuuden ei haluta joutuvan kumppanin uudessa avioliitossa avio-oikeuden alaiseksi omaisuudeksi, vaan ohjautuvan tällöin mieluummin esimerkiksi yhteisille rintaperillisille<sup>152</sup>. Tosiasiallisesti uudelleenavioitumisehto kuitenkin rajoittaa testamentinsaajalle kuuluvaa oikeutta avioitua valitsemansa ihmisen kanssa. Tällainen purkava ehto ei siis luultavasti ole pätevä muissa tilanteissa kuin aviopuolisoiden keskinäisessä testamentissa. Testamentin tekijän tahto vaikuttaa siis voimakkaammin silloin, kun testamentinsaajana on hänen puolisonsa, kuin jos saajana olisi ulkopuolinen henkilö.

---

<sup>149</sup> Kangas 2012, s. 103.

<sup>150</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 579.

<sup>151</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 611-614. Heidän mukaansa ehto, jonka mukaan testamentin saaja ei saa solmia avioliittoa, on hyvän tavan vastainen, koska se rajoittaa saajan perus- ja ihmisoikeuksia.

<sup>152</sup> Samaa tavoitetta on mahdollista osittain turvata avio-oikeuden poissulkevalla määräyksellä. Tällaisesta määräyksestä voidaan kuitenkin esimerkiksi sopia toisin omaisuuden osituksessa, ja omaisuus jää silti lesken käyttöön hänen eläessään.

Testaattori purkavien ehtojen avulla vaikuttaa myös perillisten käyttäytymiseen pesänselvityksessä ja perinnönjaossa. Myöhemmin alaluvussa 3.2.2 käsitellään keinoja, joilla puoliset voivat keskinäisessä testamentissaan pyrkiä tekemään lakiosan vaatimisesta ensiksi kuolleen puolison jälkeen kannattamatonta. Lisäksi määräykseen, jonka mukaan testamentin saajien tulee pidättäytyä testamenttia koskevien kanteiden nostamisesta, voidaan liittää purkava ehto. Asiaa koskeneen ratkaisun otsikko kuuluu seuraavasti.

KKO 1941 II 89: Testamentissa oli määrätty rahamääriä yleishyödyllisille yhteisöille ja laitoksille sekä testamentin tekijän veljen lapsille rahaa ja osakkeita 'ehdolla, että pesästä ei riidellä'. Kun testamentin tekijän oli katsottava tarkoittaneen, että hänen jäämistönsä jaosta testamentissa antamiaan määräyksiä kunnioitettaisiin moitekannetta tai muunlaista riitaa siitä nostamatta, ensin mainittujen testamentin saajain kanteesta julistettiin veljen lasten menettäneen oikeuden saada testamentin nojalla pesästä omaisuutta, koska heidän myötävaikutuksellaan ajetusta kanteesta pesä oli (perimysmaata koskevalta osalta) jouduttu jakamaan testamentista poikkeavin tavoin.

Ratkaisussa ehto oli tulkinnan avulla päätelty purkavaksi. Tällainen määräys voisi tehokkaasti toteutettuna eli eksplisiittisesti purkavaan ehtoon liitettynä helpottaa perinnönjakoa monessa kuolinpesässä. Ongelmana näissä tilanteissa voidaan pitää sitä, että ehto puuttuu saajien perustuslailliseen oikeuteen saada oikeusturvaa. Kuten johdantoluvussa kerrottiin, saajan perusoikeuksia rajoittavaa ehtoa pidetään hyvän tavan vastaisena eli kiellettynä<sup>153</sup>. Ongelma nousi esiin esimerkiksi silloin, kun testamentin määräys ”pesästä ei riidellä” estäisi pesän osakasta moittimasta virheellistä perinnönjakoa. Toisaalta testamentin tekijän toiveista vahvin saattaa olla nimenomaisesti se, ettei hänen kuolinpesänsä aiheuttaisi riitaisuuksia, ja tämä tarkoitus saattaa olla hänelle olennaisempi kuin se, miten jako-osuudet tarkalleen menevät. Punnittavina ovat testaattorin tahto ja perusoikeus määrätä omaisuudestaan tahtomallaan tavalla, toisaalta saajien oikeudet ja se, mitä oikeudessamme pidetään hyväksyttävänä.

Mikäli testamenttiehto on sallittu niin, ettei sitä ole pidettävä esimerkiksi hyvän tavan vastaisena ja testamentissa nimenomaisesti mainitaan, että testamentin saaja menettää

---

<sup>153</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 613.



omaisuuden ehdon täytyessä, testamenttiehto toimii tehokkaasti ja testamentin tekijän tahto toteutuu: hänen testamentillaan määräämänsä omaisuus siirtyy sille taholle, jolle testaattori sen kyseisessä tilanteessa on toivonutkin päätyvän. Testaattori voi toteuttaa monenlaisia tavoitteitaan liittämällä testamenttiinsa purkavan ehdon. Kun oikeuskäytäntö on vähäistä, lienee viisainta pysyä sellaisissa ehdoissa, jotka aiemmin on oikeuskäytännössä hyväksytty tai joita selvästi voi pitää hyvän tavan mukaisina. Tälle omat haasteensa saattaa asettaa perusoikeuksien toteutumisen korostuminen. Mikäli ehdon nähdään loukkaavan liikaa saajansa perus- tai ihmisoikeuksia, ei purkavallakaan määreellä varustettu testamenttiehto ole sallittu.

Testamenttiehdon rikkomisen seuraus saattaa ilmetä suoraan testamenttiasiakirjasta. Mikäli näin ei ole, testamenttiehtoa on Aarnion ja Kankaan mukaan tulkittava lähtien siitä kysymyksestä, miten olennainen kieltomääräys on testamentin pääajatuksen kannalta. Mikäli testamentin tulkinta-aineisto osoittaa, että kiellolla on ollut testaattorille olennainen merkitys, ehto tulkitaan purkavaksi. Mikäli näin ei ole, ehdon rikkominen ei aiheuta saannon raukeamista. Mikäli kyseessä ei ole purkava ehto, itse kiellonvastainen oikeustoimi voidaan Aarnion ja Kankaan mukaan julistaa tehottomaksi. Aarnion ja Kankaan mukaan tarkoitemääräyksen täytäntöönpanoa koskevan PK 22:7:n analogisella soveltamisella voidaan määritellä tahot, joilla on oikeus vedota oikeustoimen tehottomuuteen. Laajan kannevallan on katsottu turvaavan tehokkaasti testaattorin tahdon toteuttamisen.<sup>154</sup> Aarnion ja Kankaan mukaan purkaviin ehtoihin liittyy usein tulkintaa vaativa kysymys siitä, mitkä ovat ehdon täyttymättä jäämisen oikeusseuraamukset. Periaatteessa on mahdollista ajaa itsenäistä tulkintakannetta ehdon vahvistamiseksi, mutta käytännössä tällaisiin vaatimuksiin yhdistyy tarve vaatia testamentin raukeamista tai ehdon täyttämistä. Tällöin kyse on Aarnion ja Kankaan mukaan pikemminkin testamentin mitättömyyttä koskevasta kanteesta, jonka esikysymyksenä ratkaistaan testamentin tulkinnallinen sisältö.<sup>155</sup> Asia ei ole kuitenkaan edes tämän vertaa selvä esimerkiksi siinä tilanteessa, jos perintö jaetaan lykkäävän testamenttiehdon olemassaolosta huolimatta heti perittävän kuoltua. Olisiko lykkäävää ehtoa rikkoen toimitettu perinnönjako tehoton samalla tavalla kuin luovutuskiellon vastaisesti tehty luovutus? Voidaan katsoa, että perinnönjako pätevyöityy näissäkin tapauksissa silloin, kun lykkäävän ehdon aikamääre tai

---

<sup>154</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 603–604.

<sup>155</sup> Aarnio & Kangas 2015, s. 1047.

vastaava täyttyy, mikäli lykkäävän ehdon ei tulkita olevan purkava ja ellei mikään taho ei vaadi ehdon täytäntöönpanoa.

Testaattori voi määrittää testamentissaan ajan, jonka jälkeen purkavaa ehtoa ei ole enää tarpeen noudattaa. Jos omaisuus on testamentattu luonnolliselle henkilölle, ääriajan purkavan ehdon voimassaololle asettaa PK 9:2.<sup>156</sup> Ei ole perusteita olla noudattamatta tätä aikarajaa myös lykkäävien ehtojen ja irtaimen omaisuuden osalta. Maakaaren sääntelyä kiinteistöihin liitettyjen ehtojen ohella tarkastellaan vielä myöhemmin tässä luvussa. Seuraavaksi käsitellään testamenttiehtojen laatua sen osalta, velvoittavatko ne saajaansa johonkin vai ovatko ne luonteeltaan testamentin saajan määrätynlaisen toiminnan kieltäviä.

### 3.2.2 Positiiviset ja negatiiviset ehtomääräykset

Tarkoitemääräyksiä koskevan luvun alussa todettiin, että tarkoitemääräys voi olla positiivinen tai negatiivinen. Tämä koskee myös varsinaisia testamenttiehtoja eli sellaisia ehtoja, jotka tulkitaan purkaviksi tai lykkääviksi. Testaattori voi vaikuttaa jäämistönsä jakamiseen ehdoin, jotka voivat olla luonteeltaan määräyksiä tai kieltoja. Positiivisten ja negatiivisten ehtojen ero on helppo havaita silloin, kun testamenttiehto on luokiteltavissa näistä jommaksikummaksi. Kaikkia testamenttiehtoja ei kuitenkaan saa luontevasti luokiteltua kumpaankaan luokkaan.

Seurausten tai tehokkuuden suhteen sillä, onko määräys positiivinen vai negatiivinen, ei ole merkitystä. Jako tarkoitemääräyksen ja varsinaisen testamenttiehdon välillä on tämän suhteen olennaisempi, koska niiden täytäntöönpanoa ja velvoittavuutta koskee eri säännöt. Jako lykkääviin ja purkaviin ehtoihin on osittain päällekkäinen positiivisten ja negatiivisten ehtomääräysten kanssa, sillä purkava tai lykkäävä ehto voi olla negatiivinen tai positiivinen. Jako on kuitenkin siinä mielessä hyödyllinen, että esimerkiksi luovutuskieltoja on luontevaa tarkastella negatiivisten ehtomääräysten yhteydessä.

Yleisiä positiivisia testamenttimääräyksiä ovat Aarnion ja Kankaan mukaan määräykset, jotka koskevat testamentin tekijän vanhuuden hoitoa tai erityisen avun tarpeessa olevasta

---

<sup>156</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 578–579; Walin 1993, s. 217.

lapsesta huolehtimista<sup>157</sup>. Haudanhoitomääräys on esimerkki positiivisesta ehdosta, ja se saatetaan tehdä myös varsinaisen testamenttiehdon vaikutuksien.<sup>158</sup> Erona tarkoitelmääräykseen on tällöin se, että ehto pidetään purkavana.

Testaattorin tahto negatiivisiin ehtomääräyksiin liitettynä saattaa estää tai rajoittaa testamentinsaajien toimintaa hänen kuolemansa jälkeisenä aikana. Kielto määräykset ovat toisinaan lähinnä toivomuksia, kuten sellainen testamenttiin liitetty määräys, etteivät rintaperilliset vaatisi lakiosaansa testamentin ensisaajalta. Tällainen määräys voi olla myös ehdon luonteinen, jolloin saaja menettää omaisuuden, ellei noudata velvoitetta.<sup>159</sup> Puolisoiden keskinäisissä testamenteissa saatetaan kuitenkin haluta varautua siihen, ettei rintaperillisen lakiosavaatimus tee tyhjäksi keskinäisen testamentin tarkoitusta. Tähän voidaan varautua tehokkaasti sellaisella testamenttiehdolla, joka tekee lakiosaan vetoamisesta kannattamattoman. Mahdollinen on esimerkiksi määräys, jonka mukaan lakiosaansa ensin kuolleen puolison jälkeen vaativa perillinen saa myös lesken jälkeen ainoastaan lakiosansa. Ensimmäisen kuolleen puolison jälkeen lakiosaansa vaatineelta rintaperilliseltä vapautuva lakiosan ylittävä osuus voidaan määrätä lesken jälkeen jaettavaksi esimerkiksi muiden rintaperillisten kesken heidän suhteellisten perintöosuksiensa mukaisesti. Tällainen ehto on sinänsä pätevä.<sup>160</sup>

Tärkeimpiä negatiivisia ehtomääräyksiä ovat Aarnion ja Kankaan mukaan testamentissa asetettavat omaisuuden luovutuskiellot. Luovutuskielloin testaattori voi vaikuttaa tahtonsa pysyvyyteen testamentin saajan elämään liittyvissä muutostilanteissa. Luovutuskielto saattaa olla esimerkiksi testamenttimääräys, jolla testaattori määrää tilan henkilöille B, C ja D ehdolla, että tilaa ei saa luovuttaa edelleen ennen kuin nuorin saajista D täyttää 20

---

<sup>157</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 594–595. Testamentissa esitetystä velvoitteesta annetaan usein tällöin vastasuorituksena tietty oikeus jäämistöön. Silloin kun testamentti on mainitulla tavalla vastikkeellinen, tulee testamentilla saadun edun ja asetetun velvollisuuden olla Aarnion ja Kankaan mukaan suhteessa toisiinsa tasapainossa. Kun suoritukset ovat riippuvuussuhteessa toisiinsa, aiheuttaa testamentissa asetetun velvoitteen laiminlyönti siinä määrätyn edun menetyksen. Tällaisessa tilanteessa saannon edellytykset raukeavat, ja ehto on katsottava varsinaiseksi purkavaksi ehdoksi.

<sup>158</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 598. Haudanhoitomääräyksiä koskevasta tulkintaolettamasta ks. tutkielman luvun 3.1 loppuosa.

<sup>159</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 604–605.

<sup>160</sup> Norri 2007, s. 197.

vuotta.<sup>161</sup> Toisena esimerkkinä voidaan nostaa esille AL 35.2 § mukainen avio-oikeuden poissulkeva testamenttiehto. Avio-oikeuden poissulkeminen testamentilla on Aarnion ja Kankaan mukaan yksi tehokkaimmista tavoista, joilla testaattori voi vaikuttaa saajan oikeudelliseen asemaan. Tällaisesta määräyksestä huolimatta puoliset voivat omaisuuden osituksessa sopia siitä, että testamentin nojalla saatuun omaisuuteen sovelletaan avio-oikeutta koskevia määräyksiä. Mikäli testaattori on kuitenkin liittänyt testamenttiin purkavan ehdon, jonka mukaan testamentattu omaisuus siirtyy kolmannelle, mikäli avio-oikeusmääräystä ei noudateta, on hänen tahtonsa toteutuminen huomattavasti tehokkaampaa kuin avio-oikeuden poissulkevalla määräyksellä yksinään.<sup>162</sup> Testamenttiin sisältyvä avio-oikeuden poissulkeva määräys voi Pertti Välimäen mukaan koskea sekä testamentissa että lakimääräisen perimyksen nojalla jollekin tulevaa jäämistöomaisuutta, joista jälkimmäisessä tapauksessa testamentin ei tarvitse sisältää lainkaan jäämistön jakautumista koskevia määräyksiä. Testamentin nojalla avio-oikeudesta vapaa omaisuus jää AL 100 §:n mukaisen puolittamisen ulkopuolelle, eikä sitä voida saada puolittamisen piiriin myöskään AL 103b §:n osituksen sovittelua koskevan säännöksen nojalla.<sup>163</sup>

Esimerkkinä testamentissa asetetun toissijaismääräyksestä johtavan testamenttauskiellon ja avio-oikeuden poissulkevan määräyksen suojaamisesta on ratkaisu KKO 2007:21. Tapauksessa ensisaaja oli lahjoittanut aviopuolisolleen ennen kuolemaansa valtaosan omaisuudestaan. Korkein oikeus katsoi, että ensisaajan puolisolleen tekemät lahjoitukset oli tehty tarkoituksessa kiertää testamenttauskieltoa, ja koska ensisaaja oli näillä lahjoituksillaan huomattavilta osin tehnyt tyhjäksi testamentin toissijaismääräyksen, oli lopputulos ollut testamentin tekijän tarkoituksen vastainen. Korkein oikeus katsoi lahjoitusten loukanneen testamentin toissijaismääräykseen perustuvaa B:n rintaperillisen oikeutta. Ratkaisussa tuli Aarnion ja Kankaan mukaan linjatuksi se, että testamentin toissijaissaajalle on annettava oikeussuojaa myös tilanteissa, joissa ensisaaja pyrkii

---

<sup>161</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 608–610, 600. Avio-oikeuden poissulkemista koskeva määräys ei vanhene samassa ajassa kuin testamentinsaajan oikeus eli PK 16:1 mukaan. Aarnion ja Kankaan mukaan avio-oikeuden poissulkemista koskevaan määräykseen voi vedota myös henkilö, joka on saanut perinnön suoraan lain nojalla. 2015, s. 610–611.

<sup>162</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 608.

<sup>163</sup> Välimäki 1995, s. 349 & 353. Testamentilla annetulla määräyksellä on näin ollen pidemmälle meneviä seurauksia kuin sillä, että avio-oikeus poissuljetaan avioehtosopimuksella, koska testamentissa määrättyä avio-oikeuden poissuljentaa ei voida sovitella, toisin kuin avioehtosopimusta AL 103 b §:n perusteella.

tekemään tämän oikeuden tyhjäksi.<sup>164</sup> Ratkaisussa oli kyse myös testamentin tekijän tahdon toteutumisen jälkikäteisestä turvaamisesta tuomioistuimessa.

Luovutuskieilloilla testaattori rajoittaa testamentin saajan omistajalle yleensä kuuluvaa kompetenssia. Eva Tammi-Salminen mukaan omistusoikeuteen katsotaan yleensä kuuluvan vapauden luovuttaa ja testamentata omaisuutta ja oikeuden estää muita käyttämästä sitä. Omaisuuden luovutuskelpoisuuden rajoittamiseen oikeustoimiperusteisesti on suhtauduttu Tammi-Salmisen mukaan vanhastaan kielteisesti. Tämä on koskenut ennen kaikkea vastikkeellisiin luovutusoikeustoimiin liitettyjen rajoitusten sivullissitovuutta. Vastikkeettomien luovutusoikeustoimien yhteydessä annettuihin rajoituksiin on Tammi-Salmisen mukaan suhtauduttu sallivammin. Vastikkeellisten ja vastikkeettomien oikeustoimien suhteen on tehty erilaista punnintaa luovuttajan tahdonvapauden suojaamisen ja vaihdannan intressien edistämisen välillä. Tammi-Salmisen mukaan lainsäätäjän suhtautuminen luovuttajan mahdollisuuksiin perustaa oikeustoimella sitovia luovutusrajoituksia, heijastelee kuitenkin myös vastikkeettomissa oikeustoimissa entistä kielteisempää suhtautumista.<sup>165</sup>

Lainsäätäjän suhtautumisesta luovutuskieltoihin kertoo myös se, että MK 2:11§ mukaan kiinteistön kaupassa on pätemätön sellainen ehto, joka estää omistajaa oikeudellisesti määräämästä kiinteistöstä. Tämä koskee myös lahjaa (MK 4:2.1). Sitovaa luovutuskieltoa ei siis voida liittää kiinteistön kauppaan tai lahjaan. Saajan oikeutta määrätä oikeudellisesti kiinteistöstä ei voida näillä oikeustoimilla muullakaan tavoin sitovasti rajoittaa (ks. MK 2:11.1 2 k ja MK 4:2). Kielto ei ole sitova edes sopijapuolten välisessä suhteessa. Sääntely perustuu Saarnilehdon ym. mukaan vaihdannan näkökohdille ja pyrkimykselle turvata kiinteistöjen omistussuhteiden selvyys ja vakaus. On katsottu, että sillä, jolla on omistusoikeus, tulee olla omistusoikeuteen normaalisti kuuluva määräysvalta.<sup>166</sup> Vastaavaa rajoitusta ei maakaaressa kuitenkaan ole säädetty koskien testamenttisaantoja, vaan MK 1:1 nimenomaisesti sulkee maakaaren soveltamisalan ulkopuolelle perintöön ja testamenttiin perustuvat saannot. Kiinteästä omaisuudesta tehtyyn testamenttiin on siis maakaaren puitteissa mahdollista liittää pidemmälle meneviä ehtoja kuin kiinteistön

---

<sup>164</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 647–648.

<sup>165</sup> Tammi-Salminen 2007, s. 453–454. Aikaisemmin myös lahjaan liitetyillä luovutuskieilloilla on voinut estää esineen ulosmittauksen, ks. Halila – Havansi 1986, s. 126.

<sup>166</sup> Saarnilehto ym. 2012, s. 834.

kauppaan tai lahjaan.<sup>167</sup> Tämä tekee mahdolliseksi luovutuskieltojen asettamisen testaattorin tahdon toteuttamiseksi silloin, kun kiinteistöstä määrätään testamentilla. Tämä merkitsee sitä, että testamentissa voidaan asettaa luovutuskieltoja myös silloin, kun ne kiinteistön kaupassa tai lahjassa olisivat MK 2:11 mukaan pätemättömiä. Testamentilla perittävä voi siis määrätä omaisuudestaan saajan oikeutta sitovasti rajoittaen, vaikka tämä on maakaaren tavoitteiden vastaista.

Lainsäätäjän suhtautumisesta luovutuskieltoihin kertoo kuitenkin myös se, että testaattorin tahto ei saa suojaa testamentinsaajan velkojilta. Luovutuskiellot eivät Aarnion ja Kankaan mukaan paranna testamentin saajan asemaa suhteessa hänen velkojiinsa, eivätkä turvaa myöskään sitä, jonka hyväksi luovutuskielto on asetettu. Irtainta koskee KonkL:n 5:3.3 §, jonka mukaan ehto, jolla on rajoitettu velallisen oikeutta luovuttaa irtainta omaisuuttaan edelleen, ei sido konkurssipesää. Testamentattu irtain omaisuus voidaan siis realisoida ja käyttää konkurssivelkojen saataviin.<sup>168</sup> Tämä tilanne koskee pääsääntöisesti tilanteita, joissa testamentinsaajana on yhteisö. UK 4:19 5 kohdan mukaan omaisuutta, jota lain mukaan ei saa luovuttaa, ei saa ulosmitata<sup>169</sup>. Testamenttimääräys ei kuitenkaan voi estää kiinteän eikä irtaimen omaisuuden ulosmittausta<sup>170</sup>. Velkojiin nähden testamentteihin sisältyvät luovutuskiellot eivät siis kuitenkaan ole tehokkaita. Seuraavassa käsitellään tarkoitelmääräysten ja ehtojen tehokkuutta ja täytäntöönpanoa.

### 3.3 Ehtojen tehokkuus ja testaattorin tahdon suoja

#### 3.3.1 Tarkoitelmääräysten ja testamenttiehtojen toteutumisesta ja täytäntöönpanosta

---

<sup>167</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 601–602.

<sup>168</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 601.

<sup>169</sup> Kolehmainen ja Rabinän (2010, s. 142) mukaan suoraan muussa laissa oleva disponointirajoitus on esimerkiksi PK 12:6.1, jonka mukaan omistaja ei saa ilman käyttöoikeuden haltijan suostumusta luovuttaa tai pantata oikeuden kohteena olevaa omaisuutta eikä siitä muullakaan tavoin määrätä. Käyttöoikeuden haltijan ja omistajan asemasta irtaimen ja kiinteän omaisuuden ulosmittaustilanteessa ks. Aarnio - Kangas 2015, s. 698–702.

<sup>170</sup> HE 13/2005. Hallituksen esityksessä todetaan, että ehdotus merkinnee irtaimen omaisuuden vastikkeettoman luovutuksen osalta muutosta aiempaan oikeustilaan. Ehdotettuun nähden päinvastainen sääntö olisi hallituksen esityksen mukaan altis yrityksille välttää epäasianmukaisesti ulosottoa. Etupunninta onkin tässä kohtaa kallistunut velkojien edun puoleen testaattorin tahdon kunnioittamisen sijaan. Luovutuskiellon sitovuudesta suhteessa testamentin saajan erityisseuraajiin ks. Tammi-Salminen 2007, s. 453–479.

Testamenttiehtojen toteutumisen turvaaminen on perittävän kuoleman jälkeiseen aikaan kohdistuva ja tutkielman aiheen, testamentin tahdon tehokkuuden, kannalta olennainen kysymys. Aarnio ja Kangas ovat todenneet, että testamentin saaja voi torjua ehtoja sisältävän testamentin joko kokonaan tai osittain. Mikäli saaja ei vetoa testamenttiin lainkaan, jää testaattorin tahto toteutumatta ja testamenttiehdot merkityksettömiksi. Mikäli testamentin saaja kuitenkin vetoaa testamenttiin, hän ei voi oman harkintansa mukaan jättää noudattamatta testamenttiin liittyvää varsinaista ehtoa. Poikkeuksen tästä muodostavat tilanteet, joissa ehto on lain tai hyvän tavan vastainen tai mahdoton toteuttaa.<sup>171</sup> Seuraavassa tarkastellaan ehtojen tehokkuutta tilanteissa, joissa testamenttiehto on sallittu ja testamenttiin vedotaan.

Lähtökohtaisesti perilliset ja testamentinsaajat huolehtivat pesänselvityksestä ja perinnönjako tapahtuu sopimusjakona. Näissä tilanteissa toteutettavat testamenttiehdot ovat sellaisia, jotka kohdistuvat aikaan ennen perittävän kuolemaa tai ennen perinnönjaon toimittamista. Sopimusjakoa tehtäessä testamenttiehtojen toteuttaminen on perillisten tai testamentinsaajien tahdon varassa. Sopimusjaossa saatetaan käytännössä ohittaa testaattorin tahto ja mahdollista on myös jättää tarkoitemääräys toteuttamatta, mikäli kuolinpesän osakkaat ovat yksimielisiä asiasta. Tämä koskee yhtä lailla tarkoitemääräyksiä ja muita testamenttiehtoja, ellei tarkoitemääräyksen täytäntöönpano ole jonkun muun tahon, kuten aluehallintoviraston, tehtävänä<sup>172</sup>. Mikäli testamentissa on määrätty toimeenpanija, hän vastaa tarkoitemääräysten (ja ehtojen?) täytäntöönpanosta. Silloin kun pesänselvitys tapahtuu virallisselvityksenä, pesänselvittäjä vastaa tarkoitemääräyksen täytäntöönpanosta<sup>173</sup>. Pesänjakaja huomioi ehdot perinnönjaossa. Tällöin testamenttiehtojen toteuttaminen lienee paremmin turvattua.

Tarkoitemääräys tai testamenttiehto saattaa kuitenkin liittyä aikaan pesänselvityksen ja perinnönjaon jälkeen. Tällöin mahdollisuus vaatia määräyksen täytäntöönpanoa on

---

<sup>171</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 526–527.

<sup>172</sup> PK 22:7:n mukaan aluehallinto voi määrätä sopivan henkilön ajamaan kannetta silloin, kun on kysymys yleishyödylliseen tarkoitukseen annetusta tarkoitemääräyksestä. On kuitenkin mahdollista, ettei aluehallintovirasto saa tietoa testamentista.

<sup>173</sup> Walin 1993, s. s. 281. Tarkoitemääräyksen täytäntöönpano kuuluu silloin, kun sitä ei nimenomaisesti ole annettu muun tahon tehtäväksi, testamentin toimeenpanijalle tai pesänselvittäjälle, koska tarkoitemääräys täytetään PK 22 luvun säännösten mukaan jakamattomasta pesästä.

järjestetty osittain eri tavoin tarkoitemääräysten ja varsinaisten testamenttiehtojen osalta. Koska testaattori ei ole itse kuolemansa jälkeen valvomassa tahtonsa toteutumista, valvoo sitä toinen taho. Käytännössä tämä taho on aina se, jolla on asiassa intressi. Laiminlyödyn tarkoitemääräyksen osalta testaattorin tahdon toteuttaminen on kiinni siitä, vaatiiko joku PK 22:7:ssa mainituista tahoista tarkoitemääräyksen toteuttamista<sup>174</sup>. Aarnion ja Kankaan mukaan on huomioitava, että puhevalta on säännöksessä mainituilla tahoilla siinäkin tapauksessa, että tarkoitemääräyksen toteuttamisesta ei heille itselleen olisi välitöntä taloudellista etua. Säännöksen mukainen kannevalta edellyttää taloudellista intressiä, vaan kanneintressi voi olla myös immateriaalinen<sup>175</sup>. Tämä on linjassa sen kanssa, että tarkoitemääräyksen ei katsota perustavan millekään oikeussubjektille oikeutta. PK 19:1.1 §:n mukaan sillä, jolla on oikeus ajaa kannetta tarkoitemääräyksen toteuttamisesta, on oikeus hakea määräystä omaisuuden luovuttamisesta pesänselvittäjän hallintoon, milloin tämän harkitaan olevan tarpeen säädöksen tai määräyksen täytäntöön saattamiseksi.<sup>176</sup> Silloin kun tarkoitemääräys velvoittaa sen saajan tekemään jotain, voi velvoitteen laiminlyönti Aarnion ja Kankaan mukaan johtaa sanktioluonteisiin toimiin testamentin saajaa vastaan.<sup>177</sup> PK 22:2:n mukaan jälkिसäädöksen saajana oleva perillinen tai testamentinsaaja, jonka on täytettävä jälkिसäädös, on korvausvastuussa, jos hänen laiminlyönnistään johtuu, ettei tarkoitemääräyksen saaja ole saanut omaisuuttaan. PK 22:6 mukaan luvun erityisjälkिसäädöksiä koskevia säännöksiä on sovellettava myös tarkoitemääräyksiin. Näin ollen tarkoitemääräyksen velvoittamaa henkilöä koskee sama korvausvastuu kuin legaatinsaajaa tilanteessa, jossa hän jättää tarkoitemääräyksen täyttämättä. Nämä säännökset turvaavat tarkoitemääräyksen antajan tahtoa, mikäli vain

---

<sup>174</sup> PK 22:7.1 mukaan: Jos tarkoitemääräyksen täytäntöönpano on laiminlyöty, on jokaisella, jolla saattaa olla etua määräyksen täytäntöönpanosta, sekä pesänselvittäjällä, testamentin toimeenpanijalla, eloonjääneellä puolisoilla, niin myös perillisellä ja yleisjälkिसäädöksen saajalla sekä perillisen tai yleisjälkिसäädöksen saajan jälkeläisellä oikeus ajaa siitä kannetta. Perillisellä on kanneoikeus silloinkin, kun hänellä ei ole osuutta pesään.

<sup>175</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 584.

<sup>176</sup> PK 22:7.2 mukaan kun on kysymys määräyksestä yleishyödylliseen tarkoitukseen, voi aluehallintovirasto, jonka alueella täytäntöönpano on pääasiallisesti toimitettava, määrätä sopivan henkilön ajamaan kannetta.

<sup>177</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 531. Joskus sellaisten legaattien, joissa testamentin saaja velvoitetaan tekemään nimenomainen suoritus yksilöidyn kolmannen hyväksi (ns. velvoitelegaatit) voidaan ajatella perustavan kolmannelle velvoiteoikeudellisen saatavan testamentin saajalta. Aarnion ja Kankaan mukaan on epäselvää, millainen vastuu testamentin saajalla näissä tilanteissa on suorituksen laiminlyönnistä. Ks. Aarnio - Kangas 2015, s. 534. Tarkoitemääräyksen ja velvoitelegaatin eroa ks. myös Lohi 2011, s. 27-28.



löytyy taho, jolla on riittävä, oli se sitten taloudellinen tai muu, intressi ajaa määräyksen toteuttamista.

Silloin kun tarkoitemääräys koskee esimerkiksi hautakiven pystyttämistä, tarkoitemääräyksellä ei ole saajaa, joka kärsisi vahinkoa tarkoitemääräyksen toteuttamatta jäämisestä. Hautakiven hankintaa koskevaa tarkoitemääräystä koskevassa ratkaisussa KKO:1938-I-26 on todennäköisimmin ollut kyse siitä, että seuraavana perillisasemassa oleva taho on lähtenyt vaatimaan sitä, että tarkoitemääräys oltaisiin tulkittu purkavaksi ehdoksi ja omaisuus olisi siirtynyt hänelle. Varsinaisesti tarkoitemääräyksen täytäntöönpano liittyy siihen, että saaja veloitetaan sen täyttämiseen. Tarkoitemääräyksen luonteesta riippuen sen täytäntöönpano laiminlyönnin johdosta saattaa olla haastavaa. Esimerkiksi tarkoitemääräyksen saajan tai kuolinpesän laiminlyönnin hautausjärjestelyitä koskevan tarkoitemääräyksen täytäntöönpano ei todennäköisesti onnistu, mikäli pesänselvittäjän määräys annetaan vasta hautajaisten järjestämisen jälkeen. Toisaalta tällaisen määräyksen laiminlyönti ei aiheuta helposti sellaista vahinkoa, jota kenelläkään olisi intressi lähteä, perittävän toiveesta huolimatta, oikaisemaan. Tarkoitemääräyskään ei siis kaikissa tilanteissa välttämättä tule sen täytäntöönpanoa koskevista perintökaaren säännöksistä huolimatta toteutettavaksi.

Purkavien ehtojen vaikutus on jo aiemmin mainitusti se, että testamentinsaaja menettää oikeutensa testamentilla saatuun omaisuuteen. Purkavan ehdon osalta sen, jolle omaisuus tällaisessa tilanteessa kuuluu, on toimittava asiassa aktiivisesti, jotta testamentin ehdolla olisi vaikutusta. Tämä tarkoittaa sitä, että oikeudenhaltija vaatii testamenttiomaisuutta ensisaajalta itselleen. Purkavan ehdon toteutuessa saatua omaisuutta koskien sovellettaneen PK 16:1 säännöstä testamentinsaajan oikeuden vanhentumisesta. Säännöksen mukaan sen, joka on saanut perinnön tai testamentin, tulee saattaa oikeutensa voimaan PK 16 luvussa säädetyllä tavalla viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta, tai, jos testamenttiin perustuva oikeus alkaa myöhemmin, tästä ajankohdasta lukien. Näissä tilanteissa vanhentumisajan alkaminen liittyy purkavan ehdon toteutumiseen. Usein testamenttiehtojen noudattaminen saattaakin olla enemmän elämään jääneiden tunnepuoleen tai moraaliin liittyvä kysymys. Lykkäävien ehtojen osalta saajien tulee vaatia ehdon täytyessä testamenttiomaisuutta itselleen, ja ehtoon vetoamisen määräaikaa koskee sama PK 16:1:n sääntö.

Mikäli saajatahot eivät toimi aktiivisesti säädetyn kymmenen vuoden kuluessa, jää testaattorin tahto toteutumatta. Tällöin testamenttiehto on vaikutukseton. Kaikeksi onneksi raha kuitenkin usein motivoinee testamentinsaajia toimimaan. Ongelmallisia tilanteita saattaa syntyä silloin, kun toissijaiset saajat eivät tiedä purkavan ehdon toteutumisesta. Kirjoitetussa laissa ei kaikenkattavuuden omaisuuden osalta ole säännöksiä, joiden mukaan mikään ulkopuolinen taho valvoisi tai vaatisi omaisuuden siirtyvän määräajassa ehdon toteutumisesta sen oikealle omistajalle. Tällainen määräys toki voi sisältyä testamenttiin. Ensisaaja on kuitenkin velvollinen luovuttamaan omaisuuden testamenttimääräyksen mukaiselle taholle, ja hänet voidaan ehdon toteutumisen jälkeen myös velvoittaa suoritukseen, viime kädessä kanneteitse. Kiinteän ja kirjaamisvelvollisuuden alaisen omaisuuden osalta testamenttiehtojen suojaamista käsitellään seuraavassa luvussa.

### **3.3.2 Tahdon suojaaminen irtaimen ja kiinteän omaisuuden osalta: luovutuskieltojen kirjaamismerkinnöistä ja niiden puuttumisesta**

Tässä luvun 3 viimeisessä osassa tarkastellaan sitä, miten testamentissa asetettujen luovutuskieltojen tehokkuutta turvataan kiinteän omaisuuden osalta maakaaren säännösin lainhuuto- ja kiinnitysrekisterin kirjaamismenettelyssä. MK 12:5:n mukaan, jos testamenttiin perustuva käyttöoikeus tai hakijan saantoon liittyvä ehto rajoittaa hakijan oikeutta luovuttaa kiinteistö taikka perustaa siihen kohdistuvia erityisiä oikeuksia tai panttioikeuksia, vallintarajoituksesta on lainhuudatusasian ratkaisun yhteydessä taikka muutoin pyynnöstä tehtävä merkintä lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin. Hallituksen esityksessä HE 120/1994 maakaaren kohdan 12:5 perusteluissa todetaan yksiselitteisesti, että ”testamentteihin voidaan liittää moninaisia ehtoja, jotka rajoittavat kiinteistön käyttöä.” Muu hakijan saantoon liittyvä ehto eli vallintarajoitus voi perustua testamenttiin. Vallintarajoitus merkitään tällaisen saannon lainhuutotietojen yhteyteen viran puolesta.<sup>178</sup> Lainhuudon hakijan lisäksi oikeudenhaltija eli se, jolle omaisuus tulee purkavan tai lykkäävän ehdon toteutuessa, voinee pyytää merkinnän tekemistä. Purkava testamenttiehto on hakijan saantoon liittyvä ehto, joka saattaa rajoittaa saajan oikeutta luovuttaa kiinteistö, mikäli ehto täyttyy.

---

<sup>178</sup> Niemi 2012, s. 303; Jokela 2004, s. 280. Ks. myös Tepora ym. 2010, s. 545.

Kirjaamismenettelyn käsikirjassa todetaan, että testamenttiin perustuvan, kirjaamiskelpoisen vallintarajoituksen merkitseminen riippuu testamenttimääräyksestä. Jos testamentinsaaja on kelpoinen määräämään kiinteistöstä oikeustoimin *inter vivos*, ei se, että hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä testamentilla, estä lainhuudon myöntämistä.<sup>179</sup> Esimerkiksi testamenttiin perustuvaa käyttöoikeutta kuitenkin suojataan omistajan vallintarajoituksella<sup>180</sup>. Myös testamentissa olevasta purkavasta ehdosta on Aarnion ja Kankaan mukaan tehtävä lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin vallintarajoitusmerkintä. Heidän mukaansa merkintää on pidetty tarpeellisena kuolinpesän osakkaiden kannalta sen varalta, että purkava ehto toteutuu ja testamentin saaja menettää testamenttiin perustuvan oikeutensa. Näissä tapauksissa testamentilla saatu omaisuus palautuu Aarnion ja Kankaan mukaan takaisin kuolinpesään jaettavaksi perittävän oikeudenomistajien kesken.<sup>181</sup> Merkintä estää vilpittömän mielen suojan saamisen<sup>182</sup>. Tämä tarkoittaa sitä, että mikäli kiinteistö luovutetaan, testamenttiehdosta aiheutuva vallintarajoitus sitoo luovutuksensaajaa silloin, kun se on kirjattu. Merkintä suojaa luovutuksensaajan lisäksi mahdollisten myöhempien testamentinsaajien oikeuksia. Vallintarajoitusmerkintä toimii testaattorin tahtoa jälkikäteisesti suojaavana ja sen tarkoituksena on estää luovutukset ja sellaiset kirjaamiset, jotka ovat testamenttiehdon vastaisia. Yleisempänä tavoitteena

---

<sup>179</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 1069; Kirjaamismenettelyn käsikirja s. 319. Jos omaisuuden ensisaajalle on testamentissa asetettu kielto luovuttaa kiinteistöä omistusoikeuden siirtyessä ensisaajan kuollessa toiselle, merkitään luovutusrajoitus kuitenkin vallintarajoituksena. Kirjaamismenettelyn käsikirjassa (s. 319) todetaan, että merkintä ei estäne ensisaajaa hakemasta kiinnitystä tai myöntämästä kiinteistöön erityisiä oikeuksia, ellei sellaista ole testamentissa kielletty. Jos testamentissa on kielletty edelleen luovutus, panttaaminen ja erityisten oikeuksien perustaminen, voidaan käsikirjan mukaan kysyä, onko ensisaaja edes saanut sellaista asemaa, että häntä voitaisiin pitää kiinteistön omistajana.

<sup>180</sup> Tepora – Kartio – Koulumäki & Lindfors 2010, s. 545 – 546. Testamenttiin perustuvat käyttöoikeudet ovat MK 14.1 nojalla kirjaamiskelpoisia, joten niiden sitovuus kiinteistön ostajaan nähden ratkeaa MK 3:7:n nojalla. Jokelan (2004, s. 207) mukaan vastoin PK 12:6 säännöstä tehty kiinteistönkauppa on pätemätön käyttöoikeuden haltijaa kohtaan, vaikka vallintarajoitusta ei olisi kirjattukaan. Tuomiston (1993, s. 98-100) mukaan testamenttiin perustuvaa hallinto-oikeutta on pidetty oikeuskäytännössä kiinteistön luovutuksensaajaa kohtaan tehokkaana jo ennen kuin tällaisen oikeuden sitovuudesta otettiin säännös perintökaareen. Vastikkeettomaan saantoon liittyvien ehtojen on hänen mukaansa perinteisesti katsottu sitovan myöhempää luovutuksensaajaa laajemmin kuin vastikkeelliseen saantoon kytkettyjen määräysten.

<sup>181</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 1071.

<sup>182</sup> Niemi 2012, s. 507. Luovutuksensaajan suojasta oikeaa omistajaa vastaan ks. MK 13:4.1 ja Tepora ym. 2010, s. 551-552.

vallintarajoitusten kirjaamisella on HE 120/1994 tavoitteiden mukaisesti julkisuuden ja julkisen luotettavuuden lisääminen<sup>183</sup>.

Lykkäävä ehto puolestaan aiheuttaa kirjaamishakemuksen jäämisen lepäämään. Tämä lepäämisaika ei ole sidottu MK 2:2 aikarajoihin. Lainhuuto voidaan myöntää lykkäävien ehtojen osalta vasta lykkäävän ehdon toteuduttua ja lopullisen perinnönjaon tultua lainvoimaiseksi.<sup>184</sup> Maanmittauslaitoksen kirjaamismenettelyn käsikirjassa todetaan aiheellisesti, että kirjaamismenettelyssä on varsin hankalaa tutkia, onko testaattori tarkoittanut ehdolla rajoittaa kiinteistön luovutusoikeutta, onko testaattori tarkoittanut ehdon seuraukseksi saannon peruuntumista vai jotain muuta seurausta vai onko kyseessä vain toivomus. Myös sen tulkinta, onko testamenttiehto hyvän tavan vastainen, voi aiheuttaa haasteita.<sup>185</sup> Tämä ei kuulu myöskään kirjaamisviranomaisen tehtäviin, koska sillä ei ole testamentin tulkintaa koskevaa toimivaltaa. Silloin kun testamenttiehto on epäselvä sen osalta, miltä osin se rajoittaa saajan oikeutta, voisi oikea toimintatapa olla se, että testamentille haettaisiin tarvittava täsmennys tulkintakanteella. Muiden järjestelmien, kuten lainhuuto- ja kiinnitysrekisterin, olisi toimittava yhteen lain sallimien tahdonilmaisujen kanssa. Tämä tulisi huomioida jo testamenttien ehtoja laadittaessa, jotta testaattorin tahto voisi saada sille kuuluvan suojan myös kiinteistöomaisuuden kirjaamisen kautta.

Testamenttiehtojen toteuttamisen lähtökohdat ovat samanlaiset irtaimen ja kiinteän omaisuuden osalta. Irtainta omaisuutta koskevien testamenttiehtojen osalta testaattorin tahdon suojaaminen on vaikeampaa kuin kiinteän omaisuuden, koska irtaimen osalta käytettävissä ei ole kirjaamisjärjestelmää. Tällöin testaattorin tahdon suojaaminen perustuu jälkikäteisiin kanteisiin. Omaisuuden palautusvelvollisuus esimerkiksi silloin, kun testamentin saaja on ilman oikeutta luovuttanut omaisuutta, perustuu luovutuksia ja irtaimen saantosuoja koskeviin säännöksiin ja oikeusperiaatteisiin. Mikäli esimerkiksi purkava ehto on toteutunut ja testamentilla omaisuuden ensisaajana saanut henkilö on luovuttanut irtaimen omaisuuden edelleen, esineoikeudellinen sivullissuoja toimii perustuen irtaimen esineen hallintaan ja perustellussa vilpittömässä mielessä oleva

---

<sup>183</sup> HE 120/1994.

<sup>184</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 1071; kirjaamismenettelyn käsikirja, s. 319.

<sup>185</sup> Kirjaamismenettelyn käsikirja s. 319.

luovutuksensaaja saa saantosuojaa. (kauppakaaren 11:4 ja 12:4)<sup>186</sup>. Irtaimen osalta ehdot ovat esinekohtaisestikin sitovia testaattorin ja saajan välisessä suhteessa, mutta irtaimen luovutuksensaaja esimerkiksi silloin, kun purkava ehto on toteutunut, saattaa silti saantosuojaa. Mikäli luovutuksensaaja ostaa testamentin saajalta esimerkiksi auton vilpittömässä mielessä, ei kuollut, mutta myöskään testamenttiehdon perusteella oikea omistaja voi tulla vaatimaan sitä häneltä pois. Tällöin tietty testamentilla saatu omaisuus saatetaan esineenä menettää, ja palautusvelvollisuus tapahtuu muussa muodossa. Irtaimeen omaisuuteen liitettyjen luovutuskieltojen osalta kysymys saattaakin esimerkiksi perintöposliinien luovutuksissa olla enemmän moraalinen. Arvokkaammasta omaisuudesta esimerkiksi asunto-osakkeiden luovutuksia ei voida myöskään valvoa samalla tavoin kuin kiinteistöjen. Vaihdannan kannalta tarkoituksenmukaisinta lienee, että testamenttiehdoilla ei voida aiheuttaa irtaimen vaihdantaan kitkaa muutoin kuin silloin, jos kolmas taho eli luovutuksensaaja tietää testamentissa olevasta luovutuskiellostä tai purkavan ehdon täyttymisestä. Irtaimen suhteen testaattorin tahto on siis heikommin suojattu kuin silloin, kun testamentissa on määrätty kiinteistöistä.

Edellä on käsitelty testamenttiehtojen toteuttamista ja testaattorin tahdon turvaamista niihin liittyen. Seuraavaksi siirrytään tutkielman toiseen pääaiheeseen, päätäntävällän delegoimiseen testamentilla.

---

<sup>186</sup> Näiden kauppakaaren säännösten katsotaan ilmaisevan yleisen irtainten esineiden saantosuojaa koskevan säännön. Saarnilehto ym. 2012, s. 852–853. Irtaimen saantosuojasta ks. edellinen, s. 700 ja 768.

## 4 Päättävällän delegointi testamentin toimeenpanijalle

### 4.1 Testamentin toimeenpanijamääräys ja PK:n mukaisten toimeenpanijan valtuuksien laajentaminen

Edellisessä luvussa käsiteltyjen testamenttiehtojen käyttämisen lisäksi testaattori voi ulottaa päättäväaltaansa kuolemansa jälkeiselle ajalle käyttämällä sellaisia testamenttimääräyksiä, joilla hän delegoi itselleen kuuluvaa päättävävaltaa toiselle henkilölle. Testaattori ei tällöin itse pääätä lopullisesti jäämistöstään, vaan jättää jonkin tekijän, kuten saajan määrittämisen tai testamenttisaannon määrän, toisen henkilön ratkaistavaksi kuolemansa jälkeen. Erona testamenttiehtoihin tällaisissa määräyksissä on se, että ehdot ovat sidottuja ainoastaan tuleviin tapahtumiin, kun taas delegoinnissa näiden tapahtumien lisäksi toisen henkilön eli sen, jolle päättävävaltaa delegoidaan, tahdolla ja harkinnalla on rooli. Delegoivia määräyksiä käyttäessään testaattori voi jättää valtaa testamentin toimeenpanijalle tai testamentin saajalle.

Tässä luvussa käsitellään päättävällän delegoimista testamentin toimeenpanijalle. Luvussa 5 siirrytään tilanteisiin, joissa päättävävaltaa delegoidaan testamentin saajalle. Jako perustuu siihen, että jonkun täytyy olla ottamassa vastaan delegoivat määräykset, joita viime kädessä saattaa joutua toteuttamaan tuomioistuin. Toimeenpanija voidaan määrätä hoitamaan ja hallitsemaan omaisuutta, hänelle voidaan siirtää valta nimetä toimeenpanija joko alkujaan tai itsensä sijaan tai hänelle voidaan antaa rajoitetusti valtaa päättää testamentilla annettavan omaisuuden määrästä tai testamentin saajista. Ensin käsitellään kuitenkin lyhyesti sitä, mitä vaikutuksia testamentin toimeenpanijamääräyksellä tavallisesti on. Tästä edetään siihen, miten toimeenpanijan valtuuksia voidaan testamentilla lisätä testaattorin tahdon toteuttamiseksi.

PK 19:1.1 mahdollistaa sen, että testaattori voi testamentissaan määrätä sille toimeenpanijan hallitsemaan pesää perillisten tai yleisjälkisäädöksen saajien sijasta. PK 19:21.1:n mukaan testamentin toimeenpanijalla on, jollei testamentista muuta ilmene, sama valtuus kuin pesänselvittäjällä, mutta ei valtuutta luovuttaa kuolinpesää konkurssiin. PK 19 luvun säännöksiä pesänselvittäjän hallinnosta, vastuusta, vapauttamisesta toimestaan sekä

oikeudesta palkkioon sovelletaan myös testamentin toimeenpanijaan.<sup>187</sup> Toimeenpanija voidaan määrätä tuomioistuimen päätöksellä myös pesänselvittäjäksi<sup>188</sup>. Tähän voi Aarnion ja Kankaan mukaan olla tarvetta esimerkiksi silloin, jos perilliset yrittävät syrjäyttää testamentin toimeenpanijan tai tämän tehtävien hoitaminen ei onnistu ilman määräystä. Aarnion ja Kankaan mukaan toimeenpanija voidaan määrätä testamentissa myös pesänjakajaksi, mutta hänellä on testamentin perustella pesänjakajan valtuudet ainoastaan sillä edellytyksellä, että kaikki osakkaat hyväksyvät hänen suorittamansa jaon<sup>189</sup>.

PK 19:21.2:n mukaan jos testamentin toimeenpanija määrätään pesänselvittäjäksi, ei se rajoita sitä oikeutta, mikä hänellä lainvoiman saaneen testamentin nojalla saattaa olla. Tähän säännökseen perustuen lähtökohtana päätäntävällän delegoimisessa testamentin toimeenpanijalle on, että testaattori voi testamentissaan muodota määräämänsä täytäntöönpanijan valtuuksia PK 19 luvun mukaisia pesänselvittäjän valtuuksia laajemmiksi. Oikeuskirjallisuudessa sekä Rautiala, Aarnio, Kangas, Kolehmainen että Räbinä ovat todenneet, että toimeenpanijan valtuus perustuu ensisijaisesti testamenttiin ja sen tulkintaan<sup>190</sup>. Tästä voidaan päätellä, että lähtökohtaisesti testaattori saa päättää toimeenpanijan tehtävistä. Vain silloin kun toimivaltuuksien laajuus ei ilmene testamentista, sovelletaan toimeenpanijaan Aarnion ja Kankaan mukaan pesänselvittäjää koskevia säännöksiä<sup>191</sup>. Siitä, miten laajasti erilaisia valtuuksia testamentin tekijä voi toimeenpanijalle pätevästi siirtää, ei ole säädetty. Oikeuskäytäntöä aiheeseen liittyen käsitellään myöhemmin. Oikeuskirjallisuudessa kysymykseen on kuitenkin annettu

---

<sup>187</sup> Lohi - Välimäki 1999 s. 5. Pesänselvitystä itsessään voidaan edellisten mukaan luonnehtia pesän hallinnon hoitamiseksi ja jäämistön jakokuntoon saattamiseksi. Laajemmin ymmärrettynä pesänselvitykseen voidaan lukea ne toimenpiteet, joilla jäämistöintresanttien vaatimukset toteutetaan.

<sup>188</sup> Testamentin toimeenpanijan pesänselvittäjäprivilegiä säädetään PK 19:4.3:ssa. Toimeenpanijan määrääminen pesänselvittäjäksi voi auttaa, jos perilliset yrittävät syrjäyttää toimeenpanijan tai hän ei onnistu tehtävissään ilman määräystä, turvaa testaattorin tahtoa. Testamentin toimeenpanijan pesänselvittäjäprivilegi ei kuitenkaan ole ehdoton, ks. Aarnio – Kangas 2009, s. 490.

<sup>189</sup> Aarnio – Kangas 2009, s. 608 ja Aarnio - Kangas 2015, s. 402. Mikäli yksikin osakkaista vastustaa toimeenpanijan toimittamaa jakoa, täytyy Aarnion ja Kankaan mukaan hakea pesänjakajan määräys. Testamentissa määrättyllä toimeenpanijalla ei ole ehdotonta etuoikeutta päästä pesänjakajaksi, mikäli joku osakkaista hakee muuta henkilöä tehtävään. Pesänjakajan sopivuuden arvioimisesta ks. Aarnio -Kangas 2015, s. 402–403.

<sup>190</sup> Rautiala 1968, s. 93; Aarnio - Kangas 2009, s. 602, Kolehmainen - Räbinä 2012, s. 145.

<sup>191</sup> Aarnio - Kangas 2010, s. 350.

vastauksia. Aarnion ja Kankaan mukaan testaattori voi esimerkiksi valtuuttaa toimeenpanijan realisoimaan jäämistöomaisuutta silloinkin, kuin se ei ole tarpeen velkojen maksamiseksi<sup>192</sup>. Kolehmainen ja Räbinä ovat todenneet, että perinnönjättäjä voi jälkissädöksessään antaa toimeenpanijalle luvan kiinteän omaisuuden luovuttamiseen ja panttaamiseen. Tämä oikeus säilyy lainvoimaiseen testamenttiin perustuessaan myös silloin, kun toimeenpanija määrätään pesäselvittäjäksi.<sup>193</sup> Päättävällän delegointi testamentin toimeenpanijalle koskee Aarnion ja Kankaan mukaan usein sitä, että toimeenpanijalle annetaan valta ”harkintansa mukaan” myydä pesän kiinteää omaisuutta, täsmentää testamentilla annettuja etuuksia tai päättää omaisuuden käyttämisestä määrätarkoitukseen muita henkilöitä sitovasti. Heidän mukaansa toimeenpanijalle voidaan myös siirtää oikeus päättää esimerkiksi omaisuuden rahaksimuuton ajankohdasta, kauppaehdoista ja kauppahinnasta. Mikäli nämä täytäntöönpano-ohjeet ovat väljiä, siirtyy toimeenpanijalle paljon itsenäistä harkintavaltaa. Mitä enemmän valtuuksia testaattori toimeenpanijalle testamentissa antaa, sitä itsenäisempi tämän asema on ja sitä kauemmaksi mennään testaattorin oletetun tahdon selvittämisen tarpeellisuudesta.<sup>194</sup>

Mikäli testaattori antaa mainittujen oikeuskirjallisuuden esimerkkien mukaisesti testamentin toimeenpanijalle valtuudet esimerkiksi omistamansa sukutilan realisointiin ilman kuolinpesän osakkaiden suostumusta tai oikeuden lupaa, siirtää hän toimeenpanijalle varsin merkittävää harkintavaltaa. Kelpoisuus disponoida omaisuudesta olisi lähtökohtaisesti kuulunut testaattorille itselleen ja tämän kuoleman jälkeen testamentinsaajille. Toimeenpanija pääsee tällaisessa tilanteessa tosiasiallisesti päättämään luovutushinnan ja –ajankohdan lisäksi siitä, minkä laatuista omaisuutta testamentilla siirtyy<sup>195</sup>. Tällöin tapahtuu testaattorin päättävällän siirtämistä jaettavaksi tulevan omaisuuden laadun osalta. Tällainen järjestely voi joissain tilanteissa olla hyödyllinen perinnönjaon toteuttamisen kannalta. Testaattori voi tällaisella määräyksellä varautua tuleviin muutoksiin kuten esimerkiksi siihen, että perinnönjako todellisuudessa toteutuu

---

<sup>192</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 402.

<sup>193</sup> Kolehmainen - Räbinä 2012, s. 146–147. Toisaalla (s. 173–174 av 153) samassa teoksessaan Jäämistösuunnittelu Kolehmainen ja Räbinä ovat toisaalta huomauttaneet, että jos päättävältä delegoidaan testamentin toimeenpanijalle, PK 19 luvun pesäselvittäjää koskevien normien johdosta ainakin kiinteän omaisuuden luovuttaminen ilman osakkaiden suostumusta tai tuomioistuimen lupaa voi johtaa oikeustoimen pätemättömyyteen.

<sup>194</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 402–403.

<sup>195</sup> Jo pesäselvittäjälle ja testamentin toimeenpanijalle kuuluva oikeus realisoida irtainta omaisuutta voivat vaikuttaa siihen, mitä omaisuutta jaon kohteena on.



hänen tahtomallaan tavalla, kun pesän rahavarat saadaan kiinteää omaisuutta myymällä riittämään hänelle tärkeisiin tarkoituksiin. Hyötyä voi olla myös siitä, ettei pesänselvitys ja -jako pääse pitkittymään esimerkiksi siitä syystä, että osakkaat ovat erimielisiä. Toimeenpanijamääräyksellä joka on yhdistetty purkavaan, pesästä riitelyä koskevaan ehtoon, voi perintöriitoihin kyllästynyt testaattori pyrkiä siihen, että hänen omaisuutensa jako toteutuu hiljaa nieleskellen. Aarnio ja Kangas ovat todenneet, että testaattori voi toimeenpanijamääräyksellä vaikuttaa sekä kuolinpesän hallinnon järjestämiseen että jäämistön materiaaliseen jakoon<sup>196</sup>.

Toimeenpanijalle siirrettävän määräämisvallan rajoja koskien Aarnio ja Kangas ovat todenneet, että valtuutuskiellosta johtuen toiselle henkilölle ei voida jättää päätäntävaltaa siitä, noudatetaanko testamentin määräyksiä vai jaetaanko jäämistö perintökaaren säännösten mukaisesti<sup>197</sup>. Myös testamentin tulkintavallan antamiseen testamentilla on suhtauduttu kielteisesti. Matti Ylöstalo on vuonna 1954 Saksan ja Sveitsin oikeuskäsityksiin pohjautuen arvioinut, että testamentin tekijä ei voine testamentilla kelvoittaa testamentin toimeenpanijaa tai muuta yksityishenkilöä muotovapaasti tulkitsemaan testamenttia asianosaisia ja tuomaria sitovalla tavalla. Tanskassa ja Norjassa sitä on Ylöstalon mukaan pidetty tietyissä rajoissa mahdollisena. Määräys, jossa testamentin toimeenpanijalle annetaan oikeus määrätä riitatapauksessa sitovasti tulkintoja perinnönjakoon vaikuttavista asioista, voitaisiin kuitenkin Ylöstalon mukaan joskus katsoa välimiesmenettelyä tarkoittavaksi määräykseksi.<sup>198</sup> Joka tapauksessa sellaisten määräyksien, jotka jättävät testamentin toimeenpanijalle liiaksi tulkintavaltaa, on syytä välttää.

Voidaan todeta, että jo nimeämällä testamentin toimeenpanijan testaattori voi ulottaa tahtoaan kuolemansa jälkeiselle ajalle, koska tällöin hänen kuolinpesäänsä tulee hallinnoimaan henkilö, johon hän luottaa. Toimeenpanijan valtuuksia yksilöimällä testaattori voi ulottaa tahtoaan ja siirtää päätäntävaltaa pätevästi erityisesti pesänselvitykseen ja pesän hallintoon luettavissa toimissa kuten kiinteän omaisuuden myynnissä, millä voi myös tosiasiallisesti olla vaikutusta jaettavan jäämistön laatuun ja

---

<sup>196</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 145.

<sup>197</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 400. Testamentin tekijän ja saajan välisessä suhteessa tilanne on hieman poikkeava luopumismahdollisuuksien vuoksi.

<sup>198</sup> Ylöstalo 1954, s. 76-77, 80 av 8.

laajuuteen. Toimeenpanijamääräyksellä on mahdollista vaikuttaa jopa perinnönjakoon, sikäli kun kuolinpesän osakkaat tämän hyväksyvät. On kuitenkin huomattava, että toimeenpanijan oikeus päästä testamentin perusteella pesänjakajaksi ei ole ehdoton.

#### 4.2 Toimeenpanijan määrääminen hallinnoimaan omaisuutta

Seuraavaksi siirrytään käytännön esimerkkeihin siitä, miten toimeenpanijan valtuuksia voidaan muodota PK:n mukaisista pesänselvittäjän valtuuksista. PK 19:16.2 mukaan, ellei testamentissa ole määrätty toisin, testamentin toimeenpanija on velvollinen luovuttamaan hallussaan olevan omaisuuden jako-osakkaille perinnönjaon tultua lainvoimaiseksi. Tapauksessa testaattori oli muovannut toimeenpanijan valtuuksia testamenillaan ajallisesti laajemmiksi siitä, mitä ne pesänselvittäjää koskevien sääntöjen mukaan olisivat.

KKO 1985 II 149. Testamentin tekijä oli testamentannut omaisuutensa alaikäisille lapsilleen mm. määräyksen, että nämä saivat omaisuuden vapaasti käytettäväkseen vasta täytettyään 25 vuotta. Testamentin mukaan A oli sen toimeenpanija ja hänet oli määrättävä lasten uskotuksi mieheksi kaikissa perintöön liittyvissä asioissa. Ään.

A pyysi, että hänet testamentin mukaisesti määrättäisiin alaikäisten lasten uskotuksi mieheksi. Hakemus hylättiin, - kun A:lla testamentin toimeenpanijana oli oikeus pitää hallinnassaan kunkin perillisen perintöosuus kunnes asianomainen täytti 25 vuotta eikä A siten tarvinnut uskotun miehen määräystä omaisuuden hoitamiseen ja kun pesän hallinta saattoi vaatia myös sellaisten oikeustoimien suorittamista, joihin tarvittiin testamentin saajien suostumus, ja kun näiden edun huomioon ottaminen sen vuoksi vaati, ettei A:ta määrätty heidän uskotuksi mieheksensä. Ään.

Ratkaisussa korkein oikeus totesi äänestysratkaisussaan, että testamentin toimeenpanijamääräyksestä seuraava PK 19 luvun 21 §:n mukainen pesänselvittäjän valtuus riitti siihen, että testamentin toimeenpanijalla oikeus pitää hallinnassaan kunkin perillisen perintöosuus kunnes nämä täyttivät 25 vuotta. Korkeimman oikeuden eri mieltä olevat jäsenet olisivat ratkaisseet jutun niin, että toimeenpanija oltaisiin määrätty uskotuksi

mieheksi.<sup>199</sup> Ratkaisun on oikeuskirjallisuudessa katsottu tarkoittavan, että testamentissa toimeenpanija voidaan määrätä hallinnoimaan omaisuutta jaon lainvoimaisuuden jälkeenkin omistajien lukuun<sup>200</sup>. Tähän perustuen järjestely, jossa testaattori määrää toimeenpanijan hallinnoimaan omaisuutta testamentinsaajien lukuun esimerkiksi siksi, että epäilee saajien kykyä huolehtia omaisuudesta asianmukaisesti, on mahdollinen. Tämä saattaa olla joissain tilanteissa testaattorin tahto, esimerkiksi kun kyse on esimerkiksi suuresta omaisuudesta ja testaattorin syystä tai toisesta epäkypsiksi arvioimista testamentinsaajista.

Mainittu korkeimman oikeuden ratkaisu ei kerro vastausta siihen, kuinka pitkäksi ajaksi toimeenpanijahallinnon voi ulottaa. Toimeenpanijan kompetenssin ajallinen kesto riippuu oikeuskirjallisuuden mukaan jälleen testamentista ja sen tulkinnasta<sup>201</sup>. Kolehmainen ja Rabinä ovat todenneet, ettei toimeenpanijan hallintoa ole tarkoitettu pysyväksi hallintojärjestelyksi, mutta toimeenpanijan hallinnon ajallista ulottuvuutta ei kuitenkaan ole laissa rajoitettu. Oikeuskäytännössä on hyväksytty jopa parinkymmenen vuoden hallinto, mikä käy Kolehmainen ja Rabinän mukaan välillisesti ilmi ratkaisusta KKO 1985 II 149.<sup>202</sup> Koska laki ei anna kysymykseen suoraa vastausta, voidaan pohtia, olisiko PK 9:2.2:n analoginen tulkinta yksi vaihtoehto. Se on usein raja testaattorin määräämisvallan ajalliselle ulottuvuudelle, kuten tutkielman aiemmissa luvuissa on havaittu. Tämä tarkoittaisi sitä, että toimeenpanijan hallinto voisi kestää jopa testamentin ensisaajaa seuraavan sukupolven ajan. PK 9:2.2:n tulkinta johtaisi ajallisesti niin pitkälle, että toimeenpanijan elinikä loppuisi kesken ja toimeenpanijaa jouduttaisiin vaihtamaan. Kun tähän on vaikeaa varautua, voidaan toki pohtia, voisiko testaattori näissä tilanteissa valtuuttaa toimeenpanijan määräämään sijalleen toisen henkilön. PK 9:2.2:n analoginen tulkinta ei näytä tarjoavan tarkoituksenmukaista ratkaisua kysymykseen.

---

<sup>199</sup> Kangas 1987, s. 47–48 on huomauttanut, että uskotuksi mieheksi ehdotettu A olisi ollut esteellinen uskotun miehen toimeen, koska hänet oli määrätty testamentin toimeenpanijaksi. Näiden kahden tehtävän samanaikainen hoitaminen olisi synnyttänyt potentiaalisia eturistiriitatilanteita.

<sup>200</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 401–402. Kolehmainen ja Rabinän (2012, s. 144–145) mukaan toimeenpanijamääräys sulkee lakiosaperillisenkin pois omaisuuden hallinnosta.

<sup>201</sup> Aarnio - Kangas 2009, s. 601; Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 144–145.

<sup>202</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 144–145.

Sivuhuomautuksena voidaan todeta, että edellisessä ratkaisussa toteutettu järjestely voidaan toteuttaa myös niiden holhoustoimilain säännösten puitteissa, jotka tarjoavat testaattorille mahdollisuuden saada omaisuus nimeämänsä henkilön hoitoon<sup>203</sup>. Holhoustoimilain 10 §:n 4 kohta mahdollistaa sen, että testaattori määrää testamentissaan muun edunvalvojan kuin saajan lakimääräisen edunvalvojan määrättäväksi hoitamaan omaisuutta. Edunvalvojaa koskevalla testamenttimääräyksellä voi tällöin ohjata *omaisuuden hoidosta päättävän henkilön* toisin kuin se lain mukaan menisi, mikäli tuomioistuin määrää kyseisen edunvalvojan säännöksen mukaisesti saajan edun mukaisena<sup>204</sup>. Holhoustoimilain edellä mainittu kohta koskee vain tilanteita, joissa omaisuuden saajalla on joko lakimääräinen tai määrätty edunvalvoja.<sup>205</sup> Jos ratkaisua KKO 1985 II 149 vastaava omaisuuden hallinto halutaan perustaa koskien täysivaltaista testamentinsaajaa jolla ei ole edunvalvojaa, voidaan käyttää HolhTL 10 §:n 3 kohdan mukaista järjestelyä, jonka mukaan tuomioistuimen on määrättävä edunvalvoja, jos tulevasta tapahtumasta riippuu, kenelle omaisuus menee, tai joku saa omaisuuden omistusoikeuksin haltuunsa vasta myöhemmin ja edustaja on tarpeen valvomaan tulevan omistajan oikeutta tai hoitamaan omaisuutta hänen lukuunsa.<sup>206</sup> Tämä tarkoittanee esimerkiksi lykkäviä testamenttiehtoja. Holhoustoimilain 41 § velvoittaa edunvalvojan toimimaan testaattorin tahdon mukaisesti testamentilla saatua omaisuutta hoitaessaan. On huomattava, että testamentin saajalle omaisuuden hoitoa varten määrätty edunvalvoja ja testamentin täytäntöönpanija ovat eri asioita, ja samaa henkilöä ei kannata testamentissa nimetä sekä testamentin toimeenpanijan että edunvalvojan tehtävään mahdollisen esteellisyyden vuoksi. Päättävävaltaa voidaan kuitenkin edellä mainituin tavoin delegoida testamentin toimeenpanijan lisäksi myös testamentin johdosta määrättävälle

---

<sup>203</sup> Ratkaisu 1985 II 49 on annettu holhoustoimilain edeltäjän, holhouslain (34/1898) aikana.

Holhouslaissa ei ollut säännöksiä edunvalvojan määräämisestä testamentin perusteella.

<sup>204</sup> Laissa tai hallituksen esityksessä ei ole tarkempia harkintaohjeita siitä, mitä seikkoja testamentinsaajan edun harkinnassa on otettava huomioon, esimerkiksi siitä noudatetaanko kriteereinä HolhTL:n edunvalvojan määräämistä koskevia kriteereitä, vai onko testaattorin tahdolle annettava suurin painoarvo.

<sup>205</sup> Pertti Välimäen (2001, s. 55) mukaan tavallisin HolhTL 10 §:n 1 momentin 4 kohdan mukainen määräystä koskeva ehto otetaan testamenttiin silloin, kun eronnut puoliso testamenttaa omaisuutta entiesen puolisonsa huollossa olevalle alaikäiselle lapselleen. On huomattava, että pelkästään testamenttiin otettu määräys ei perusta näissä tilanteissa edunvalvojan kelpoisuutta, vaan kelpoisuuden edellytyksenä on aina tuomioistuimen antama edunvalvojamääräys.

<sup>206</sup> Välimäki 2001, s. 56. Ks. KKO 2016:30 koskien HolhTL 10 § 3 kohdan mukaisen edunvalvojan määräämistä ja sitä, kenellä on kelpoisuus hakea edunvalvojaa ko. tilanteissa.

edunvalvojalle, jolla on nimenomainen holhoustoimilaissa säädetty velvollisuus noudattaa testaattorin tahtoa omaisuutta hoitaessaan.

Toimeenpanijan hallintoa jatkavalla määräyksellä testaattori voi ulottaa omaisuutensa säilymistä tahtonsa mukaan hallinnoituna. Hän määrää tällöin toisen hallinnoimaan omaisuutta periaatteessa omaan lukuunsa, vaikka asiallisesti kyse onkin testamentin saajien lukuun toimimisesta. Seuraavassa käydään päätäntävällän delegoinnin alkuvaiheeseen sijoittuvassa mahdollisuudessa delegoida toimeenpanijan määrääminen. Vasta kun tämä on tehty, voi toimeenpanija toteuttaa delegoivia määräyksiä.

#### 4.3 Toimeenpanijan valintapäätöksen delegointi

Toimeenpanijan määräämiseen liittyy oikeuskirjallisuudessa esiin nostettu mahdollisuus antaa toiselle henkilölle päätäntävalta toimeenpanijan valinnan osalta. Aarnio ja Kangas ovat esittäneet, että testamentissa voidaan antaa tietylle henkilölle valta valita perittävän kuoltua testamentin toimeenpanija. Heidän mukaansa on ilmeistä, ettei testamentissa tarvitse edes väljästi ilmoittaa sitä henkilöpiiriä, josta toimeenpanijan valinnan on tapahduttava.<sup>207</sup> Tämä perustuu seuraavaan korkeimman oikeuden ratkaisuun.

Tapauksessa KKO 1943 I 15 jälkисäädöksellä oli annettu erään yhdistyksen tehtäväksi toimeenpanijan määrääminen, ja menettelyä pidettiin pätevänä.<sup>208</sup>

Ratkaisu on vanha, mutta koska uudempaa sen vastaista oikeuskäytäntöä ei ole, lienee se edelleen ajankohtainen. Toimeenpanijan valintavalta voitiin tapauksessa siirtää testamentissa tehdyllä valtuutuksella. Tämä mahdollisuus voi olla avuksi sellaisissa tilanteissa, joissa testaattori luottaa ensisijaisesti toimeenpanijaksi nimeämäänsä tahoon eikä itse osaa nimetä testamentilleen toimeenpanijaa. Seuraavassa ratkaisussa ensisijaiselle toimeenpanijalle oli annettu testamentissa mahdollisuus valtuuttaa toinen sijaansa.

KKO 1950 II 23. Testamenttia vaadittiin julistettavaksi mitättömäksi sillä perusteella, ettei testamentin sen toimeenpanijana valvonutta varatuomari A:ta ollut

---

<sup>207</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 403–404.

<sup>208</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 403.

siinä määrätty tuohon tehtävään. Kanne hylättiin kun toimeenpanijaksi oli testamentissa määrätty ”S:n seurakunnan esipaimen tai hänen valtuuttamansa” ja sanotun seurakunnan kirkkoherra sanotun testamentissa olevan valtuutuksen nojalla oli määrännyt tuohon tehtävään A:n.

Aarnio ja Kangas ovat Suomen jäämistöoikeus I:ssä esittäneet kannan, jonka mukaan testamentin ensisijaiseksi toimeenpanijaksi nimetylle henkilölle ei voitaisi siirtää valtaa nimetä sijalleen toinen henkilö, jos hän itse ei voi ryhtyä tehtävään. He ovat kuitenkin lisänneet, että tätä kierretään käytännössä siten, että testamentissa määrätään toimeenpanijaksi esimerkiksi tietyn asianajotoimiston palveluksessa oleva henkilö tai tämän sijaan tullut, eikä tätä ratkaisua yleensä moitita.<sup>209</sup> Mainittujen korkeimman oikeuden ratkaisujen ja Aarnion ja Kankaan näkemysten perusteella voidaan päätellä, että sekä ensi- että toissijaisen toimeenpanijan määrääminen voidaan käytännössä delegoida eteenpäin testamentissa. Lisäksi käytännön syyt puoltavat sitä, että mikäli toissijaista toimeenpanijaa ei ole erikseen määrätty testamentissa, on testamentille saatavissa toimeenpanija sellaisissa tilanteissa, kun ensisijainen toimeenpanija on estynyt. Tällä tavoin perittävän tahto voi toteutua muuttuneissakin olosuhteissa.

Toimeenpanijamääräys, samoin kuin muutkin testamentin määräykset, tulee pääsääntöisesti tehdä itse testamentissa, jonka testaattori loppuun asti viimeistelee ja allekirjoittaa. Toimeenpanijan määräämisen delegoimista toiselle voidaan kuitenkin edellä esitetyn perusteella pitää sallittuna päätäntävällän delegoinnin muotona. Tämä on poikkeus testamentin henkilökohtaisuutta koskevasta vaatimuksesta, mutta sitä voidaan jo edellä esitetyn lisäksi perustella testaattorin tahdolla. Erityisesti perusteltavissa on määräys, jossa testaattori antaa nimeämälleen toimeenpanijalle mahdollisuuden määrätä sijaansa toinen, mikäli ensisijainen toimeenpanija ei pysty ottamaan tehtävää vastaan. Tällä tavoin testaattori antaa sijaansa toiselle henkilölle mahdollisuuden tehdä kussakin olosuhteessa järkevä valinta. Se, että antaa nimeämälleen henkilölle vallan nimetä testamentin toimeenpanija alkujaankin, menee hieman pidemmälle. Tällainenkin määräys on kuitenkin ymmärrettävä, mikäli testaattori itse ei tunne ketään tarkoitukseen sopivaa, mutta hänellä on joku henkilö johon hän todella luottaa, mutta jonka osalta hän tietää, ettei tämä voi itse ryhtyä tehtävään.

---

<sup>209</sup> Aarnio – Kangas 2009, s. 596.

#### 4.4 Saannon määrän ja saajan määrittelyn delegoiminen toimeenpanijalle hyväntekeväisyystarkoituksissa

Seuraavaksi edetään yhä pidemmälle sallitun päätäntävällän delegoinnin tarkastelussa. Testaattori voi delegoida testamenttinsa toimeenpanijalle myös sellaisia lähtökohtaisesti itsensä päätettäviksi kuuluvia asioita, joiden ei voida katsoa lainkaan lukeutuvan täytäntöönpanotoimiin<sup>210</sup>. Useimmiten testamenttia laadittaessa lähtökohtana lienee se, että testamentin tekijä tietää, kenelle hän haluaa omaisuutensa menevän. Aina asia ei kuitenkaan ole näin. Testamentin tekijä saattaa tietää haluavansa antaa rahat tiettyä tarkoitusta varten hyväntekeväisyyteen, mutta ei tiedä tarkempaa kohdetta ja haluaa jättää sen määrittelyn myöhemmin toisen henkilön ratkaistavaksi. Testaattorilla saattaa olla myös perusteita jättää saannon määrää tai testamentinsaaja osittain testamentissaan avoimeksi ja delegoida päätäntävältä näitä koskien toiselle henkilölle kuolemansa jälkeen. Näitä kysymyksiä ja sallitun delegoinnin rajoja tarkastellaan tässä luvussa.

Päätäntävaltaa on oikeuskäytännössä hyväksytty delegoitavaksi koskien kysymyksiä siitä, miten paljon omaisuutta ja kenelle testamentilla siirtyy. Täysin avoin delegointi ei Aarnion ja Kankaan mukaan ole mahdollista. Tätä perustellaan heidän mukaansa testamentin henkilökohtaisuusvaatimuksen lisäksi sillä, että näin voidaan eliminoida epäkypsät ja keskeneräiset tahdonilmaisut ja sillä, että pyritään torjumaan vierasta alkuperää oleva jälkisäädös.<sup>211</sup> Mitä enemmän toimeenpanijalle delegoidaan päätösvaltaa, sitä suurempi riski on sille, että toimeenpanija käyttää omaa asemaansa hyväkseen. Toisaalta kysymys on perittävän testamenttausvapauden toteuttamisesta ja järjestelystä, jonka perittävä sallii lähtökohtaisesti vapaasta tahdostaan. Jopa täysin vapaiden käsien antaminen testamentin toimeenpanijalle saattaisi toisaalta olla testaattorin toive<sup>212</sup>. Oikeuskirjallisuuden kannanotot siitä, mikä on sallittua päätäntävällän delegointia, ovat pitkälti kuvailevia. Aarnion ja Kankaan mukaan periaatteena on, että testamentin on osoitettava rajat toimeenpanolle. Testaattorille voidaan antaa testamentissa myös tulkintakriteereitä, mutta testamentin toimeenpanija ei silti voi perillisiä sitovalla tavalla ratkaista ehtojen merkitystä. Tällöin testamenttia on selvennettävä tulkintakanteella.<sup>213</sup>

---

<sup>210</sup> Ylöstalo 1954, s. 77; Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 174–182.

<sup>211</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 405.

<sup>212</sup> Tästä seuraavaan lopputulokseen kuitenkin päästään antamalla omaisuus jollekulle täydellä omistusoikeudella, joka voi sitten lahjoittaa omaisuutta haluamallaan tavalla.

<sup>213</sup> Aarnio – Kangas 2015, s. 404 & 407.

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan sitä, minkä verran päätäntävaltaa on oikeuskäytännössä hyväksytty siirrettäväksi testamentin toimeenpanijalle. Tarkasteltavana on myös se, miten tiukkoja puitteita testamenttimääräysten on edellytetty antavan silloin, kun kyse on saannon määrän tai lopullisen testamentinsaajan siirtämisestä toisen päätettäväksi. Oikeuskirjallisuudessa lähdetään yleensä testamentin henkilökohtaisuusvaatimukseen perustuen siitä, että testamenttia ei ole mahdollista tehdä epämääräisen henkilöpiirin hyväksi<sup>214</sup>. Saarenpää on todennut testamentin saajan valitsemisen olevan niin olennaisesti perittävälle kuuluva toimi, ettei sitä voi *kokonaan* delegoida toiselle<sup>215</sup>. Seuraavassa iäkkäässä ratkaisussa testaattori oli kuitenkin päätenyt ratkaisuun, jossa hän oli jättänyt sekä lopullisen testamentinsaajan että saannon määrän toimeenpanijan tarkemmin määriteltäväksi.

KKO 1920 II 3. Testamentintekijä oli antanut tietyille henkilöille oikeuden myöntää varoistaan ”johonkin hyvään tarkoitukseen tai hyväntekeväisyyslaitokselle Turun kaupungista aina 50 000 markkaan nouseva rahamäärä”. Korkein oikeus katsoi, ettei testamenttia tullut kumota sen vuoksi, ettei siinä ollut mainittu täsmällisesti sanottuihin tarkoituksiin myönnettävää rahamäärää.

Päätäntävallan siirtäminen on ratkaisussa sallittu ilmeisen pitkälle. Ratkaisu on vanha, mutta koska uudempi oikeuskäytäntö ei ole muuta osoittanut, lienee oikeustila pysynyt samana. Mikkolan mukaan päätäntävallan siirtämiseen testamentin toimeenpanijalle on Pohjoismaissa suhtauduttu verraten hyväksyen silloin, kun kyse on varojen jakamisesta hyväntekeväisyyteen tai siitä, että testamentin toimeenpanija määrittelee säätiön tarkoitusta ja toiminnan yksityiskohtia testaattorin asettamissa puitteissa<sup>216</sup>. Tutkielman luvussa 1.1.3 tarkastellut säätiölain säännökset antavat mahdollisuuden siirtää testamentin toimeenpanijalle runsaasti päätäntävaltaa. Säätiölain säännökset toisaalta tarjoavat myös suojaa testamentin tekijän tahdolle. Tavanomaisen hyväntekeväisyystarkoitukseen tehdyn testamentin osalta tällaista suojaa ei ole.

---

<sup>214</sup> Ks. esim. Mikkola 2014, s. 875.

<sup>215</sup> Ks. esim. Saarenpää 2006, s. 36.

<sup>216</sup> Lødrup 2003, s. 304; Mikkola 2014 s. 876. Norjan oikeudesta esimerkkejä myös Rt. 1912 s. 162 ja RG 1955 s. 696.



Päättävällän delegoinnin laajempaa hyväksymistä edellisessä ratkaisussa ja yleisemminkin silloin, kun kyse on hyväntekeväisyyskohteen valinnasta, voidaan perustella sillä, että testaattorin tarkoitus on tällöin rajattu saajakohteen osalta, vaikkakin väljästi. Saajana ei tällöin myöskään ole yksittäinen ihminen, vaan omaisuus jakautuu ennalta määrittelemättömälle ihmisryhmälle. Vaikka testamentin tekijä olisi itse tehnyt tiettyä hyväntekeväisyysjärjestöä koskevan valinnan, ei hän olisi tiennyt, ketkä todellisuudessa pääsevät hyötymään omaisuudesta. Hyväntekeväisyystarkoitukseen tehtävän testamentin jättämistä saajan suhteen avoimeksi puoltaa lisäksi se, että mikäli esimerkiksi juuri testamentissa nimetty yhteisö ei enää testamentin täytäntöönpanohetkellä ole olemassa, toteutuu testaattorin tahto siten, että omaisuus voidaan ohjata samanlaiseen, testaattorin tahdon mukaiseen tarkoitukseen.

Kun myös testamentilla siirtyvän omaisuuden määrä on delegoitu toisen päätettäväksi, aletaan lähestyä kysymystä siitä, onko päättävältä siirretty liikaa toiselle henkilölle. Edellisessä ratkaisussa harkinnalle on kuitenkin annettu yläraja, eikä määräys ole esimerkiksi ”haluan X:n antavan johonkin hyväntekeväisyyteen osan omaisuudestani”, mikä määräyksenä olisi liian laaja<sup>217</sup>. Mitä useampi tekijä jää auki, sitä enemmän toimeenpanijan tahdolla on merkitystä omaisuuden kohtalon kannalta. Seuraava ratkaisu osoittaa myös tilanteen, jossa testamentista on tehty joustavampi sen saajien piirin osalta.

KKO 1939 I 33. Testamentin mitättömäksi julistamista vaadittiin sillä perusteella, että testaattori oli jälkisaadöksessään antanut määräämilleen toimeenpanijoille niin laajat valtuudet, että nämä joutuivat testamentin tekijän sijasta lopullisesti määräämään testamentin sisällöstä. Testamentissa oli määrätty, että perittävän varoilla oli perustettava Terijoelle oppilaitos. Edellytykseksi tälle oli kuitenkin asetettu se, että jäämistövarat riittäisivät aiottuun tarkoitukseen ja oppilaitoksen perustaminen nähtäisiin tarpeelliseksi. Muussa tapauksessa kuolinpesän säästö oli luovutettava Tekniselle korkeakoululle stipendirahastoksi. Jos jäämistövarallisuus ei olisi riittävä tähänkään tarkoitukseen, se tulisi jakaa tietyille perittävälle läheisille henkilöille. Kanne hylättiin, kun testamentista kävi riittävästi selville, miten jäämistön suhteen oli meneteltävä

---

<sup>217</sup> Liian väljistä ilmaisuista ks. Aarnio - Kangas 2015, s. 405.

Tapauksessa saannon määrä selvillä, mutta testamentin saaja oli jätetty avoimeksi. Testaattori oli kuitenkin antanut valinnalle kriteerin (varojen riittävyys). Toimeenpanijoiden tehtäväksi jäi arvioida se, mihin varat riittävät ja kohdistetaan. Toimeenpanijalle voidaan Aarnion ja Kankaan mukaan edellä ilmenevällä tavalla siirtää valtaa määritellä omaisuuden lopullinen saaja. Testamentista on kuitenkin käytävä riittävän selvästi se ilmi tunnusmerkistö, joka saajan on täytettävä.<sup>218</sup> Esimerkkien pohjalta selviää, että testaattorin on määrättävä testamentissaan ainakin potentiaalisten saajien piiri, eikä toimeenpanijalle voida antaa oikeutta luovuttaa omaisuutta kenelle tahansa. Aarnio ja Kangas ovat katsoneet kysymyksen olevan siitä, saivatko toimeenpanijat määräysvallan testaattorin sijasta vai jatkoivatko he vain testaattorin alkujaan laatiman testamentin sisällön määrittämistä. Aarnio ja Kangas katsovat edellisen ratkaisun ilmentävän sanarajaperiaatetta eli sitä, että testamentista tulee käydä selville, miten jäämistön kanssa tulee menetellä.<sup>219</sup> Ratkaisussa esillä ollut testamentti oli perusteellisesti suunniteltu ja siinä oli annettu kriteerit, joiden mukaan toimeenpanijat saattoivat toteuttaa testaattorin tahtoa suhteellisen tarkasti. Näin testamentti osoitti testaattorin tahdon huolimatta siitä, että saajataho oli jäänyt testamentissa tehtäessä osittain avonaiseksi.

Aarnio ja Kangas ovat todenneet, että päätäntävällän delegointi voi koskea jäämistöomaisuuden yksilöintiä, jos vain itse tarkoitus on jälkisaädöksessä riittävän selvästi ilmaistu. He ovat katsoneet delegoinnin olevan mahdollista silloin, kun testamentin toimeenpanijan ratkaistavaksi annetaan se, riittääkö jäämistön säästö testamentissa mainitun tarkoituksen toteuttamiseen. Samoin määrätarkoitukseen käytettävän rahasumman suuruus on voitu jättää toimeenpanijan ratkaistavaksi, kunhan harkinnan äärirajat on ilmaistu.<sup>220</sup> Näissä puitteissa päätäntävällän delegoiminen on sallittu myös edellä käsitellyssä oikeuskäytännössä. Edellisissä ratkaisuissa kyse on ollut hyväntekeväisyystarkoituksiin tehdyistä testamenteista. Seuraavaksi siirrytään sellaisiin päätäntävällän delegoimista koskeviin ratkaisuihin, joissa testamentin tekijä on määrännyt omaisuutensa yksityiselle henkilölle, jota hän ei kuitenkaan ole itse nimennyt testamentissa.

---

<sup>218</sup> Aarnio - Kangas 2015 s. 405–406.

<sup>219</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 415; ks. myös Kolehmainen & Rabinä 2012, s. 177 ja Mikkola 2014, s. 875.

<sup>220</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 407–408.

#### 4.5 Lopullisen testamentinsaajan jättäminen avoimeksi

Tutkielman luvussa 2 on käsitelty kysymystä testamentin käyttämisestä vastikkeena perittävän hoidosta. Tässä luvussa käsitellään samaa ilmiötä, mutta tilanteita, joissa vastikkeen kohdistuminen on jätetty testamentissa tarkentuvaksi vasta testamentintekohetken jälkeen. Tällaisissa tapauksissa testamentista tulee joustava ja se mukautuu palkitsemaan sitä, joka tosiasiallisesti on hoitanut perittävää tämän viimeisinä vuosina. Luvun lopussa pohditaan, olisiko testamentinsaajan henkilön avoimeksi jättäminen mahdollista myös muuten kuin näissä tilanteissa.

KKO 1945 I 31. A oli tehnyt testamentin, jonka mukaan hänen jäämistönsä oli tuleva hänen hoitajalleen, myöhemmin selittänyt B:n hoitaneen häntä. Testamenttia ei katsottu mitättömäksi sillä perusteella, ettei siinä ollut nimetty testamentin saajaa, eikä mainittua lisäystä sen luontoiseksi, että se olisi ollut valvottava. Ään.

Ratkaisussa hoitamista koskeva selitys on katsottu riittävän täsmälliseksi, eikä sitä ole äänestysratkaisun tuloksena pidetty sellaisena, että se olisi ollut valvottava testamenttina. Tähän täsmäntämiseen ei kuitenkaan ole käytetty testamentin muotoa, ja saaja oli jätetty auki. On mahdollista, että kyseisessä tapauksessa mahdollisia hoitajia ei ollut paljon, ja testamentin tekijä on jo testamenttia tehdessään tiennyt, kenelle omaisuus on hänen tahtonsa mukaan ollut menevä. Seuraavassa tapauksessa korkeimman oikeuden kanta on kuitenkin ollut toinen.

KKO 1969 II 77. A oli testamentissaan määrännyt, että osan hänen omaisuudestaan saisi se, ”joka huolehtii hautauksesta ja jonka minä erikseen määrään siitä huolehtimaan”. A:n jälkeen toimitetussa perinnönjaossa mainittu omaisuus oli jaettu A:n hautauksesta hänen toivomuksensa mukaisesti huolehtineelle B:lle. Koskei mainittua testamenttiin sisältyvää määräystä ollut vielä pidettävä loppuun saatettuna testamenttina eikä A:n myöhemmin hänen hautauksestaan huolehtimisesta esittämää toivomusta ollut tehty testamentin tekemiselle säädettyssä muodossa eikä myöskään valvottu testamenttina, perinnönjakoa oikaistuin A:n perillisten moitekanteesta.

Tapauksessa määrätty pesänjakajat olivat toimittaneet jaon, jota kuitenkin oikaistiin korkeimman oikeuden päätöksestä. Edelliset ratkaisut ovat keskenään ristiriidassa. Kolehmainen ja Rabinän mukaan A ei ollut jälkimmäisessä tapauksessa erikseen määrännyt ketään huolehtimaan hautauksesta, kuten hän oli testamentissa ilmoittanut tekevänsä. He katsovat tämän osoittavan, ettei testamenttaustahto vielä ollut muodostunut riittävän tarkasti.<sup>221</sup> Tämä selittäisi eron edelliseen vuoden 1945 ratkaisuun, jossa testaattori ei ollut alkujaankaan ilmaissut testamentissaan sen vaativan vielä täydentämistä. Tapauksen KKO 1969 II 77 ratkaisutekstistä ei kuitenkaan ilmene, ettei testaattori olisi tehnyt hautausta koskevaa määräystä, vaikkakaan sitä ei ollut tehty testamentin muodossa.<sup>222</sup>

Kummassakaan edellisistä tapauksista testaattori ei testamentissaan nimennyt omaisuutensa lopullista saajaa. Korkein oikeus kuitenkin ratkaisi jälkimmäisessä tapauksessa asian niin, ettei testamentin saajan henkilön täsmentäminen ole mahdollista ilman testamentin muotoa ja valvontaa. Testamentin sanamuoto saattaa osoittaa hyvinkin olennaiseksi testaattorin tahdon toteuttamisen kannalta. Ratkaisut osoittavat, että raja sen suhteen, onko tahto ilmaistu riittävän pitkälle testamentissa, on hiuksenhieno. Oikean testamentinsaajan on edellisessä tapauksissa määrittänyt tuomioistuim, jolle testaattorin päätäntävalta on siis tosiasiallisesti tullut delegoiduksi. Seuraavassa tapauksessa edellisen ratkaisun kanssa samalta vuodelta korkein oikeus on jälleen hyväksynyt testamentinsaajan jättämisen avoimeksi.

KKO 1969 II 105 A oli testamentissaan, mainitsematta nimeltä ketään, määrännyt, että se, joka otti huolehtiakseen A:sta ja hoiti häntä hänen kuolemaansa saakka, saisi täydellä omistusoikeudella A:n omaisuuden. Kun B olosuhteet huomioon ottaen oli huolehtinut A:sta ja antanut tälle sellaista hoitoa, jollaista tämä oli testamentissaan edellyttänyt, testamentti katsottiin pätevästi tehdyksi B:n eduksi.

---

<sup>221</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012 s. 177.

<sup>222</sup> Tapauksessa kihlakunnanoikeus oli lausunut selvitettyksi, että testaattori oli ennen kuolemaansa määrännyt testamentinsaajat huolehtimaan hautauksesta, ja että nämä olivat myöskin sen tehneet. Korkein oikeus ei ole lausunut ratkaisussaan päinvastaista. Kihlakunnanoikeuden mukaan tämä hautauksesta huolehtimista koskeva määräys ei olisi ollut sellainen testamentin lisäys, joka olisi pitänyt tehdä testamentin tekemiselle säädetyssä muodossa ja valvottava. Eri mieltä oleva korkeimman oikeuden oikeusneuvos on niin ikään arvioinut testamentista käyvän riittävästi selville, miten testaattori on halunnut jäämistönsä suhteen menetellä.

Tapauksessa kantajat vaativat testamentin julistamista pätemättömäksi sillä perusteella, että testamentin saaja ei olisi huolehtinut testaattorista. Korkein oikeus katsoikin näytetyksi, että testaattori oli elänyt viimeiset vuotensa sairauden ja korkean ikänsä vuoksi huonoissa olosuhteissa (”under synnerligen enkla och även i hygieniskt avseende otillfredställande förhållanden”), mutta arvioi tämän pitkälti johtuvan siitä, että testaattori suhtautui elämänmuutoksiin vastentahtoisesti. Testamentinsaajan ja tämän perheen näytettiin kuitenkin hoitaneet testaattoria, eikä kenenkään muun henkilön ollut kyseisenä ajankohtana edes väitetty tätä tehneen. Oikeuskirjallisuudessa on kommentoitu tapauksessa olleen olemassa kiistattomasti vain yksi perittävän asettamat kriteerit täyttävä henkilö, joten saajien piiri täsmentyi riittävästi<sup>223</sup>. Tämä pitää paikkansa. Tapauksen KKO 1969 II 77 ratkaisutekstistä ei tosin myöskään ilmene, että hautauksesta huolehtineen henkilön määrittelystä olisi ollut tässäkin tapauksessa epäselvyyttä.

Oikeuskäytäntö jättää jossain määrin epäselväksi kysymyksen siitä, onko testamentin saajan henkilö määriteltävä loppuun saakka testamentin muodossa. KKO 1969 II 77 ja KKO 1969 II 105 ristiriitaisuudelle on oikeuskirjallisuudessa etsitty ja myös löydetty perusteita. Aarnio ja Kangas katsovat tapauksen KKO 1969 II 77 osoittavan, että päätäntävällän onnistunut delegointi ja testamentin keskeneräiseksi jääminen ovat yksinkertaisesti hyvin lähellä toisiaan. Jälkisäädöksen olisi oltava kypsytynyt lopulliselle asteelle eli tahdonilmaisun olisi oltava valmis, jotta delegointi voisi tapahtua pätevästi. Saajien piirin täsmentämättömyyden osoittaessa, ettei testaattori ole vielä lopullisesti päättänyt, kenelle omaisuus on tuleva, jälkisäädöstahdonilmaisuu ei Aarnion ja Kankaan mukaan ole kypsytynyt lopullisuuden asteelle.<sup>224</sup> Mikkola on ollut samaa mieltä: kun tapauksia lähestyy loppuun asti miettimisen näkökulmasta, ratkaisut eivät ole keskenään ristiriitaiset<sup>225</sup>. Testamentin saajan henkilöä ei siis ole välttämätöntä määrätä testamentin muodossa, mikäli testaattorin tahdonilmaisun voidaan arvioida muuten olevan kypsä. Tätä onkin pidettävä lähtökohtana vastaavanlaisia tapauksia ratkaistaessa.

---

<sup>223</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 178.

<sup>224</sup> Aarnio - Kangas 2015 s. 407. Tapauksessa KKO 1969 II 105 testaattori oli tehnyt testamenttinsa vuosi ennen kuolemaansa, jolloin testamentin saaja oli jo hoitanut häntä. Tässä mielessä hänen voitiin jo olettaa tienneen, ketä hän testamentissaan hoitajallaan tarkoitti.

<sup>225</sup> Mikkola 2014, s. 876, 880

Tässä luvussa käsiteltyjen korkeimman oikeuden ratkaisujen perusteella ei voi vetää johtopäätöksiä siitä, voisiko saajatahon lisäksi muita tekijöitä, kuten esimerkiksi saannon määrää, jättää testamentissa annetuissa rajoissa toimeenpanijan arvioinnin varaan silloin, kun kyseessä ei ole hyväntekeväisyyskohde. Koska oikeuskäytäntöä ei ole, asiaan kannattaa suhtautua varauksella. Toisaalta delegointikysymyksen osalta ratkaisevaa on jo aiemmin mainittu tahdonilmaisun kypsyys. Testamentin on oltava riittävän hyvin ohjelmoitu tekijänsä tahdon mukaiseksi. Mikkola on kuvannut testamenttia lankakeränä, josta irrallisten langankerien roikkumaan jääminen osoittaa, että testamenttitahto on jäänyt keskeneräiseksi. Mitä napakampi kerä on, sen todennäköisempää on testaattorin tahdon ja tarkoitusten toteutuminen.<sup>226</sup>

Näissä puitteissa testamentinsaajan jättäminen avoimeksi voisi palvella myös muita tarkoituksia kuin perittävän elinaikaisen hoidon palkitsemista. Tulkinnanvaraiset testamenttimääräykset ovat täysin eri asia kuin tietoinen harkintavallan antaminen toiselle henkilölle. Tulkinnanvaraisiin testamenttimääräyksiin sisältyy huomattavasti suurempia riskitekijöitä kuin perusteltuihin ja ennalta suunniteltuihin delegointimääräyksiin. Harkitut delegointimääräykset voivat tarjota myös mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja. Kolehmainen ja Rabinä ovat ehdottaneet, että testaattori voisi esimerkiksi antaa testamentissaan sen toimeenpanijalle ohjeet valita saaja perillistensä joukosta tietyillä testamentissa annetuilla kriteereillä niin, että yritysomaisuus saataisiin siirtymään juuri sille perilliselle, jolla on yritystoiminnan harjoittamiseen parhaat edellytykset<sup>227</sup>.

Tässä luvussa käsiteltyjä ratkaisuja on käsitelty oikeuskirjallisuudessa päätäntävällän delegoinnin yhteydessä. Voidaan kuitenkin kysyä, tapahtuuko näiden ratkaisujen mukainen järjestely, jossa tekijä testamenttaa omaisuutensa häntä hoitaneelle henkilölle, enemmänkin testamenttiehdon kuin delegoinnin avulla. Mikäli tilanteet tulkitaan tältä kannalta, ehto kohdistuu aikaan ennen testaattorin kuolemaa ja testamentti pannaan täytäntöön ehdon mukaisena. Delegoinnin ja testamenttiehtojen käsitteissä on näin ollen jonkin verran päällekkäisyyttä. Käytännössä erona testamenttiehtojen ja päätäntävällän delegoinnin välillä on se, että ehdot ovat laajemmin sallittuja, kun taas delegointi on sallittua ainoastaan tietyissä rajoissa. Ehdot ovat sikäli testamenttimääräyksinä varmempia testamentin tekijän

---

<sup>226</sup> Mikkola 2014, s. 880.

<sup>227</sup> Kolehmainen & Rabinä 2012, s. 175.

tahdon toteuttamisessa. Yhteistä näille kahdelle tutkielman aiheelle on se, että hyvän tavan vastaisuus yleisenä oikeusperiaatteena koskee yhtä lailla testamenttiehtoja kuin delegeoivia testamenttimääräyksiäkin.

Delegoitaessa päätäntävaltaa testamentin toimeenpanijalle testamentti perustuu testaattorin määräämisvallan ”aktiiviseen” käyttöön. Testamentissa on valtuutuksen piirteitä ja testamentin toimeenpanija hoitaa asioita ikään kuin testaattorin lukuun tämän kuoleman jälkeen. Delegoitaessa päätäntävaltaa testamentin toimeenpanijalle tilanne lähestyy sitä enemmän valtuutusta testamentin sisällöstä päättämiseen, mitä enemmän päätäntävaltaa siirtyy. Kuolemanvaraisia toimeksiantoja käsiteltiin aiemmassa luvussa. Mitä pidemmälle päätäntävaltaa delegoidaan, sitä lähemmäs tullaan valtuutusta. Jos esimerkiksi testamentin toimeenpanijalle annettaisiin testamentissa valta määrätä testamentinsaajat ja heidän saantojensa määrät, olisi tämä käytännössä sama kuin että toimeenpanija olisi itse tehnyt kyseisen testamentin testaattorin puolesta tai valtuuttamana. Aarnio on todennut, että mikäli joku laatii jälkisäädöksen, jossa hän antaa testamentin toimeenpanijalle vapaan vallan määrätä jäämistöstä, jää ainoaksi eroksi valtuutukseen oikeustoimen muoto. Valtuutuksen ollessa vapaamuotoinen, edellytetään päätäntävaltaa testamentissa delegoitaessa testamentin muotomääräykset täyttävää tahdonilmaisua. Asiallisesti, eli sivulliselle siirretyn päätäntävallan laajuuden osalta, tapaukset ovat kuitenkin täysin rinnasteiset.<sup>228</sup>

Tässä luvussa on käsitelty päätäntävallan delegoimista testamentin toimeenpanijalle. Delegointia koskeva tutkielman osa on jaettu kahteen lukuun. Seuraavassa luvussa käsitellään tilanteita, joissa päätäntävaltaa testamentin lopullisesta tuloksesta delegoidaan testamentin saajalle.

---

<sup>228</sup> Aarnio 1969, s. 52.

## 5 Päättävällän delegointi testamentinsaajalle

Tutkielmassa viimeisenä tarkastellaan mahdollisuuksia delegoida päättävältä testamentin saajataholle. Kysymys liittyy kahteen korkeimman hallinto-oikeuden verotukseen liittyvään tapaukseen. Päättävällän delegoiminen on paljon muutakin kuin verotuksellinen kysymys, mutta vero-oikeuden tuntemus on testamenttien suhteen tärkeää, koska ilman sitä saatetaan päätyä lopputuloksiin, jotka eivät ole testamentin tekijän tahdon mukaisia.

Testamentin tekijällä on oikeuskirjallisuudessa todettu olevan suhteellisen laajat mahdollisuudet antaa testamentin saajalle valtaa määrittää omat etuutensa. Tätä kutsutaan testamentin saajan optiovallaksi. Kaikista pisimmälle päättävällän siirtämisessä päästään Aarnion ja Kankaan mukaan sellaisella testamenttimääräyksellä, jossa saajan määrätään voivan ottaa pesästä ”mitä omaisuutta ja kuinka paljon tahansa.” Tällainen testamentti on heidän mukaansa tulkittavissa yleistestamentiksi. Sallittua on Aarnion ja Kankaan mukaan myös antaa saajalle lopullinen valintavalta joko arvomäärään tai esineisiin, kunhan valintakriteerit on määritelty testamentissa tai ne pystytään tulkintateitse vahvistamaan. Aarnion ja Kankaan mukaan pätevä on esimerkiksi testamentti, jonka mukaan saaja saa ottaa pesästä 100.000 euron arvosta jäämistöön kuuluvia esineitä, osakkeita tai käteisiä varoja.<sup>229</sup> Tällainen järjestely vähentää saajan osalta riskiä siitä, että hänelle testamentilla suunnattu omaisuus ei vastaa sen oletettua arvoa tai käyttötarkoitusta.

Edellä mainittu päättävällän delegoiminen on hyväksyttävissä jo sillä perusteella, että PK 17:2 a §:n mukaan perillinen ja testamentin saaja voivat luopua oikeudestaan perittävän kuoltua, jolleivät he ole jo ryhtyneet sellaisiin toimiin, että heidän on katsottava ottaneen perinnön vastaan <sup>230</sup>. Testamentin saaja voi siis ilman nimenomaista testamenttimääräystäkin olla vetoamatta testamenttiin tai nimenomaisesti luopua vetoamasta siihen.

---

<sup>229</sup> Aarnio - Kangas 20015, s. 408.

<sup>230</sup> Perinnön vastaanottamiseksi katsotaan se, että saaja luopuu oikeuksistaan jonkun muun henkilön kuin sijaantulijan hyväksi. Tällöin oikeustoimeen sisältyy määräämisainesta, ja sitä pidetään testamenttiin perustuvan oikeuden luovutuksena = luopuminen voi tapahtua verotuksellisesti tehokkaasti vain luopujan sijaantuloperillisen hyväksi. Aarnio - Kangas 2015, s. 763; Ossa 2009, s. 97.



Testamentista voi luopua myös vain osittain. Toisinaan testamentista luopuminen merkitsee sitä, että testamentin saaja ilmoittaa tyytyvänsä omistusoikeuden sijaan käyttöoikeuteen. Tätä pidetään yksityisoikeudellisesti pätevänä järjestelynä. Silloin kun testamentinsaaja ei ole testaattorin lakimääräinen perillinen, testamentin vastaanottamista vain osittain on myös perintöverotuksessa pidetty tehokkaana. Lakimääräisten perillisten osalta asia on kuitenkin tulkinnanvaraisempi johtuen siitä oikeuskäytännössä omaksutusta linjasta, että osittainen perinnöstä luopuminen on johtanut sekä perintö- että lahjaverojen maksuun.<sup>231</sup> Silloin kun saantomuoto on perinnön sijaan testamentti, on osittainen luopuminen siis kaikenlaisten saajien osalta verotehokkaasti mahdollista. Tekemällä perillisasemassa olevan hyväksi testamentti voidaan lähtökohtaisesti vaikuttaa siihen, että perilliselle saadaan annettua enemmän liikkumavaraa eli delegoitua päätäntävaltaa hänen saantonsa suhteen.

Jäämistöoikeudessa lähdetään Aarnion ja Kankaan mukaan siitä, että henkilö voi saada omaisuuden kahdella täysin toisiinsa rinnastuvalla saannolla, perinnön ja testamentin nojalla<sup>232</sup>. Vero-oikeudessa saantoja tulkitaan kuitenkin vero-oikeuden lähtökohdista. Seuraava ennakkoratkaisu koskee osittaista luopumista lakimääräisen perillisen hyväksi tehdystä testamentista.

KHO 3.2.2009/256. A oli äitinsä ainoa lakimääräinen perillinen. Äidin tekemän testamentin mukaan A sai omistusoikeuden kaikkeen omaisuuteen. Sen lisäksi testamentti sisälsi ainoastaan A:n aviopuolison avio-oikeutta koskevan määräyksen. Kun tällä avio-oikeutta koskevalla määräyksellä ei ollut sellaista vaikutusta A:n asemaan perillisenä, että A:n perintöverotuksessa voitaisiin katsoa vastaanottavan perinnön testamentinsaajana eikä suoraan lakimääräistä perimystä koskevien säännösten nojalla, niin, mikäli A pidätti hallintaoikeuden asunto-osakkeeseen ja kiinteistöön, hänen oli katsottava ryhtyneen perintöön ja omistusoikeudesta

---

<sup>231</sup> Ossa 2009, s. 98; Aarnio - Kangas 2015, s. 763; Tuunainen 2015, s. 218-219. Verohallinnon ohjeen mukaan perintöverotuksessa noudatettu sääntö perustuu ratkaisuun KHO:1969-II-601, jonka mukaan osittainen perinnöstä luopuminen katsotaan perintöön ryhtymiseksi, jolloin luopujaperilliselle määrätään perintövero koko perintöosuudestaan osittaisesta luopumisesta huolimatta.

<sup>232</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 16. Aiemmin testamenttisaantoa on pidetty poikkeusluontoisena lakimääräiseen perimyksen nähden. Ks. myös. KKO:2012:90, jossa lesken katsottiin voivan vedota keskinäisen omistusoikeustestamentin lisäksi perintökaaren 3 luvun 1 a §:n 2 momentin mukaiseen oikeuteen pitää asunto jakamattomana hallinnassaan

luopuminen asuinhuoneiston hallintaan oikeuttavien osakkeiden ja kiinteistön osalta kahden lapsen hyväksi oli katsottava A:lta tulleiksi lahjoiksi lapsille. Ennakkoratkaisu.

Tapauksessa korkein hallinto-oikeus tarkasteli kysymystä siitä, tuliko saantoon soveltaa perintöä vai testamenttia koskevia perintöverotuksen periaatteita. Testamentista luopuminen osittain omistusoikeuden osalta ei onnistunut A:n osalta verotuksellisesti toivotulla tavalla, koska saannon perusteeksi katsottiin testamentin sijaan lakimääräistä perimystä koskevat säännökset. Kyse on ennakkoratkaisua koskevasta valituksesta ja se on julkaistu, mistä päätellen sille on haluttu antaa ennakkopäätösarvoa. Seuraavassa vuosikirjaratkaisussa on myös kyse perillisasemassa olevien hyväksi tehdystä testamentista.

KHO 2009:104. A oli puolisonsa B:n kanssa tekemässään testamentissa määrännyt muun ohella, että mikäli A kuolee ensiksi saavat kaiken hänen varallisuutensa täydellä omistusoikeudella - sen jälkeen kun B:lle tuleva tasinko on maksettu - rintaperilliset eli lapset C, D ja E niin, että kunkin osuus on yhtä suuri. Testamentissa oli lisäksi määrätty, että testamentinsaajilla oli myös oikeus ottaa testamentti halutessaan vastaan joko osaksi tai kokonaan perintökaaren 12 luvun tarkoittamana käyttöoikeustestamenttina, jolloin omistusoikeus varallisuuteen tältä osin oli menevä testamentinsaajan sijaan tuleville rintaperillisille. C oli testamentin ilmaiseman tahdon ja valintaoikeuden perusteella ottanut vastaan testamenttiosuudestaan kahdeksan kymmenesosaa (8/10) omistusoikeudella ja kaksi kymmenesosaa (2/10) käyttöoikeudella sekä D oli vastaanottanut testamenttiosuuteensa ainoastaan käyttöoikeuden. Käyttöoikeuden alaisen omaisuuden omistusoikeus oli testamentin mukaan mennyt C:n ja D:n rintaperillisille, jotka olivat heidän sijaantuloperillisiä ja joita oli siltä osin kuin he olivat saaneet omistusoikeuden perintöverotettu A:n jälkeen.

Perintö- ja lahjaverolain 33 a §:n veronkiertosäännöstä ei voitu soveltaa A:n testamenttiin. A:n rintaperillisten saannot olivat testamenttisaantoja. Koska C ja D olivat ilmoittaneet vetoavansa testamenttiin vain osittain ja kun heidän ryhtymisensä oli rajoittunut vain siihen määrään, jonka he olivat ilmoittaneet vastaanottavansa, he olivat tehokkaasti luopuneet osittain testamentista.

Kolehmainen ja Rabinä ovat todenneet, että ratkaisun testamentissa perintökaaren mukaisia saantoja muovattiin nimenomaisella määräyksellä käyttöoikeuden valinnan mahdollisuudesta, vaikka testamentti perustuikin lain mukaiselle tasajaon periaatteelle. Saajat oli selkeästi määritelty testamentissa, mutta saannon määrästä oli jätetty heille suuri määräämisvalta.<sup>233</sup> Testaattorit eivät olleet määränneet testamentissa myöskään, minkä laatuista omaisuutta ja millaisella oikeudella testamentinsaajat saivat. Testamentin tekijät olivat näin saaneet onnistuneesti testamentissaan delegoitua optiovaltaa perillisasemassa oleville testamentin saajille.

Ratkaisua edeltävässä valituksessaan veroasiamies oli esittänyt, että saantoperusteen tulisi aina olla perintö silloin, kun testamentinsaajat ovat myös perittävän lakimääräisiä perillisiä. Veroasiamies oli vedonnut siihen, että testamentin laatiminen oli näennäistoimenpide perintöveron minimoimiseksi, eli testamentti olisi laadittu verosta vapautumisen tarkoituksessa. Tämä tarkoittaisi perintö- ja lahjaverolain 33 a §:ssä tarkoitettua tilannetta.<sup>234</sup> Veroasiamies oli katsonut perillisten ottaneen perinnön vastaan ja disponoineen siitä, minkä johdosta saajilla olisi tullut olla perintöverovelvollisuus koko osuuksistaan. Korkein hallinto-oikeus kuitenkin arvioi tilanteen tässä tapauksessa perillisasemassakin olevien testamentinsaajien osalta toisin. Jäämistöoikeudellisesti lakimääräisen perillisen hyväksi tehty testamentti on pätevä, ja siltä osin kuin saaja vetoaa testamenttiin, ei saannon perusteesta Purosen mukaan pitäisi nousta kysymystä<sup>235</sup>. Korkein hallinto-oikeus totesi ratkaisussaan, että testamenttisaantoa ei myöskään perintö- ja lahjaverolaissa aseteta eri asemaan kuin perintösaantoa. Lisäksi korkein hallinto-oikeus katsoi, ettei kyseessä ollut PerVL 33 a §:n tarkoittama tilanne siksi, että verotuksellisesti vastaavanlainen lopputulos oltaisi saavutettu suoraan A:n tekemällä toisensisältöisellä testamentilla. Lisäksi korkein hallinto-oikeus lausui, että testamentin tekemistä ylipäättään ei voida pitää perintö- ja lahjaverolain 33 a §:ssä tarkoitettuna perintöveron

---

<sup>233</sup> Kolehmainen - Rabinä 2010 s. 185.

<sup>234</sup> Perintö- ja lahjaverolain (8.12.1995/1392) 33 a §:n mukaan ”jos perinnönjakosopimukselle, luovutustoimelle tai muulle perintö- tai lahjaverotukseen vaikuttavalle oikeustoimelle on annettu sellainen oikeudellinen sisältö tai muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, tai jos on ryhdytty muuhun toimenpiteeseen ilmeisesti siinä tarkoituksessa, että perintö- tai lahjaverosta vapauduttaisiin, on perintö- tai lahjaverotuksessa meneteltävä asian varsinaisen luonteen tai tarkoituksenmukaisesti.”

<sup>235</sup> Puronen 2010, s. 482.

kiertämistoimena. Luovutustoimia perintöoikeudellisesti tarkasteltaessa niitä arvioitiin jälkimmäisessä tapauksessa PK 11 luvun 1 §:n mukaan, eli testamenttia tulkittiin testamentin tekijän tahdon mukaisesti huomioiden myös PK 23 luvun 3 §, jonka mukaan taas osakkaat saavat toimittaa perinnönjaon haluamallaan tavalla.

Pertti Puronen on todennut, että jäämistöoikeuden kanta testamentin ja perinnön samanvertaisuudesta ei edellä mainittuja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuja vertailla ole vero-oikeuden alalla ehdoton. Arvioinnin mittapuu on hänen mukaansa eri arvioitaessa asiaa jäämistöoikeudellisesti ja verotuksen kannalta.<sup>236</sup> Puronen on arvioinut ratkaisun 2009:104 korostavan enemmän perintöverotuksen pohjan yksityisoikeudellisuutta, kun taas KHO 3.2.2009 taltio 256 on vero-oikeudellisempi<sup>237</sup>. Testamentin verotuksellinen kannattavuus vaikuttanee usein myös testaattorin toimintaan. Puronen on todennut, että ainakin suurissa pesissä voidaan saavuttaa hyvin merkittäviä verosäästöjä muuttamalla perillisen saanto omistusoikeudesta hallintaoikeudeksi (joka on PerVL 2.2 §:n nojalla verovapaa) ja määräämällä hallintaoikeudella vähennetty omistusoikeus lastenlapsille. Puronen on arvioinut edellisten ratkaisujen avanneet verosuunnittelumahdollisuuden, jonka hän arvioi lisäävän testamenttien määrää lahjojen kustannuksella.<sup>238</sup> Tutkielman aiheen kannalta ratkaisut osoittavat rajoja myös päättävällä delegoinnilla siinä mielessä, että yksityisoikeudellisesti pätevä ratkaisu ei välttämättä ole testaattorin tahdon mukainen, mikäli siitä koituu testamentinsaajille veroseuraamuksia, joita testaattori ei ole tarkoittanut. Kysymyksen verotuksellinen puoli on kiinnostava, mutta on muistettava, että kumpikin edellä läpikäytyjen ratkaisujen

---

<sup>236</sup> Puronen 2010 s. 483, 477. Puronen korostaa, että verotuksen funktiot eroavat jäämistöoikeudellisen sääntelyn tavoitteista. Yksityisoikeudellisesti moitteeton muoto voi olla merkityksetön, koska oikeustoimia arvioidaan verotuksessa yleensä korostetusti niiden taloudellisen merkityksen näkökulmasta. Lisäksi verotuksellinen yhdenvertaisuus voi Purosen mukaan merkitä sitä, ettei oikeustoimelle annettu muoto ole ratkaiseva. Siviilioikeudellisia käsitteitä siis käytetään vero-oikeudellisesti.

<sup>237</sup> Puronen 2010, s. 485. Puronen on väitöskirjassaan (1990, s. 92) todennut, että vero-oikeudessa käytettävien yksityisoikeudellisten termien ja käsitteiden sisältö voi vero-oikeuden piirissä vaihdella tietyissä rajoissa. Tämä on hänen mukaansa huomioitava käytettäessä siviilioikeuden termejä vero-oikeudessa.

<sup>238</sup> Purosen (2010 s. 485) mukaan on esitetty, että kun osittainen perinnöstä luopuminen on mahdollista testamenttiteitse, olisi perusteltua säätää tehokkaan osittaisen perinnöstä luopumisen mahdollistava veronormi. Sääntely nykymuodossaan ei Purosen mukaan täytä kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun mahdollisuuksia. Puronen (2015, s. 464) on kuitenkin suositellut vastaavanlaisissa tilanteissa verotusta koskevan ennakkoratkaisun hakemista, mikäli taloudellinen intressi on suuri tai järjestely epätavanmukainen.

testamenteista on yksityisoikeudellisesti tarkastellen pätevä. Seuraavassa tarkastellaan vielä päätäntävallan delegoimista testamentinsaajalle yleisemmin.

Kolehmainen ja Rabinä ovat esittäneet, että kun päätäntävaltaa delegoidaan testamentin saajalle, testamentin mitättömäksi julistamisen riski saattaa olla pienempi kuin niissä tilanteissa, jossa ratkaisuvalltaa on uskottu testamentin toimeenpanijalle. Sen, että testaattori on päättänyt, että saajat voivat määrittää tarpeensa saantoon, voidaan katsoa osoittavan tahdonilmaisun kypsyyttä ja suunnittelua<sup>239</sup>. Sallitun delegoinnin rajojen on oikeuskirjallisuudessa katsottu liittyvän lisäksi siihen, mikä taho on testamentin saajana. Jos saajana on leski, on esitetty että tälle saatettaisiin voida jättää ratkaisuvalltaa siitä, jaetaanko jäämistö perintökaaren säännösten mukaisesti vai noudatetaanko testamentin määräyksiä, vaikka tätä ei muuten pidetä mahdollisena<sup>240</sup>. Tämä käsitys perustunee vanhaan oikeuskäytäntöön, josta löytyvät ratkaisut SO t. 4.7.1903 ja SO t. 9.5.1904. Ratkaisuista ensimmäisessä puolisoit olivat keskinäisessä testamentissaan pidättäneet perillisilleen heidän perintöoikeutensa vain siinä tapauksessa, että leski kuolisi jättämättä testamenttia pesän omaisuudesta. Eloonjääneelle puolisolle oli jälkisaadoksessa annettu oikeus hallita jakamattomana kaikkea pesän irtainta ja kiinteätä omaisuutta täydellä omistusoikeudella, ja lesken katsottiin olevan kelpoinen määräämään uudella testamentilla myös ensiksi kuolleen puolison pesäosuudesta.<sup>241</sup> Jälkimmäisessä ratkaisussa eloonjääneelle puolisolle oli annettu valta yksin määrätä, kenelle puolisoitten kotona asuvista lapsista ensin kuolleen puolison jäämistö menee. Testamentintekijä oli osoittanut vain sen piirin, josta valinta oli tehtävä, mutta testamentin moitekanne hylättiin tästä huolimatta.

Lasten oikeus lakiosiin vanhempiensa jälkeen on otettu lakiin vanhaan perintökaareemme siihen tehdyllä osittaisuudistuksella vuonna 1951<sup>242</sup>. Niinpä edellisen vuosisadan alun tapauksissa leskelle lienee todella jäänyt valta määrätä jäämistöstä kokonaisuudessaan. Ylöstalo ja myöhemmin Kolehmainen ja Rabinä ovat kytkeneet näin laajan delegointivallan keskinäisen testamentin tehneiden aviopuolisoiden erityissuhteeseen.

---

<sup>239</sup> Kolehmainen - Rabinä 2010 s. 186.

<sup>240</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 182.

<sup>241</sup> Kolehmainen & Rabinä 2012, s. 183.

<sup>242</sup> Laki perintökaaren (1734) 17 luvun muuttamisesta 471/1951; Kangas 2004, s. 576; Korpiola 2010, s. 1342.

Perusteena on käytetty sitä, että kyseessä on puolisoiden yhdessä luoma omistuskokonaisuus. Yhtä laajaa testamenttausvallan delegoimista ei Ylöstalon mukaan välttämättä oltaisi valmiita hyväksymään muissa kuin puolisoiden keskinäisissä testamenteissa.<sup>243</sup> Uudempaa oikeuskäytäntöä aiheesta ei ole, mutta voidaan pohtia, riittäisikö puolisoiden erityissuhde enää yksinään perusteeksi näin laajan delegointivallan sallimiselle. Myös Kolehmainen ja Rabinä ovat todenneet, että näissä tilanteissa on syytä varovaisuuteen<sup>244</sup>.

Oma mielenkiintoinen kysymyksensä on, voisiko testamentinsaajalle jättää oikeuden muuttaa testamentissa olevia ehtoja, kuten avio-oikeuden poissulkevaa määräystä. Motiivi tälle voisi olla se, että testaattori haluaisi huomioida perillisensä tulevaa jäämistösuunnittelua. Tämän mahdollisuuden hyväksymistä puoltaisi se, että kyseessä on testamentin tekijän tietyssä mielessä rajaama vaihtoehto omaisuuden saajan osalta, vaikka testamentinsaajan aviopuoliso ei aina olekaan vielä testamentintekohetkellä testaattorin tiedossa. Testaattori olisi tällöin määritellyt sen, että testamentin saajan puoliso joko saa tai ei saa omaisuuteen avio-oikeuden, ja jättänyt tämän asiantilan muuttamisen nimenomaisesti testamentissa mainiten testamentinsaajan tulevan tahdonilmaisun varaan. Hyväksymistä puoltaisi myös se, että Aarnion ja Kankaan mukaan testamentin saaja voisi omaisuuden osituksessa joka tapauksessa sopia siitä, että testamentilla saatua omaisuuteen sovelletaan avio-oikeutta koskevia määräyksiä<sup>245</sup>. Delegointimääräys myös kohdistuu omaisuuteen, josta perillinen voisi joka tapauksessa itse määrätä testamentilla.

---

<sup>243</sup> Ylöstalo 1954, s. 81–82; Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 183.

<sup>244</sup> Kolehmainen - Rabinä 2012, s. 183.

<sup>245</sup> Aarnio - Kangas 2015, s. 608. Osituksen sovittelun piiriin testamentilla poissuljettu avio-oikeudesta vapaa omaisuus ei kuitenkaan voi joutua. HE 62/1986 sisälsi ehdotuksen siitä, että testamentin ja lahjakirjan ehdon nojalla avio-oikeudesta vapaata omaisuutta olisi voitu osituksen sovittelussa pitää osaksi tai kokonaan avio-oikeuden alaisena. Eduskunta hylkäsi ehdotuksen perustuen siihen, että ehdotettu sovittelu olisi kajoanut kolmannen henkilön eli testamentintekijän oikeuksiin. Ositus sopimuksella testamentin saaja voi kuitenkin tehdä testaattorin tahdon tyhjäksi. Välimäen (1995, s. 113) mukaan sellainen puolison toiminta avioliiton aikana, joka on tullut toisen puolison omaisuuden kartuttamiseksi, joka on avio-oikeudesta vapaata, tai mikäli toinen puoliso on kartuttanut tällaista omaisuutta niin, että hän on ainakin osittain laiminlyönyt osallistua oman ao-omaisuutensa kartuttamiseen ja säilyttämiseen, voidaan kuitenkin ottaa huomioon perusteena sovittelulle. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lakiesitystä kommentoidessaan Välimäen mukaan lausunut, että ehdotus sovittelusta on maamme perusoikeusjärjestelmälle vieras, ja että omistajan oikeus testamentata omaisuutta ja testamentin sisältöä tulee tulkita tekijän tahdon mukaisesti on niin vahva pääperiaate, että ehdotus olisi muuttanut testamenttioikeuden keskeisiin perusteisiin luettavaa seikkaa.

Nämä syyt puoltaisivat tällaisen delegointimääräyksen sallittavuutta. Tällaisessa tapauksessa tosin saannon määrä jää avoimeksi, sillä testamentinsaajan aviopuolison varallisuus vaikuttaa siihen, tulisiko testamentinsaajan maksettavaksi ylipäättään tasinkoa ja jos, niin minkä verran. Mikäli mahdollisuus hyväksytään, tulee seuraavaksi pohdittavaksi se, missä muodossa testamentinsaajan tulee ilmaista avio-oikeuden palauttaminen omaisuuteen. Avioeron yhteydessä tämä ilmenisi luonnollisesti ositussopimuksesta, ja kuolinhetkeä varten omaisuudesta pitäisi joka tapauksessa voisi määrätä testamentilla, ellei puoliso peri testamentinsaajaa, jolloin testamenttia taas ei tarvita. Yksi mahdollisuus voisi olla myös toteuttaa avio-oikeuden poissulkevan testamenttimääräyksen muuttaminen avioehdolla, mikäli se olisi testamentissa sallittu. Toisaalta ajatus oikeudesta muuttaa toisen testamenttia on oikeusjärjestelmässämme vieras. Kysymys on kuitenkin pohtimisen arvoinen.

Siirrettäessä optiovaltaa testamentinsaajalle testaattorin tahto vaikuttaa yhteistyössä saajan tahdonilmaisun kanssa siihen, millainen testamenttioikeustoimen lopputulos on. Testamentti on tällöin tietyllä vuorovaikutteinen ja reagoi saajan tahdonilmaisuun. Asetelma muistuttaa hieman sopimusta, jossa saajalle varataan mahdollisuus valita testaattorin testamentissaan erittelemistä tarjouksista. Testaattori jättää tahtonsa testamentissa ilmaan, ja oikeustoimi täydentyy saajan tahdonilmaisun johdosta. Delegoitaessa päätäntävaltaa iäkkäämmälle saajalle on syytä ottaa huomioon edunvalvontaoikeudelliset näkökohdat, jotka saattavat vaikuttaa testamentin saajan valinnanmahdollisuuksiin. Vanhuuteen liittyvät muistisairaudet saattavat vaikuttaa ihmisen oikeudelliseen toimintakykyyn elämän ehtopuolella.<sup>246</sup> Perinnöstä tai testamentista luopuminen päämiehen puolesta edellyttää, että edunvalvoja saa siihen maistraatin luvan. Vallitsevan käytännön mukaan tällainen lupa voidaan myöntää vain, mikäli saanto on käytännössä arvoton. Edunvalvonnassa olevan saajan osalta testaattorin tahdon mahdollistama luopuminen ei siis välttämättä ole mahdollinen, vaan saajan on otettava koko testamentti vastaan täydellä omistusoikeudella. Tällaisia testamentteja tehtäessä olisikin muistettava asianmukaisen edunvalvontavaltuutuksen tekeminen, jotta testaattorin tahdon toteutuminen varmistuisi. Mikäli testaattori kuitenkin on nimenomaisesti määrännyt testamentissaan saajalle optiovaltaa, voidaan pohtia, olisiko tilanne tulkittavissa

---

<sup>246</sup> Edunvalvonnan tarvetta voi aiheuttaa myös muu tekijä kuin vanhuus, kuten sairastuminen tai onnettomuus.

luopumisen osalta toisin. HolhTL 41 §:ssa on kyse testaattorin tahdon suojaamisesta. Siinä säädetään, että jos joku antaessaan toiselle omaisuutta lahjana tai testamentilla on samalla määrännyt omaisuuden hoitamisesta, näitä määräyksiä tulee noudattaa tämän luvun (5 luku) säännösten estämättä. Voidaan pohtia, antaisiko tämä säännös mahdollisuuden sille, että holhousviranomainen voisi lupaharkinnassaan huomioida yhtenä asiaan vaikuttavana seikkana myös testaattorin tahdon.



## 6 Lopuksi: Testamenttiehdot ja päätäntävallan delegointi testamenttausvapauden toteuttamisessa

Testaattorilla on vapaus määrätä omaisuudestaan myös kuolemansa jälkeen. Hän voi vaikuttaa monella tapaa omaisuutensa siirtymiseen ja omistajan valtuuksiin kuolemansa jälkeen. Rajat määrittämiselle muodostuvat eri oikeudenalojen sääntelyn tuloksena. Laissa ei säädetä siitä, mitä testamentilla pitää omaisuudesta määrätä. Testamentin muodossakaan annettavat määräykset eivät kuitenkaan voi olla täysin vapaasti testaattorin halujen mukaisia, mikäli niiden toteutuminen halutaan turvata. Testamenttiehtojen osalta on huomattava se, etteivät ne saa olla kiellettyjä, esimerkiksi hyvän tavan vastaisia. Mikäli ehto on hyvän tavan mukainen, testamentin tekijän tahdon suojaaminen perustuu käytännössä niiden tahojen kanneoikeuteen, joilla on asiassa intressi. Testamenttiehtojen täytäntöönpanon varmistaminen onnistuu käytännössä parhaiten muotoilemalla testamenttiehto niin, että sen toteutumisen turvaamiseksi laitetaan purkava ehto. Mikäli testamentilla siirtyy varallisuusarvoista omaisuutta, on saajalla tällöin kannustin ehdon noudattamiseen. Muussa tapauksessa testamenttiehdot saattavat jäädä toteutumatta. Tärkeää on myös huomata, että joskus ehtojen toteuttaminen ei ole mahdollista olosuhteiden muuttumisen vuoksi, ja testaattorin tahto saattaa sen vuoksi olla mahdotonta toteuttaa. Päätäntävallan delegoiminen saattaa tietyissä tapauksissa olla ratkaisu tähän ongelmaan. Sama tavoite on usein mahdollista hoitaa erilaisilla vaihtoehtoisilla testamenttimääräyksillä, eli testamenttiehdolla ja päätäntävaltaa delegoivalla määräyksellä saattaa olla mahdollista saavuttaa sama lopputulos.

Delegoinnilla testamentti voidaan sopeuttaa tuleviin muutoksiin joustavammin kuin asettamalla testamentissa ehtoja. Ensimmäisenä esimerkkinä voidaan käyttää tilannetta, jossa testaattori haluaa, että vain koulutuksen tarpeessa olevat henkilöt saavat testamentilla omaisuutta. Tämä tavoite voidaan toteuttaa asettamalla testamentissa joko ehtoja omaisuuden saamiselle tai ehto, jonka täytyessä henkilö menettää oikeutensa vaatia testamenttiosuutta, esimerkiksi mikäli saaja ei ole aloittanut opiskelua tiettyyn ikään mennessä. Toinen vaihtoehto on määrätä testamentissa toimeenpanija jolle antaa valtuudet jakaa perintö ottaen huomioon testamentinsaajien koulutustarpeen nimenomaisesti rajatulla tavalla. Näin kahdella eri tavalla on mahdollista saavuttaa sama lopputulos, mutta toimeenpanijan käyttö mahdollistaa joustavammat ja tilanteisiin mukautuvammat ratkaisut. Ehtoja käyttämällä jouston tuominen tilanteisiin saattaa siis olla hieman vaikeampaa.

Delegointimääräyksissä haasteena on kuitenkin niiden rajattu sallittuus. Sille, mikä on kiellettyä ja mikä sallittua delegointia, ei ole asetettu selkeitä rajoja lainsäätäjän eikä toisaalta ennakkoratkaisujenkaan muodossa. Tämä on ongelma oikeusvarmuuden kannalta. Ehtojen käyttäminen on lähtökohtaisesti hyväksyttävää ja niitä käyttäen vieras tahto ei välttämättä pääse yhtä paljon vaikuttamaan testamenttaustoimen lopputulokseen. Voidaankin kysyä, että kun testamentin toimeenpanijalle on joka tapauksessa annettava jonkinlaiset ohjeet ja rajat, niin miksi niitä ei antaisi testamenttiehtoja käyttäen. Kun testamenttiehdoilla ja päätäntävaltaa delegoivilla määräyksillä voi saavuttaa samoja lopputuloksia, testaattorin onkin syytä tarkasti miettiä, minkä keinon hän tahtonsa toteuttamiseksi valitsee.

Toisena esimerkkinä voidaan käyttää tilannetta, jossa perittävä haluaa jättää omaisuutensa häntä viimeisinä elinaikoina hoitaneelle henkilölle. Ilmiön voisi olettaa liittyvän vahvemmin aikaan ennen sosiaaliturvaa ja vanhustenhuoltoa, mutta toisaalta inhimillinen huolenpidon tarve vanhuudessa ei katoa palveluidenkaan myötä. Motiivi tehdä testamentti elämässä loppuun asti läheisenä pysyneen henkilön hyväksi on ymmärrettävä. Tällainen tahto oli ennen nykyisen perintökaaren voimaantuloa mahdollista toteuttaa oikeudessamme positiivisen perintösopimuksen avulla. Tänä päivänä omaisuuden päätyminen hoitajalle on mahdollista testamenttiehtoa käyttämällä. Vaihtoehtona on myös tehdä päätäntävaltaa delegoiva testamentti, jossa testamenttia tulkitseva taho ratkaisee, kuka on hoitanut testaattoria tämän määrittelemällä tavalla ja saa testaattorille kuuluneen omaisuuden.

Tutkimuskysymys oli, miten testaattori voi ulottaa tahtoaan testamenttiehdoilla ja delegoivia määräyksiä käyttäen. Tiivistetysti voidaan todeta, että testaattori voi mainittuja keinoja käyttäen vaikuttaa saantoajankohtaan, siihen, kenelle tai mille taholle omaisuus siirtyy sekä siihen, mitä omaisuutta siirtyy ja kuinka paljon. Saantoajankohtaa on mahdollista siirtää lykkäävällä testamenttiehdolla tai siirtämällä päätäntävaltaa testamentissa nimetylle toimeenpanijalle. Siihen, kenelle omaisuus menee eli testamentinsaajiin voi vaikuttaa purkavalla ehdolla, testamentissa annetuilla luovutuskielloilla tai delegoimalla päätäntävaltaa saajalle tai toimeenpanijalle. Saannon laatuun tai määrään voi vaikuttaa delegoimalla päätäntävaltaa tietyissä raameissa testamentin toimeenpanijalle tai asettamalla ehtoja, kuten sen, että saannon edellytyksenä on tietty toiminta tai tapahtuma tai sen menettämislle asetetaan ehto. Kielletyt ehdot tai liian laajalle menevä delegointi asettavat rajat testamenttausvapauden käyttämiselle.

Delegointimääräyksillä näiden esimerkkien lisäksi vaikuttaa omaisuuden hoitoon ja hallintaan. Testaattori voi määrätä toimeenpanijan hallitsemaan omaisuutta testamentinsaajan lukuun. Ratkaisun KKO 1985 II 149 mukaan tällainen määräys on mahdollinen myös testamentinsaajien täysi-ikäisyyden aikana. Holhoustoimilaki antaa tietyt keinot saada omaisuudelle muu hoitaja kuin testamentinsaaja tilanteissa, joissa saanto laitetaan testamenttiedolla riippumaan tulevasta ajankohdasta.

Testaattorin tahto voidaan sitoa omaisuuteen hyvinkin pitkäksi aikaa hänen kuolemansa jälkeen sisällyttämällä testamenttiin omaisuutta koskevia ehtoja. Tämä on oikeudessamme erityinen piirre erityisesti kiinteän omaisuuden osalta, koska yleensä vaihdannan tarpeet punnitaan vaikkapa sopimusvapautta painavammiksi. Esimerkkinä tästä ovat ehdot kiinteistönkaupassa. Oikeusjärjestyksemme tunnustaa testamenttiedot sitoviksi, ja kirjaamisjärjestelmä turvaa osaltaan testaattorin tahtoa jälkikäteen, kun kyse on kiinteästä omaisuudesta. Testaattorin tahtoa on siis suojattu lailla kiinteän omaisuuden suhteen MK:n vallintarajoitussäännöksiin ja omaisuuden laadusta riippumatta HolhTL:n säännöksiin. Ajallisen rajan saantoajankohdan lykkäämiselle ja saajien rajaamiselle testamentissa antaa PK 9:2.2.

Päätäntävallan delegoimiseen on syytä suhtautua varovaisesti, ellei halua että testamentti julistetaan mitättömäksi. Testamentin tekijän kannattaa pitäytyä niissä rajoissa, jotka oikeuskäytännössä ja –kirjallisuudessa on hyväksytty. Päätäntävallan delegointi on kysymys, johon löytyy säädännäisestä oikeudesta vastauksia hyvin rajatusti. Oikeuskäytännönkin ollessa iäkkäämpää ja vanhat ratkaisut ovat hyvin niukasti perusteltuja. Korkeimman oikeuden ratkaisujen perustelukäytäntö on muuttunut vuosikymmenien aikana, minkä vuoksi aiheesta olisi kiinnostavaa saada uusi ennakkoratkaisu. Toistaiseksi apua päätäntävallan delegointia sisältävien testamenttien tulkintaan otettava oikeuskirjallisuudesta. Pitäisikö päätäntävallan delegoimiseen sitten suhtautua aiempaa sallivammin, jos huomioidaan testamenttausvapaus ja testaattorin jäämistöoikeudellinen itsemääräämisoikeus? Päätäntävallan delegoimisen laajempaa sallimista saattaisi tukea testamenttausvapauden näkökulman korostuminen. Tähän liittyy esimerkiksi keskustelu lakiosan rajoittamisesta<sup>247</sup>. Testamenttausvapaus voidaan toisaalta

---

<sup>247</sup> Ks. esim. Kangas 2004 ja Korpiola 2010, s. 1342, Ruotsin osalta ks. Brattström & Singer 2010, s. 230.

liittää myös perittävän perillisasemassa olevien hyväksi tekemään jäämistösunnitteluun, jolla perittävä pyrkii helpottamaan heidän elämänsä ja omaisuuden käsittelyä kuolemansa jälkeen. Kunkin yksilön valta päättää omasta omaisuudestaan puoltaa monimuotoisempien mahdollisuuksien sallimista testamentissa. Pelkästään testamenttausvapauden ja testaattorin itsemääräämisoikeuden näkökulmasta on helppo todeta, että päätäntävällän delegointiin voitaisiin suhtautua sallivammin. On mahdollista ja myös perusteltua, että näin oikeuskäytännössä myös käy. Toisaalta oikeusjärjestelmämme täytyisi myös pystyä turvaamaan testaattorin tahdon aitous ja puuttumaan väärinkäytöksiin. Sen arvioiminen, milloin päätäntävaltaa on siirretty sopiva määrä, on erittäin tapauskohtaista. Tämän vuoksi se jääneekin testamenttioikeuden ikuisuuskysymykseksi, kuten sitä on joskus onnistuneesti kuvailtu.

Kaikkiaan tutkielma osoittaa, että oikeutemme tarjoaa testaattorille monia mielenkiintoisia vaihtoehtoja asioidensa kuolemanjälkeiseen järjestelyyn. Koska testaattorin päätäntävalta ulottuu hänen kuolemansa jälkeiseenkin aikaan, on keskuudessamme omaisuutta, joka voi olla jollain lailla sidottua kuolleen henkilön tahtoon. Vaikka elämä olisi päättynyt, voi kuollut yhä, testamenttinsa välityksellä, vaikuttaa. Tämän tahdon vaikutusten ymmärtäminen eri yhteyksissä on tärkeää, yhtä lailla testamentin tekijän tahdon turvaamisen kuin yleisen vaihdannan sujuvuudenkin kannalta.